

P400

'90|8

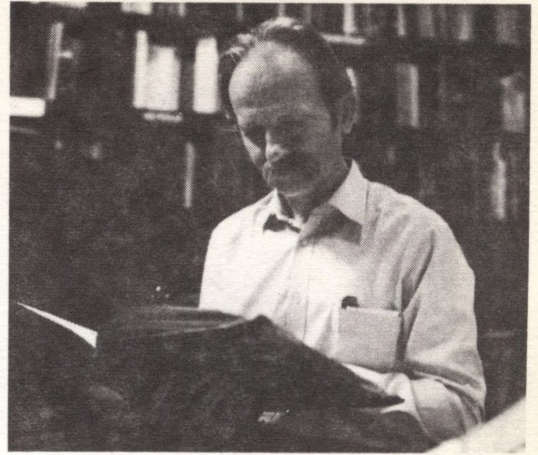

Könyvtáros

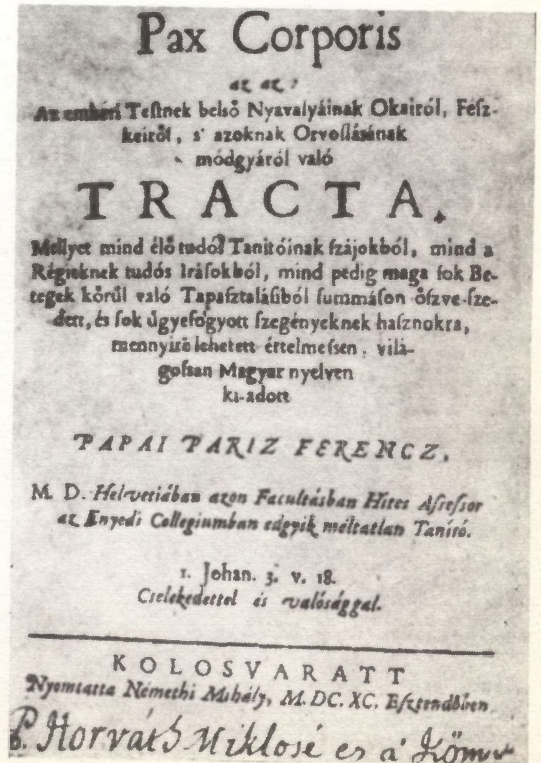
Az 1767-es kiadású szótár címlapja és egyik oldala

Dr. Szállási Árpád orvostörténész

Pápai Páriz Ferencről szóló cikkünket lásd a 491. oldalon (Csonka Mária felvételei)

A Pax Corporis kolozsvári első kiadásának (1690) címlapja

40. évfolyam, 8. szám
1990. augusztus

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Tertium non datur!	443
Nagy Attila	Kulturális tradíciók, értékrend és olvasási szokások	445
Mónus Imre	Mit olvassanak leányaink?	450
	Döntés a MIT Kamara-tagságáról	452
	Magyar Könyvtárosok Egyesülete. Alapszabály	454
Dr. Zsidai József	Levél a könyvtárosképzésről (<i>Visszhang</i>)	464
	Nomen est omen? (<i>P. I.</i>)	465
Maróti István	Mozgalom helyett alapítvány?	467
	Egy Felhívás és Alapszabály (tervezet) elé	470
	Felhívás!	470
	A tanácsi és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak (szolgáltatóhelyek) 1989. évi fontosabb adatai	472
	A Magyar Kulturális Kamra nyilatkozata az Osvát Alapítványról	476
	Lapozgató	477, 497
HOLMI		478
LÁTÓKÖR		
Dr. Szüdi János	Az összevont művelődési intézmények	480
Princz Oszkár	A Rotterdami Központi Könyvtár. Beszélgetés P. J. Th. Schoots úrral, a könyvtár igazgatójával	486
Böröndi Lajos	Anyanyelven olvasni. A könyvtáros küldetése (<i>A lapokban olvastuk</i>)	489
	Kérdezz – felelek	490
Szállási Árpád dr.	Pápai Páriz Ferenc és a Pax Corporis példája	491
V. Bárány Éva	Mátyás-évforduló	494
Tuba László	A kultúra legyen ismét az emberek ügye! Interjú Kóh Zoltánnal , a Magyar Vagon- és Gépgyár szakszervezeti titkárával	495
Józsa Ágnes	Hartung Sándor (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	498
BIBLIOGRÁFIÁK		
Sáráné dr. Lukátsy Sarolta	Iskolai ajánló bibliográfia – egy sorozat első darabja	499
Pogány György	Radnóti Miklós. Bibliográfia	500
SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		503
Lapunk e számában Hartung Sándor műveiből válogattunk		

Из содержания

Attila Nagy: Kulturálne tradície, systém hodnôt, čitateľské zručnosti (445);
Общество Венгерских Библиотекарей: Устав (454);
Iштван Мароти: Вместо движение дарение? О судьбе движения «За читающий народ» (467);
Янош Сюди: Объединенные культурные учреждения (480);

From the contents

Attila Nagy: Cultural traditions, value order, and reading habits (445);
Hungarian Library Association: Statutes (454);
István Maróti: Foundation instead of movement? On the fate of the "For a Reading People" movement (467);
János Szüdi: Amalgamated cultural institutions (480);

Aus dem Inhalt

Attila Nagy: Kulturelle Tradition, Wertordnung und die gewohnheiten im Lesen (445);
Verein der Ungarischen Bibliothekare: Grundsatz (454);
István Maróti: Stiftung anstatt Bewegung? Über den Schicksal der Bewegung „Für das lesende Volk“ (467);
János Szüdi: Die integrierten allgemeinbildenden Institutionen (480).

Cikkeink szerzői

V. Bárány Éva, az FSZEK XI. kerületi könyvtárának vezetője; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Józsa Ágnes* újságíró; *Maróti István*, a Hazafias Népfront munkatársa; *Mónus Imre*, a Győri Megyei Könyvtár ny. igazgatóhelyettese; *Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézet könyvtárának munkatársa; *Princz Oszkár* újságíró; *Sárányé dr. Lukácsy Sarolta*, a Csongrád Megyei Pedagógiai Intézet munkatársa; *dr. Szállási Árpád* orvostörténész; *dr. Szüdi János*, miniszteri tanácsos, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium csoportvezetője; *Tuba László*, a Mosonmagyaróvári Városi Könyvtár igazgatója; *dr. Zsidai József*, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója

KÖNYVTÁROS

FŐSZERKESZTŐ:
BERECZKY LÁSZLÓ

A szerkesztőség címe: 1135 Budapest, Frangepán u. 50–56. II. 239. és 241.

Telefon: 111-3279; 131-0909/227, 228 m.

Kiadja a **Arany János Lap- és Könyvkiadó Kft.**

1055 Budapest, Szalay u. 10–14. Tel.: 112-7870

Felélős kiadó: **Szabó B. István** ügyvezető

Szedte a Fényszedő Központ Kft. (900844/20)

Petőfi Nyomda – 90/20084 Kecskemét, 1990

Felélős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési Minisztérium Osztályvezetőjének Alapítványától és a Magyar Hitelbank Kurátor Alapítványától Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkiadó postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219–98636, 021–02799 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre 624, ½ évre 312, ¼ évre 156 forint. Egy szám ára 52 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H–1389 Budapest, Postafiók 149.

Tertium non datur!

Legutóbbi számunkban, itt, ezen a helyen arról ejtettem szót, milyen fontos most a tolerancia mindazokkal szemben, akik a bukott rezsim kegyelt káderei voltak, s akik ma bizonyítani akarják emberi értékeiket, szakmai alkalmasságukat. Az ott kifejtettekkel természetesen ma is azonosulok, annak ellenére, hogy néhány jelenség nagyon is elgondolkodtatja az embert; vajon egyesek nem élnek-e vissza jóhiszeműségünkkel. Így például meghökkenve olvasom a *Beszélő* című volt szamizdat folyóirat, ma legális hetilap június 23-i számában egy kipróbált sztalinista nevét. Ez az „elvtárs” *Példás, civilizált asszimiláció* cím alatt keményen kioktatja az olvasót, milyen aljas is valójában a magyar nemzetiségi politika. A szerző kinyilatkoztatja, hogy hazánkban a nemzeti kisebbségek száma „összességében másfél millió fő”, hogy Baranyában „a lakosságnak több mint 50%-a nemzeti kisebbség”, hogy a „legtöbb nemzetiségi településen, ahol a nemzeti lakosok aránya 80–90%, a község vezetése, értelmisége – kivéve egy-egy nemzetiségi tanítót – teljesen magyar”, hogy Magyarországon a nemzetiségeknek meg kell elégedniük „a dél-afrikai négerek jogaival”. A bájos és bizonyára alapos dokumentációra támaszkodó idézetek sorát könnyedén szaporíthatnám, de a szerző felkészültségét és elfogulatlanságát már ezek is kellően bizonyítják.

Ki hát ő? Ki ez a hozzáértő szakember? A neve nem fontos, annál inkább a *Beszélő*-ig ivelő pályafutása.

Szerzőnk született crnagorác, azaz montenegrói. Szüleit a frissen alakult jugoszláv állam hozatta le a fekete hegyekből egy szintiszta délvidéki magyar faluba, ahonnan elüldözték – olykor kiirtották – az őslakosokat. Ezzel a telepítéssel nem az általa olyannyira nehezményezett „civilizált asszimiláció” volt a délszláv állam célja, hanem valami egészen más. Szerzőnk – hősünk – innen kerekedett fel, hogy

kalandvagyó kamaszként Magyarországra „meneküljön”, a Rajk-gyilkosság esztendejében. Hogy félreértés ne essék, szerzőnk – akkor még eszébe se jutott, hogy valaha magyarul fog „szerezni” – a gaz, láncos kutya és revizionista Tito elől menekült, nem Magyarországra, hanem az eszméhez hú sztalinista Rákosi-Landba. Itt aztán különböző műintézetekben (pl. Lenin Intézet) kiképezve eljutott a minősített sztalinista-kommunista címig. Mellesleg megmaradt – ahogy ez illik is egy Montenegróból származó telepeshöz – szerb, azaz inkább szláv sovínisztának. 1956–57-et pufajkába öltözve vészelté át, s karrierje a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének főtítkárhelyettesi posztjáig emelte. Egy idő után a Szövetség is megsokallta „áldásos” tevékenységét. Hova vezethetett volna az útja, ha nem a könyvtárügybe, ott is a Könyvtártudományi és Módszertani Központba! Ne firtassuk, mit csinált a KMK-ban, legyen elég annyi, hogy a kollégák hathatós segítségével (szegény, jólelkű *Sallai Istvánt* kell elsőként említeni) elnyerte a kandidátusi fokozatot, felvettette magát a Partizánszövetségbe (mit számít az, hogy a háború idején még taknyos kölyök volt), azzal a céllal, hogy leányát felvegyék az egyetemre. (A leány, becsületére legyen mondva, jó eredménnyel abszolválta tanulmányait.) A KMK után következett a varsói Magyar Kultúra. Hiszen ki is képviselhetné méltóbban Lengyelországban a magyar kultúrát, mint egy olyan ember, aki basic szláv nyelven töri a magyart. Itt is mihamar kitélt az esztendeje, így hát vissza a kibocsátó fészekbe, jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársa. Hogy mit művel a nemzeti könyvtárban, nem tudja senki. Nyilván írja, pontosabban *íratja* a cikkeit – mert „nem tud magyar” – az elnyomó magyar nemzetiségi politikáról, abba a *Beszélő*-be, amelyet tüzzel-vassal üldözött még nem is olyan régen.

A választások idején a „zöld (here) bárók” listáján tűnt fel, képviselőjelöltként.

Nem akarom szegény szerzőnket személyében bántani, csupán azért foglaltam össze vázlatosan kártékony pályafutását, mert példa értékűnek érzem azt az impertinenciát, ahogy ő és a hozzá hasonlók most újra felbukkannak a pártállam összeomlott épülete alól, és felsőbb-ségük teljes tudatában számba veszik bűneiket, s mutatják a helyes utat.

Tulajdonképpen nem lenne szabad mérgeledni a leírt jelenségek fölött, hiszen oly gyakoriak, hogy az ember hajlamos azt hinni, ez a világ rendje. Valószínűleg csakugyan ez a világ rendje, de próbálni kell valamit tenni ellene, mégha reménytelennek tűnik is. Legálább ki kell beszélni!

Kibeszélni való az is, hogy a tömegkommunikáció hajdanvolt nagyjai, monopolistái, az istennek se hajlandók felállni kényelmes székeikből, mondván, ők képviselik a szaktudást, a szakmát. Az ember csak áll és bámul. Az effajta pókhendi magabiztosság tulajdonképpen lefegyverző.

Nézzük csak meg közelebbről, hogy is állunk ezzel a bizonyos szaktudással, amely nélkül – mondhatni – nem lehet mozdulni sem a médiumok világában. Vegyük például a kulturális sajtót, beleértve az elektronikusait is. Érdemes lenne kigyűjteni, hogy egy adott időszakban milyen kulturális szakterületekkel, és milyen arányban foglalkozik a sajtó. Erre az aprólékos munkára nem vállalkozhatunk, de az eredmény nem lehet kétséges. Nézzünk meg ezért közelebbről egy közismert kulturális műsort, a televízió *Stúdió '90* című adását, amely alcíme szerint *A Televízió kulturális hetilapja*. A polcon, ahol a MÉH-es gyerekeknek gyűjtöm az újságokat, két Stúdió-műsort találtam. Íme a június 12-iki és a június 19-iki, az *Esti Hírlap* megfelelő számából. „A Stúdió '90 adásában hét aktuális eseményről hallhatunk ma este. A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház magyar társulatának budapesti vendégjátéka alkalmából beszélgetés hangzik el *Kincses Elemér* rendezővel, *Bereményi Géza* és az XL. színház címmel interjú hangzik el, majd *Lesz-e színműhely, azaz művészeti iskola?* címmel *Kristóf Péterrel* beszélget a riporter. Könnyű vér – *Szomjas György* új filmje a moziban, Rock színházi bemutató június 16-án a Vigszínházban a következő két téma. Ez utóbbi szerzője *Oscar Wilde*, *Dorian Gray* arc képe címmel musicalt lát majd a közönség. Erről *Ács János* rendezővel láttunk-hallottunk

beszélgetést ma este. A Hrabal könyve című kötetéről *Esterházy Péterrel* készült interjú. A Vágtázó Halottképek új lemeze kapcsán *Grandpierre Attila*, az együttes vezetője nyilatkozik a Stúdióknak.” „Heti filmbemutató *Mészáros Márta*: Napló, apámnak, anyámnak – a film rendezőjével beszélgetnek. Prolitológia címen megjelent a prolilétra folytatása. A stáb felkereste a szerzőpárost. Június 21-én mutatják be a Karmelita Udvarban Vörösmarty Mihály Csongor és Tünde című produkcióját. A próba előtt *Csiszár Imre* nyilatkozott a darab mai színreviteléről, aktualitásáról. Nagyvárad – rockpassio – beszámoló az előadásról, melynek rendezője *Novák Ferenc*. „Valaki mondja meg...” címmel *Almásy Éva*-est lesz a televízióban.”

Tessék elolvasni! A televízió kulturális főosztályának (?) szakértő stábjá, a nélkülözhetetlenek szerint 1990-ben ennyiből áll a magyar kultúra. Tehát: színház, film, rockzene, Vágtató Halottképek és ráadásul *Esterházy Péter*. Ez a bizonyos stáb vagy nem ért a kultúrához vagy hamisít. Tertium non datur!

*

Még valamit a jelen számunkról is. Meglehetősen sok benne a „hivatalos anyag”, de hát ezeknek is helyet kell adjunk. A legterjedelmesebb az MKE Alapszabálya, hosszú ideig ez lesz az Egyesület „törvénye”. Ugyancsak érdekes és fontos a Művelődési Társaság alapítását célzó felhívás és alapszabálytervezet. Úgy gondoltuk, közzé kell tennünk a Könyvtári és Informatikai Kamara alapszabályát is, hiszen, várhatóan, a Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsán kívül még sokan fognak csatlakozni. Magyarazattal tartozunk a Magyar Kulturális Kamara Osvát Alapítvánnyal foglalkozó nyilatkozatával kapcsolatban. A nyilatkozat az MKK Tájékoztató áprilisi számában jelent meg. A szöveget betű szerint, a nyilvánvalóan magyartalan és kacifántos fogalmazás javítása nélkül közöljük, mivel helyes és vitatható elgondolásokat egyaránt tartalmaz.

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Kulturális tradíciók, értékrend és olvasási szokások

Korábbi vizsgálatok eredményei nyomán jól tudjuk, hogy a gyerekek olvasási kedve, érdeklődése, szokásai döntően a szülői házban látott, az identifikációs kulcsszemélyiségektől átvett, többgenerációs minták „átörökítése” révén alakulhatnak ki.

Magyarországon a fenti összefüggést legpontosabban az anyák iskolai végzettségével sikerült kimutatnunk. Az alábbiakban kissé bővíteni szeretnénk a lehetséges meghatározók sorát. Adalékokat szeretnénk szolgáltatni a helyi (regionális) kulturális tradíciók máig érvényes, még a gyerekek olvasási szokásait is befolyásoló létéhez. Dolgozatunk végső célja természetesen a szülők, leendő szülők felelősségének tudatosítása, természetesen a pedagógusok és a könyvtárosok számára is nyilvánvalóvá kell tenni, hogy munkájuk eredményessége jelentős részben a szülők tudatos vagy akaratlan előkészítő, támogató, példaadó szerepétől, illetve ezek részleges vagy teljes hiányától függ.

A további okok felderítésének szándéka mögött természetesen a változtatás esélyének intenzív keresése áll, hiszen egy sor pozitív beavatkozás ellenére (új tantervek, tankönyvek és kísérleti programok előterjesztése) is két évtized óta csupán a stagnálás (és az enyhe romlás) bizonyítékai kerülnek napvilágra a gyerekek olvasási teljesítményeiről. Amint többek között *Demeter Katalin* is kimutatja (*Pedagógiai Szemle*, 1989. decemberi száma) az általános iskolát befejező 14 évesek egyharmada húsz év óta változatlanul nem képes az értő-értelmező, az önálló informálódást lehetővé tevő olvasásra.

Természetesen nem akarunk megfélemlíteni azokról az össztársadalmi tényezőkről, amelyek az olvasás általános leértékelődését, az olvasási szokások negatív irányú változásait okozták (a tv csatornaválasztékának bővülése, a video terjedése, a társadalom értékrendjének felemás modernizációja és termelési, technikai

kultúránk alacsony szintje stb.), de figyelmünket most inkább a szűkebben vett lokális, a „város és vidéke” által meghatározott kulturális hagyományokra összpontosítjuk.

Kelet- és Nyugat-Magyarország egy-egy megyéjében véletlenszerűen kiválasztott (lépcsőzetes mintát készítettünk, s ennek eredményeként mindkét régióban 40–40 gyereket választottunk ki a megyeszékhelyről, egy kisvárosból és 2 községből, ügyelve a nemek egyenlő arányára is: Debrecen, Hajdúböszörmény, Hajdúdorog és Nyíradony, illetve Szombathely, Körmend, Egyházasköte, és Ivánc voltak a kérdésés helyszínei) 120–120 gyereket (6 és 10 éveseket), továbbá minden harmadik esetben szüleiket is kérdeztük olvasási szokásaikról. A két kiválasztott megye alig 4–500 km távolságra fekszik egymástól. Az egyik (Vas megye) Ausztria szomszédságában a nyugati határ mentén, az országos átlagot meghaladó infrastrukturális jellemzőkkel, erős katolikus hagyományokkal, a szekularizációs tendenciáknak többé-kevésbé ellenállva, míg a másik a keleti határ közelében fekvő, a történelem viharaitól gyötörtebb, a hajdani mezőgazdasági jelleget máig jobban őrző protestáns gyökerekkel rendelkező volt (Hajdú-Bihar megye).

A jelenség

Részletes adatokkal természetesen most nem terhelhetjük az olvasókat, de előre kell bocsátanunk, hogy a kiválasztott gyerekek szüleinek társadalmi helyzete némileg jobb (érzékenyebben képzettebbek) a nyugati megyében, s a szülők foglalkozási struktúrája Hajdú-Bihar megyében erősebben kötődik a mezőgazdasághoz.

Ez az előny azonban önmagában talán *nem adhat kizárólagos magyarázatot* a 10 éves gyerekek olvasási szokásaiban mutatkozó jelentős

mértékű, tendenciózus különbségekre. Újságot, képeslapot kétszer annyian olvasnak rendszeresen, utolsó jelenlegi olvasmányaikban a klasszikus gyermekirodalom aránya (*Cooper, Defoe, Gárdonyi, Kipling, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Verne* stb.) ugyancsak duplája, illetve a kedvenc művek listájában csaknem hasonló mértékű eltolódás van az ismeretközlő (non-fiction) művek (Autók, A Föld népei, Kuttyák, Macskák, Magyar mondák, Rádiójavitási abc stb.), a versek és az új értékes, kortársi gyermekirodalom (*Fekete István, Kästner, Knight, Tatay Sándor, Vojnich* stb.) említésekor. Minden esetben a nyugat-magyarországiak javára! Egyébként ugyanez az aszimmetria érvényesül a gyerekek könyvtárhasználatában is. (Az iskolai könyvtár beiratkozott olvasója 27, illetve 67%. Vagy közelítsünk a negatívumok felől: egy könyvtárat sem használ a nyugati megye kérdezettjeinek 12, míg a keleti megye kérdezettjeinek 51 százaléka!)

Magyarázatok keresése

A fenti jelenség hátterének hipotetikus felderítésére teszünk tétova kísérletet bizonyos vizsgálati adataink és néhány kemény országos adat egymás mellé helyezésével. Elsőként a gyerekek motivációs bázisát némileg felvillanító adatsorral szolgálunk. Kérdésünk szó szerint a következő volt: „Emlékszel arra a népmesére, amelyben egy jólelkű tündér teljesíti a szegény favágó három kívánságát? Tegyük most próbát mi is! Nem mintha kívánságaink rögtön teljesülnének, ha ide leírjuk őket, de nem árt azért, ha egyszer-másszor számba vesszük vágyainkat, mert ahhoz, hogy valamit elérjünk – tündérek segítségével vagy anélkül –, először tudnunk kell, hogy mit is akarunk elérni. S ez, mint majd meglátod, nem is olyan könnyű dolog! Ha az a bizonyos tündér megkérdezné, mi volna a három legnagyobb kívánságod az életben, mit válaszolnál?”

A válaszok kategóriánkénti részletes felsorolásától eltekintve, itt csupán jelzem, hogy az igényesebb, választékosabban olvasó nyugati csoport kívánsága között a játék, az olvasás, az egészség, a barátság jóval gyakrabban szerepelt, mint a keleti csoportban, míg az utóbbiak lakást, házat, ruhát, videót, állatokat és a pályaválasztási vágyaik teljesülését kérték jelentősen többször a tündértől.

Egyébként itt csak utalunk egy sajátos, mindkét csoportot egyformán jellemző ellent-

mondásra. A tanulók negyven százaléka jó iskolai eredményeket kért a jóságos tündértől, de ugyanezek a gyerekek a „mit gyüülsz?” kérdésre (már csoportonként változó mértékben: 30–40%) leggyakrabban az iskolát és a tanulást emlegették. Az iskolához fűződő ambivalens viszonyuk – és persze egész motivációs bázisuk – még élesebb megvilágítást kap, ha egy amerikai vizsgálatból átvett („Vannak dolgok, amiket nem árulnak üzletekben. Te mit gondolsz, mi az, amit nem tudsz pénzért megvásárolni, de nagyon fontos?”) kérdés nyomán beérkezett válaszok (összesített) rangsorának legalább az elejét megnézzük: 1. Szeretet, jóság 47, 2. Tudás, tehetség, tanulás 25, 3–5. Barátság, egészség, türelem, szorgalom 15–15, 6. Tárgyak 14, 7. Természeti jelenségek 13, 8. Az élet, az ember 12, 9. Béke 10, 10. Jó belső tulajdonságok (barátság, becsület, hazaszeretet) 9.

A fentiek nyomán óhatatlanul derengeni kezdenek a „sarkcsillagok”, az életvezetési minták, az életcélok, a szülői, pedagógusi, könyvtárosi példák is.

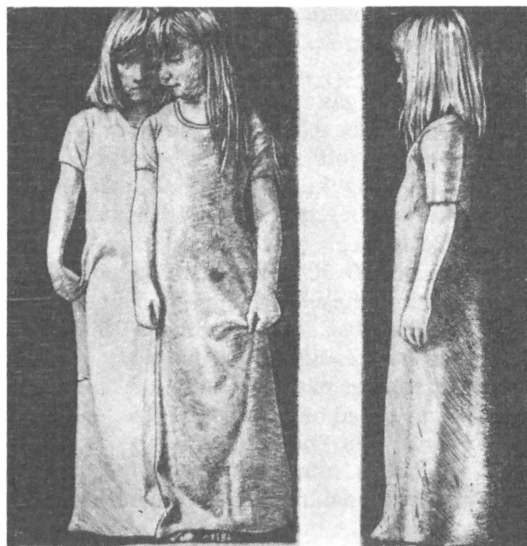
Mint jól tudjuk, többek között a célok, az értékek jelentős részét is a szülők nemzedéke „nyújtja át” az elsődleges, kora gyermekkori, családi szocializáció keretein belül gyermekeiknek, míg más értékek a tágabb társadalmi mezőben, a szociokulturális tradíciók formájában, egyéb intézmények által is őrződnek, s ezek tovább erősítik vagy gyengítik a szülők által felkinált értékek hálóját.

Mielőtt azonban a szülők értékrendjét vizsgálánk, forduljunk figyelmünket az olvasmányközvetítőkre.

Itt, egyrészt refrénszerűen ismétlődnek a már korábban tapasztalt tendenciózus eltérések: a) a nyugati csoportban gyakrabban mesélnek a szülők esténként (naponta és gyakran: 29%, 18%, ritkán és soha: 31%, 51%); b) a gyerekek szerint a keleti ország részben csak a szülők fele szeret olvasni, míg a másik csoport a szülők kétharmadáról vallja ugyanezt; c) a „Szoktál-e a könyvekről beszélgetni?” kérdésre ismét a nyugati ország részben lakó szülők kaptak sokkal több szavazatot (46%), mint az összehasonlításban szereplő másik csoport (24%).

Végül ejtsünk szót a kettős értelemben is eltávozókról, a nagyszülőkről. Mind az olvasói példaképek („Csalátagyaid, barátaid, ismerőseid között van-e valaki, aki különösen szeret olvasni?”), mind az esti mesék felolvasóinak,

illetve az olvasmányokról folyó beszélgetések partnereinek felsorolásakor a nagyszülők rendkívül alacsony említési arányokkal (3–10%) szerepelnek. Ugyanakkor az előző generáció esetében, a gyerekek szüleivel készített interjúkban szinte mindig az egykori nagyszülők jelentek meg az első mesékről, az első olvasmányélményekről tudakozódó kérdések nyomán: „Az olvasás szeretetét anyai nagyanyámtól örököltük, mert ma is úgy jelenik meg előttem, hogy hetven éves korában is ült a cserépkályha mellett és állandóan olvasott.” (G. Nóra édesanyja) „Elsősorban a nagyszülők meséltek, az anyai nagyapám és nagyanyám. Főleg a nagyapám élete volt nagyon érdekes, mert ő harcolt az első világháborúban. Ott ellőtték a fél lábát egy ágyúgolyóval, úgyhogy ebből is nagyon sok érdekes történetet tudott mesélni, és szívesen is mesélt. Sokszor voltunk a nagymamáméknál nyáron és akkor az esték mindig azzal teltek el, hogy vagy szalonnát sütöttünk, vagy valamilyen tábortűz volt és általában igaz történeteket meséltek, meg családi históriákat. Mindig nagy érdeklődéssel hallgattuk.” (D. László édesanyja) „Én gyerekkoromban nagyon sokat voltam anyai nagyszüleimnél, pontosabban a nagyapámnál, mert nagyanyám a háború idején meghalt. Nagyapám parasztember volt, egy kis faluban élt. Rengeteg-rengeteg élmény fűződik hozzá, most már felnőtt fejjel úgy gondolok rá vissza, hogy tüneményes ember volt. Nagyon sokat olvasott, a politika, a közélet iránt érdeklődő, tájékozott ember volt. Hihetetlenül sokat mesélt nekem a természetéről; sajnálatos módon részt vett az első világháborúban, és nagyon sokat mesélt erről, egész apró koromtól fogva. Azért tartózkodtam én sokat náluk, mert kis-koromban szamárköhögésben megbetegedtem, és orvosi javaslatra kellett sokat erdőn töltenem; az a helyzeti előnyöm volt, hogy ő ilyen helyen lakott és rengeteget megmutogatt nekem az erdőn, tücsköt-bogarat, épp' ezért nagyon jól ismertem a madarakat és a növényeket. Sokat mesélt a saját olvasmányélményeiből is. A falu központjában állt a házuk, volt egy almafa az udvaron, ott szoktak összejönni a falubeliek egy kis beszélgetésre – és én mint afféle városi gyerek nagy érdeklődéssel hallgattam.” (Sz. Gergely édesanyja) „Napközben munka mellett nagyanyám mesélt. Ha valamit csináltunk, mindig mesélt, még kapálás közben is, vagy amíg nem kellett a libákat őrizni.” (T. Veronika édesanyja) „Nekem csak nagyanyám mesélt néha, meg amikor a temp-

lomba vitt és a pap olvasott fel.” (K. István édesanyja).

Az idézetek és az adatok együttese után megfogalmazhatónak látszik egyik hipotézisünk. Talán az olvasástanítás, az olvasási szokások és teljesítmények területén tapasztalható negatív jelenségek mögött egyik összetevőként a többgenerációs minták megszakadása is ott húzódik.

Hol vannak ma már az egész nap unokáikat pásztoroló, de közben keményen dolgozó, beszélgető és mesélő nagymamák? A gyors urbanizációnak, a női munkavállalás általánossá válásának, a tömeges kisméretű 50–60 négyzetméteres lakások építésének köszönhetően hazánkban szinte eltűntek a több generációt együtt tartó, nagy családok, s a szoros felnőtt-gyerek (nagyszülő-unoka) kapcsolat helyett az államilag felügyelt (óvoda, napközi) kortárs csoport lett az egyik legfontosabb szocializációs faktor.

Az említett szülői interjúkban az otthoni mesélés kezdeti időpontjáról tudakozódva az „amikor már igényelte”, vagy „az iskoláskor előtt” jellegű választípust találtuk a leginkább jellemzőnek, s csak ritkábban jelölték meg határvölgének a beszélés kezdetét. Egyetlen esetben – G. Nóra édesanyja – szerepelt magnófelvétel a nagy élményről. Az érintett négy hónapos gyermekének verses mesét olvasott fel: „Amikor én megálltam, ő rázendített és gügyögő hangon majdnem ugyanolyan időtartamú hosszú szöveget visszagügyögött. Akkor

én válaszoltam neki, hogy nagyon érdekes volt a mese, na ne mondd, és akkor ő megint visszagyügyögött, és így egészen sokáig, percekig folyt ez a társalgás a maga kis gyügyögő beszédével. Valóságos párbeszéd volt, ez valami megdöbbenő volt számomra! Akkor volt a férjem egy évig külföldön kiküldetésben és igyekeztem mindenről feljegyzést készíteni, hogy neki is meglegyen ez az időszak.”

A gyerekek 30–50%-a ritkán, vagy soha nem hallgat otthon mesét. Adataink szerint az elsőszülöttek általában több figyelmet kapnak szüleiktől az írás- és olvasástanítás terén is, de a kisebbek sokszor passzív megfigyelőként mégis hatékonyabban tanulnak. Talán kissé annak is köszönhetően, hogy hamarabb kezdenek mesét hallgatni, mint idősebb testvéreik.

A pozitív példák mellett feltétlenül említést kell tennünk két másik tipikus, az olvasásra egyáltalán nem ösztönző szülői magatartás-módról is. Az első példában interjúkészítőnk a családon belüli beszélgetések felől tudakozódott: „Beszélgetni? Nem, inkább csak kettesben a férjemmel szoktunk. Még nem nőttek fel annyira. – Vasárnap, az ebédnél sem szoktak beszélgetni? – Ebéd közben? – Akkor több alkalom van rá. – Ebéd közben akkor nem szeretem, ha a gyerekek beszélnek. Mi sem szoktunk ebéd közben beszélgetni. – Utána? – Utána pihenünk. Ha jól belakik az ember vasárnap, egy kis szieszta nem árt. A pici alszik, a lányok lefeksznek, magnót hallgatnak, én meg végzem a dolgomat, mosogatok.”

Az események, a tárgyak megnevezése, a gondolatok, az érzelmek megfogalmazása nélkül miért is válna igazán érdekessé a nyomtatott betű, hiszen ott is „csak” ez történik. Marad a tömönatos, egyszavas közlések, utasítások sora, az okok, az összefüggések, a miértek feltárása nélkül. Vagyis a szakirodalomból jól ismert, az iskolai kudarcokat nagy valószínűséggel előre jelző úgynevezett korlátozott kód (beszédstílus) használata. Szemben mindazzal, amit már a négy hónapos gyerekek párbeszédet folytató esetből is sejthetünk, ahol a szavakkal másként írják le, nevezik meg a valóság elemeit, illetve összefüggéseit, s ráadásul az anya-gyerek viszony is jóval tartalmasabb, intellektuális és érzelmileg telítettebb, aminek következtében az olvasási és általában az iskolai teljesítmények is szükségszerűen magasabbak lesznek. Az olvasás végső soron a világról, önmagukról folytatott párbeszéd egyik fajtája. Igazi értelmét, végső célját csakis ebbe a nagyobb párbeszédbe illesztve nyerheti el.

S a legújabb zsákutcáról is villantsunk fel egy interjúrészletet! „Van karácsony óta videónk, ahhoz is a könyvtárból szoktunk hozni, meg hát az az igazság, hogy főleg, ha valamit nem tudunk a tv-ben megnézni, akkor azt felvesszük. Olyanokat szoktunk felvenni, ami a Veronikának kellhet: A köszívű ember fiai, Egri csillagok, most a Nils Holgersson. A videóból is csak az az állandó, ami kellhet a Veronikának: kötelező, ajánlott olvasmányok, meg ami nekünk nagy élmény volt: Jókai-regények.”

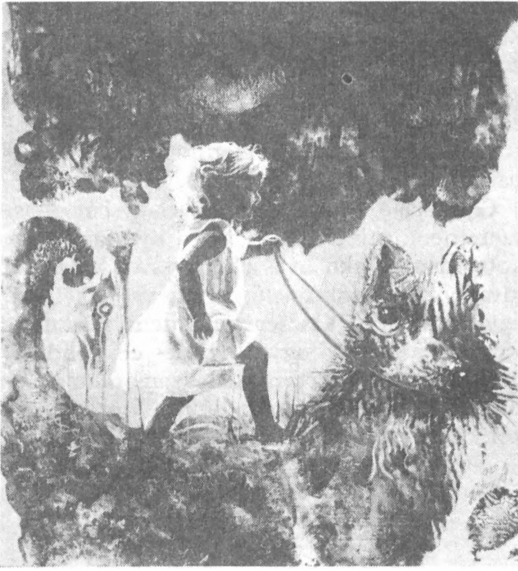
A kötelező olvasmányok előbb csak magnón hallgatva, manapság pedig egyre gyakrabban videokazettává zsugorodva válnak „maradandó élménnyé” (?). A következményeket már kezdjük sejteni!

A közvetítők sorában természetesen a könyvtárak mentén is jellegzetes eltéréseket találtunk – amint ezt már részben jeleztük is – mind a gyerekek használói affinitásában, mind az objektív megyei könyvtári statisztikai viszonyszámokban. 1989-ben a könyvtári állomány gyarapítására fordított összeg 23,11 Ft kontra 11,24 Ft/fő, könyvtárosi állások: 828 lakos, illetve 1906 lakos/könyvtáros, vagy az egy lakosra jutó könyvtári egységek: 5,32 kötet áll szemben a 3,17 kötet/lakos aránnyal. (Mindenesetben a Vas megyei adatok a jobbak.)

A szülők értékrendjéről

Feltevésünk szerint az előzőekben vázolt, döntően az olvasásra vonatkozó eltérések hátterében a szülők életszemléletbeli, értékrendi, gondolkodásmódbeli különbségei állnak. Az előző generációktól természetesen nem csupán mechanikusan vesszük át értékrendjüket, hanem nyilvánvalóan az értékrend is szerepet játszik a környezet alakításában, az adott lehetőségek kihasználásában.

Nem lehet itt most célunk az érték és az értékrend meglehetősen vitatott fogalmának meghatározása. Csupán az életcélok, a magatartásminták, vagy a tartós meggyőződés által meghatározott viselkedésmód szinonimájaként használjuk. Amint Rokeach alapvető munkájában (*The nature of human values*) kifejti: a vélekedések rendszere (belief system) a tágabb rendszer, melynek külső burkát az attitűdök alkotják, azután következnek az eszközértékek (pl. engedelmesség, fegyelmezett-ség, hatékonyság, tisztaság, udvariasság stb.), majd a célértékek (pl. anyagi jólét, béke, bol-

dogság, belső harmónia, szerelem, szabadság stb.), végül legbelül az én- (self) koncepciók, az önmagunkról alkotott elképzelés szervezi viszonylagos rendezettségévé a fentieket.

Az értékek, illetve azok sorrendje társadalmanként és korszakonként természetesen változóak, beépítésük, elsajátításuk a szocializációs folyamat részeként – jórészt öntudatlan módon – zajlik.

Az értékek rendje elsősorban a viselkedés szabályozásában érhető tetten, de nyilvánvaló szerepet játszik a racionalizáló, énvédő mechanizmusok működtetésében, s tágabb értelmében az életfilozófiák kialakításában is.

Ebben a szférában két vizsgálati eszközt alkalmaztunk: a) vallási gyakorlatra vonatkozó 3 kérdést; b) Rokeach értékrend tesztjét.

Egyrészt nyilvánvaló lett a nyugati megyében lakó kérdezettek erősebb kötődése a katolikus egyházhoz (a megkeresztelt gyerekek aránya 3:2, s közel kétszeres a magát katolikusnak vallók aránya is). Másrészt a posztmaterális, humanisztikus értékek (bölcesség, szépség világa, barátság, szabadság, egyenlőség, segítőkészség) vezető szerepe egyértelmű a beszélgetéseket, a meditációt, az esténkénti mesélést jobban kedvelő, az igényes könyvek kézhezvételére inkább ösztönző nyugati országrészben lakó szülők körében. Míg a keleti megyében lakó szülők az anyagi jólétet, az érdekes életet és a társadalmi megbecsülést tartották sokkal fontosabbnak.

S hogy a fentiek, az értékrendbeli különbségek nem csupán az adott vizsgálat spekulatív műtermékei, annak bizonyítékaként mindössze két – igaz, meglehetősen távoli, de az értékrendszer jellegzetességeit talán még élesebb fényel megvilágító – adatpárt idézünk. 1987-ben Vas megyében 100 000 lakosra 27 öngyilkosság és 175 válás jutott, míg Hajdú-Biharban 61 és 270 volt e két viszonyszám.

*

Az olvasásra vonatkozó adatokkal kezdtük, majd eljutottunk az értékrend vizsgálatáig, miközben a döntő kérdés természetesen az: hogyan alakul át a szülők által közvetített kulturális tradíció és tapasztalat a gyerek kreatív viselkedésévé, iskolai teljesítményévé a szocializáció kétlépcsős történet sorozatában, amelynek során eleinte alapvetően a kulturális környezet alakítja a motivációs és a megismerő folyamatokat, később pedig már főként ezek (motivumok, attitűdök, kognitív stílus) határozzák meg, hogy mit fog például az iskoláskorú gyermek tanulással (megfigyeléssel, utánzással, logikai műveletekkel) meríteni az adott környezetből?

Írásunkban csupán hipotetikus jellegű, kölcsönös összefüggést tételeztünk fel a gyerek olvasási szokásai, valamint a családon belüli kommunikációs formák jellege (esti beszélgetések, mese, disputa az olvasmányokról), továbbá a szülői vélekedés- és meghatározásminták között (szülők olvasási, könyvtárhasználati szokásai, értékrendje). Véletlenségünk oka kettős: a) kérdezettjeinket véletlenszerűen választottuk ugyan ki, de mintáink nem reprezentatívak; b) bizonyos adatok együttjárása, korrelációja nem jelent feltétlenül oksági összefüggést. Hiszen jól tudjuk, hogy a nyelvhasználat módját a család és a szűkebb társadalmi közeg határozza meg, a gondolkodás és a problémamegoldás stílusát viszont a nyelv. Az olvasás vagy nem olvasás, illetve az esztétikailag értékes, összetett művek kedvelése pedig nyilvánvalóan jelentősen befolyásolhatja a nyelvi és érzelmi differenciálódás, fejlődés hosszú folyamatát.

Adataink nyomán óhatatlanul megfogalmazódik egy újabb, akár a következő vizsgálat indító kérdése is. Hány országból áll is össze ez a kis közép-európai haza? (A szélső rétegek képviselői, például a szakképzetlen cigányok, illetve a vezető állású, fővárosi értelmiségiek be se kerültek a mintába!) S ezek a részben

(még?) már ma is látható, a helyi kulturális hagyományokkal nagy valószínűséggel összefüggő jelenségek feltehetően tovább fognak artikulálódni, erősödni a következő évek során, amikor az általánosan kötelező „egyszabású” tantervet felváltja a kimunkálás alatt lévő nemzeti alaptanterv, s a pedagógusok egyéni kezdeményezése, elkötelezettsége, otthonról hozott preferenciái még nagyobb szerepet kapnak az iskolai nevelés, oktatás folyamatában. Természetesen világos számunkra, hogy az érintett jelenségek egy rendkívül bonyolult (gazdasági, történelmi, kulturális, etikai, világnézeti, értékrendbeli) összefüggérendszer részei, amelyeket csak egy jóval nagyobb mintán, egy sokkalta finomabb matematikai apparátus segítségével lehetne pontos-

sabban feltárni. S ha netán módunk lesz a kutatás folytatására, akkor mindenképpen szűkítjük majd a vizsgált régiót, s inkább egy-egy kisebb településre és egy-egy adott társadalmi rétegre koncentrálnunk, de kutatási eszköztárunk intenzifikálása is kikerülhetetlen feladatnak tűnik.

Gyakorlati síkon pedig érveket, bátorítást szeretnénk mindazok számára nyújtani, akik az óvodán, az iskolán és a könyvtáron keresztül kívánják a szülők felelősségérzetét felkelteni, együttműködési készségét erősíteni, azaz nyilvánvalóvá tenni, hogy a nevelés elsőrendűen önnevelés, tehát gyermekeik számára az „életükkel, működő értékrendjükkel írott képeskönyv” a legerősebb szocializációs faktor.

Nagy Attila

Mit olvassanak leányaink?

címmel közölt tanulmányt *Gábor Géza*, az iskola igazgatója a Győri M. Kir. Állami Apponyi Albert gróf Leánygimnázium 1940-ben kiadott Évkönyvében. Az írás részben a szülőknek, részben a kollégáknak szól, de a szerző számolt azzal is, hogy a diáklányok is elolvassák, hisz a kiadvány eljutott minden tanulóhoz. (Arról a győri középiskoláról van szó, amelyet most Kazinczy Ferenc Gimnáziumnak nevezünk. 1909-ben alapították Győri M. Kir. Állami Felsőbb Leányiskola névvel. A név többször változott, jelenlegi nevét 1950-ben kapta. 1940-ben jól működő könyvtárai voltak. A tanári könyvtárban 4844, az ifjúságiban 3165 kötet volt. Nem érdektelen megemlíteni, hogy 770 kötetes könyvtára volt az önképzőkörnek, és ez kizárólag az akkori kötelező olvasmányokból állott.) Milyen kár, hogy most – pénzhányra hivatkozva – nem adnak ki évkönyveket – nagyszerű kiadványtípus volt.

Forgatva az értesítőt és tanulmányozva az említett írást, úgy gondoltam, van annak a mához szóló üzenete is. A bevezetőben – kissé patetikusan ugyan – az olvasásról, annak embert formáló szerepéről szól az igazgató, aláhúva benne a nevelők, legkivált a szülők felelősségét, azokét, akik látják, hogy mit olvas odahaza gyermekük. Ma kissé túlzottnak tekinthetjük a szerző némely megállapítását, ám

az egész tanulmányon érdemes elgondolkodni.

A felmérés, olvasásvizsgálat nem a leánygimnáziumé volt, hiszen a szerző tanulmánya elején hivatkozik az előzményekre: Budapesten négy, vidéken egy iskolában végeztek felmérést a diákok olvasmányairól. Nem szükséges tán e sorok olvasóinak részletezni, hogy az akkori oktatás-nevelés mennyire más volt, a tananyag mily mértékben tért el a mostanától.

Az igazgató nem írja, mégis feltételezhetjük, hogy a kérdéses éve 1939 vagy 40 lehetett. Bár említi, hogy a „módszeres vizsgálatok teljes mértékben alátámasztják” a máshol észlelt megállapításokat, mégis megjegyezhetjük, hogy mai fogalmaink szerint nem voltak ezek a vizsgálatok annyira módszeresek, mint ahogy szeretnénk.

Osztályonként közli, mely írókat említenek a lányok, és mindjárt sommás összefoglalást is ad: „A mai helyzetnek tanulságos tükörképe bontakozik ki a tanulók válaszaiból, amikor a 12–23 legkedvesebb írónak felsorolásában feltűnik *Surányi* az I. osztályban, *Nyírő*, *Eötvös* a II. osztályban, *Surányi*: »Egyedül vagyunk«-jával, *Erdős René*, *Gergely*: »Ki vagyok«-kötetével a III. osztályban; *Nyírő*: »Ábel«-jével (így) a IV. osztályban. *Undset*, *Sigrid*: *Kristin Lavrensdatter*-rel az V. osztályban. *Bourdoux*, *Henry* a VI. osztályban. *Mereskovszkij*, *Tolsz-*

toj, Lagerlöf a VII. osztályban. Tolsztoj, Bánffy a VIII. osztályban. Ez az egyes tanulókra jellemző tény súlyossá válik a felsorolt művek címeiben az egyes osztályok keretében. A helytelen olvasmányok száma tekintélyes. Az érdeklődés látszólag sokoldalú. A kedvelt írók száma nagy.” Hogy mindez miért helytelen, nem tudjuk (talán Tolsztojt vélte leányok számára ártalmasnak a derék igazgató, vagy mást, ki tudja?).

Kár, hogy a jeles iskolavezető összekeveri a szerző és a mű fogalmát, hiszen a későbbiekben mindig csak szerzőt említ, míg az imént „a felsorolt művek címeiről” volt szó. Nem tudhatjuk ma már azt sem, hogy a megkérdezettek csakugyan a címeket is leírták, vagy csak a szerzőkre utaltak, bár az előbbi a valószínű. Kigyűjtöttem minden szerzőt, a sorolással együtt, osztályonként. A következő kép adódott: Gárdonyi Géza (109), Jókai Mór (105), Tutsek Anna (39), Altay Margit (36), Herczeg Ferenc (26), Blaskó Mária (23), Benedek Elek (14), Petőfi Sándor (14), Gulácsy Irén (12), Nyíró József (11), Harsányi Zsolt (11), Tormay Cécile (11), Somogyvári Gyula (9), Arany János (8), Verne, Jules (9), Tábori Piroska (8), Gaál Mózes (8), Kosáryné Réz Lola (7), Mark Twain (6), Móra Ferenc (6), Rákosi Viktor (6), Szentmihályiné Szabó Mária (4), Móricz Zsigmond (3), Donázi Magda (3), Kertész Erzsébet (3), Csathó Kálmán (3), Zsigray Julianna (3), James Aldrich (3), Dénes Gizella (3), Surányi Miklós és Erdős René (2–2), Alexander Dumas (2), Karinthy Frigyes (2), Gergely Jolán (2), Mécs László (2), Ady Endre (2) és Lev Tolsztoj (2).

3–109 említéssel szerepel 29 író, 2–2-vel 8, 1–1-gyel 48, vagyis a tanulók 85 szerző nevét sorolták fel. Az egynél többször említettek az említés sorrendjében a következők: mint látható három idegen íróttal találunk. Közülük Mark Twain és Verne hozzátartozott a leányok életkori olvasmányaihoz, egyébként ezek a szerzők a város összes középiskolai könyvtárában nagy példányszámban szerepeltek. Abból, hogy összesen öt íróttal ismertek a világirodalomból, az derül ki, hogy nem volt valami magas az ilyen érdeklődésük. Az 1–1 művel szereplők némileg javítják ugyan a helyzetet, de a lényegen nem változtatnak. (Némi izelítő a nevekből: Gyulai Pál, Dickens, Geöthe [így!], Buck, Jékely Zoltán, Kästner, Wallace, Cronin.)

Petőfi és Arany kötelező olvasmány volt, és állandóan napirenden szerepeltek, nemcsak tananyagként, hanem az önképzőkörben is, az iskolai ünnepélyeken is állandóan az előtérben állottak. Nem csoda, ha a felmérésben is sűrűn szerepeltek. Ady és Mécs László a két felső osztályban említődik, ami természetes: Ady a fiatalság lelkében élt, Mécs pedig ismert költője volt a kornak, a nevelők is ráterelték a figyelmet. Az idézet alaposabb szemrevételezése azt mutatja, hogy az alsóbb osztályokban nagyobb volt az olvasási kedv, szemmel láthatóan kitetszik a nagyobb érdeklődés. Egy másik „kör” a 15. életév körül kezd formálódni, akkor, amikor a leányok átlépték a serdülőkort, már kedvelik a „szerelmes és a nagyleányregényeket”. Túl voltak ekkor már Jókain, továbbá Tutsek Anna meg Altay Margit és Blaskó Mária „gyemekded” írásain. Ők már

Tolsztojt is kézbe vesszük, bár – mint láttuk – az igazgató ezt nem nézte jó szemmel, de náluk „ugrik ki” *Herczeg Ferenc* is.

De meghúzódhatott itt még más valami is. Az első két évfolyam négy tanulócsoportja jelentős számú írot sorol fel, aminek pedig részben az elemi iskolából hozott olvasmányélmények lehettek az okai, amihez hozzászámítható a családi indíttatás is. (1940-ben a szóban forgó intézet 342 tanulójaiból mintegy 280 tartozott az akkori ún. „polgári osztályokhoz”, és csak 23 volt a „bejáró”, a többi mind győri vagy internátusban lakó volt. A polgári családok pedig javarészt bírtak valamelyes házikönyvtárral vagy a közvetlen közelükben – a tanulók által is elérhetően – voltak ilyenek.)

Kíváncsiságból megvizsgáltam, hogy vajon van-e összefüggés az osztályfőnök személye és az említett írók között, ám érdemleges eredményt ez nem mutatott, kivéve *Csapkay Sándor* magyar–latin szakos tanár diákjait. Róla tudni kell, hogy sok-sok éven át ő volt a segédkönyvtár vezetője, és mint ilyen, valamint könyvszerető emberként is, magyar szakosként is bizonyosan hatott diákjaira a VII. osztály főnökeként. (Érdemes megemlíteni, hogy az osztályfőnökség a lehetőségek szerint nyolc évre „szólt”, ennyi idő elég arra, hogy egy-egy tanár befolyásolni tudja diákjai érdeklődését.)

Az első osztályban Gárdonyi, Jókai, Tutsek Anna és Altay a „sztárok”, a másodikban ugyanezek, de már Tutsek nélkül, az utolsóban Tutsek és Altay a két fölkapott író. Persze nyilvánvaló, hogy az érettségire készülvén, kevesebb idő jutott a szórakoztató olvasmányokra. De az adatok arról is árulkodnak,

hogy a tanulók egymásra is hatottak, hiszen a „jó könyv” minden bizonnyal ekkor is kézzel járt. (Gulácsy, Harsányi, Tormay stb.).

Gábor Géza megjegyzi még: „Így fest leányaink érdeklődésének világa. Kézzelfoghatóan bizonyítja a kora olvasottság kóros tüneteit. Azt, hogy a korai olvasmányok veszedelmes táplálékot nyújtanak a tanuló fejlődő, kibontakozó lelkének. Parancsolóan hirdeti, hogy a mai álláspontunkat felülvizsgáljuk, és amikor könyvet vásárolunk, vagy leányaink kezében új könyvet látunk, legyünk óvatosabbak és erélyesebbek. Ez elsősorban szülői kötelesség”.

Mi ne bocsátkozzunk bele itt és most a kapott eredmények értékelésébe, ne kárhoztassuk az akkori diákok könyv iránti igényét. Ne háborogjunk rajta, hogy a kor legjobb íróit alig láthatni a kedveltek között. Az akkori idők divatja hatott azokra a leányokra is, és hat a maiakra éppen úgy, csak mi ezt most még nem vesszük annyira észre.

Az igazgató néhány intelmet is megfogalmaz, olyanokat is, amelyekben már kissé mosolygunk, amelyeket túlhaladott az idő. Egyben azonban kétségtelenül igaza volt (van): csakugyan érdemes lenne jobban odafigyelni leányaink olvasmányaira. Ezt meg is taldánám: távolról sem csak a szülők dolga ez, és tán egyre inkább nem az övék, sokkal inkább a nevelőké, és nem utolsósorban a miénk, könyvtárosoké.

Kedves mai könyvtárosok, mit olvasnak a diáklányok és fiúk most, hagyunk-e magunk után olyan üzenetet, mint *Gábor Géza* hagyott nekünk?

Mónus Imre

Döntés a MIT Kamara-tagságáról

A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsa (MIT) Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtár tanácstermében tartotta legutóbbi, soros ülését. Az összejeövetel célja az volt, hogy a Tanács tagjai döntsenek arról, a MIT csatlakozik-e a Magyar Kulturális Kamara kebelében létrehívott Könyvtári és Informatikai Kamarához. A döntést előkészítendő a résztvevők alaposan megvitatták mind a Magyar Kulturá-

lis Kamara, mind a Könyvtári és Informatikai Kamara alapszabályát. Mint már címünkben jeleztük, a döntés pozitív lett. A továbbiakban az alapszabály szövegét tesszük közzé.

Könyvtári és Informatikai Kamara Alapszabálya

1. A Könyvtári és Informatikai Kamara (a továbbiakban: Kamara) a könyvtárak és in-

formatikai intézmények (a továbbiakban: könyvtárak) képviseleti és érdekvédelmi szervezete. A Kamara önálló szakmai tagozatként tartozik a Magyar Kulturális Kamara szervezetébe.

2. A Kamara célja a könyvtárak érdekeinek önálló képviselése és védelme.

3. A Kamara céljai megvalósítására a következő feladatokat látja el:

a) részt vesz a könyvtárakat érintő társadalompolitikai állásfoglalások, jogszabályok kialakításában, kezdeményezi ilyen döntések meghozatalát, szabályok kiadását;

b) szakmai kérdésekben saját hatáskörében önálló állásfoglalásokat tesz közzé;

c) a nyilvánosság felhasználásával fellép minden olyan intézkedés ellen, amely sérti a könyvtárakban megtestesülő társadalmi érdeket, vagy az egyes könyvtárak konkrét érdekeit;

d) részt vesz a könyvtárak központi finanszírozásának előkészítésében, ellenőrzi a központi források felhasználását;

e) rendszeresen tájékoztatja tagságát a Kamara, illetve a Magyar Kulturális Kamara tevékenységéről;

f) egyeztető szerepet lát el a tagok között keletkezett vitás kérdések rendezésében;

g) igény szerint érdekegyeztető feladatokat lát el a könyvtárak és fenntartóik, illetve más szervezetek között felmerült viták rendezése érdekében.

4. a) A Kamara tagja lehet minden könyvtár, típusától függetlenül, továbbá a könyvtárak szervezetei (pl. igazgatói tanácsok).

b) A tagok belépése önkéntes, a Kamara vezetőségéhez intézett írásbeli nyilatkozattal történik. A belépési szándék elfogadásáról a Kamara vezetősége írásban értesíti a jelentkezőt.

c) A tag a belépési nyilatkozatban vállalja az alapszabály rendelkezéseinek megtartását, a tagdíj befizetését.

d) A kamarai tagság nem zárja ki annak lehetőségét, hogy az intézmény önállóan is tagja legyen a Magyar Kulturális Kamarának.

e) A tag a belépési nyilatkozatban vállalja, hogy a Kamara tevékenységében közérdekű feladatok vállalásával és teljesítésével aktívan közreműködik, munkálkodik a Kamara szakmai állásfoglalásainak megvalósításán.

5. a) A Kamarát a tagok által kétharmados többséggel választott elnök képviseli.

b) A Kamara vezetősége az elnökből és a különböző típusú könyvtárak választott képviselőiből áll.

c) A Kamara ügyviteli feladatait az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ látja el.

6. A Kamara önálló jogi személy. A jelen alapszabályban nem rendezett kérdésekben a Magyar Kulturális Kamara alapszabályának rendelkezéseit kell alkalmazni, illetve a működés külön szabályozást igénylő témáira a vezetőség belső szabályokat alakít ki.

7. Az alapszabályt a tagok elfogadták május 3-án.

Budapest, 1990. május 3.

Helyesbítés

A *Könyvtáros* 1990/6-os számának minden szempontból parádés közleménye volt *Király Edit* interjúja *Szente Ferenc*cel („*Elveszítjük Széchényi Ferenc örökségét*”). Legtémább témánkról, ügyünk legneuralgikusabb gócairól hangzottak el benne szárnyas szavak. Nem véletlenül került a beszélgetés számunk élére. Az ilyen írást különös gonddal kezeljük mindannyian. És épp ebbe csúszott (ki hibájából, ne kérjük) szégyenletes baki. *Király Edit* nevét mindenki ismeri ebben az országban, elhihető, hogy mi is ismerjük. Az alcímében mégis Királyi Editként szerepel. Okai vagyunk-e vagy sem e szégyenletes hibának, mindegy. A név így jelent meg. A kitűnő újságíró bocsánataért esedezünk, olvasóinkról pedig feltételezzük, eleve „i” nélkül olvasták az ismert nevet.

Magyar Könyvtárosok Egyesülete Alapszabály

I. fejezet Az egyesület és céljai

1. §. (1) Az egyesület neve: Magyar Könyvtárosok Egyesülete; idegen nyelveken:

angolul: Association of Hungarian Librarians

franciául: Association des Bibliothécaires Hongrois

németül: Verein Ungarischer Bibliothekare
oroszul: Общество венгерских библиотечкарей

Nevének hivatalos rövidítése: MKE.

(2) Székhelye: Budapest.

(3) Működése kiterjed a Magyar Köztársaság egész területére.

(4) Az egyesület jogi személy. Szervezeti jogi személyek lehetnek, ha eleget tesznek a 7. §. (5) bek. szerinti feltételeknek, és ennek alapján az elnökség az alapszabályhoz csatolt jegyzékben e mivoltukat rögzíti.

(5) Jogelődjei: A Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete (alakult 1935-ben) és annak jogutódjai.

(6) Pecsetje, köriratban: „Magyar Könyvtárosok Egyesülete – Budapest, 1935.”

2. §. (1) A Magyar Könyvtárosok Egyesülete (a továbbiakban: egyesület) a magyar könyvtárosok és szakirodalmi tájékoztatást végzők, valamint a könyvtárak és szakirodalmi tájékoztatási intézmények önkéntesen létrehozott szervezete, amelynek önkormányzata és nyilvántartott tagsága van.

(2) Az egyesület célja, hogy

a) kezdeményezőleg vegyen részt a könyvtárpolitika és szakirodalmi tájékoztatási politika alakításában; az erre vonatkozó törvénykezési, kormányzati és egyéb társadalmi döntések előkészítésében, meghozatalában és végrehajtásában;

b) gyarapítsa tagjainak szakmai és általános ismereteit és fejlessze hivatástudatát; foglaljon állást a könyvtári képzés és továbbképzés kérdéseiben;

c) képviselje a könyvtárosok, szakirodalmi tájékoztatást végzők, valamint a könyvtárak és szakirodalmi tájékoztatási intézmények szakmai érdekeit;

d) előmozdítsa, illetve ápolja az együttműködést a belföldi és külföldi szakmai és egyéb szervezetekkel.

(3) Működése során kiadványokat jelentet meg, tanfolyamokat rendez, vitaüléseket, előadásokat, egyéb rendezvényeket szervez, segítséget nyújt a tagok foglalkoztatási gondjainak megoldásában, tanácsadással, tájékoztatással áll a tagok rendelkezésére, és egyéb, céljainak megvalósítása érdekében szükséges tevékenységet fejt ki.

(4) A célok megvalósítása és működési feltételeinek kiegészítése érdekében működésének általános irányaitól nem idegen gazdasági-vállalkozási tevékenységet is folytathat.

(5) Tagjainak kezdeményezésére vagy külső kezdeményezésre céljainak megvalósítását elősegítő hivatásos szervezetet hozhat létre és működtethet, a küldöttközgyűlés vagy – küldöttközgyűlések közötti időszakban – az elnökség és a tanács együttes jóváhagyásával.

II. fejezet A tagság

3. §. (1) Az egyesület egyéni tagja lehet bármely magánszemély, aki annak céljait magáévá teszi, és azok érdekében kész a jelen alapszabály szerinti kötelességeit teljesíteni.

(2) A könyvtárügy és szakirodalmi tájékoztatás kiemelkedő személyiségei az egyesület tiszteletbeli tagjává választhatók.

(3) Az egyesületnek nem magyar állampolgárok is tagjai lehetnek.

(4) Nem lehet tag az, aki a közügyek gyakorlásától el van tiltva.

(5) Az egyesületnek testületek: intézmények, vállalatok (gazdálkodó szervezetek) és társadalmi szervezetek, egyesületek is tagjai (testületi tagok) lehetnek.

4. §. (1) A tagság akkor jön létre, ha valamely magán- vagy jogi személy belépési szándékát írásban jelzi, és az egyesület az alapszabály előírásai szerint tagként nyilvántartásba veszi.

(2) A tag tetszőleges számú területi és szakterületi szervezetben regisztráltathatja magát. Az egyéni tagnak legalább egy szervezetben regisztrálnia kell magát.

(3) A tag alaptagdíja fejében két szervezetben regisztráltathatja magát. További regisztrálásért a tagnak kiegészítő tagdíjat kell fizetnie.

(4) A tag felvétele csak akkor tagadható meg, ha ez az alapszabályból következik. Ha a felvételnek akadálya lenne, erről az érintett egyéni tagnak jelentkezőt az a szervezet értesíti, amelyiknek belépési szándékát jelezte, a testületi tagnak jelentkezőt pedig az elnökség. A szervezet döntése ellen az elnökséghez, az elnökség döntése ellen pedig a küldöttközgyűléshez lehet a döntés kézhezvételétől számított tizenöt napon belül – halasztó hatály nélkül – fellebbezni.

(5) A tagság megszűnik a tag

a) kilépése,

b) kizárása,

c) halála, illetve a testület megszűnése, vagy

d) a tagdíj nem fizetése

esetén.

(6) A tag az alapszabályban foglaltak megsértése, illetve az egyesületet és annak eredményes munkáját veszélyeztető magatartása miatt zárható ki. Kizárásáról a küldöttközgyűlés, küldöttközgyűlések közötti időszakban pedig az elnökség határozhat, szervezetben regisztrált tag esetén a regisztráló szervezetek javaslatára, illetve egyetértésével.

(7) A tagság megszűnése nem zárja ki az újbóli belépést. Kizárás esetén azonban az újrafelvételi kérelmet – a kizárásra korábban javaslatot tevő szervezet javaslata alapján – az elnökség bírálja el.

(8) Az elnökségnek kizárást elrendelő, illetve az újrafelvételt megtagadó döntése a tudomásulvételtől számított 15 napon belül a küldöttközgyűléshez lehet – halasztó hatály nélkül – fellebbezni.

5. §. (1) Az egyéni tag jogai:

a) szavazati joga van abban a szervezetben, amelyekben regisztráltak;

b) megválasztható az egyesület és az őt regisztráló szervezet választott szerveinek bármely tisztségére;

c) a küldöttközgyűlésre – egyazon küldöttközgyűlésre csak egy szervezet képviselőiben – küldöttnek választható;

d) javaslattevési és kezdeményezési joga van az egyesületet, illetve annak bármely szervezetét illető kérdésekben, ideértve a tisztségviselők megválasztására vagy visszahívására tett javaslatokat;

e) tájékoztatást kap és kérhet az egyesület és szervezeteinek tevékenységéről;

f) részt vehet az egyesület által szervezett konferenciákon, előadásokon és egyéb rendezvényeken;

g) igénybe veheti az egyesület helyiségeit és berendezéseit;

h) pályázhat az egyesület által meghirdetett tanulmányutakra és ösztöndíjakra;

i) ingyenesen, illetve kezdezményesen részesülhet az egyesület kiadványaiból;

j) részesülhet minden olyan egyéb kedvezményben vagy juttatásban, amelyet az egyesület egyéni tagjainak juttat.

(2) Az egyéni tag kötelességei:

a) betartani az egyesület alapszabályának rendelkezéseit;

b) rendszeresen fizetni a tagsági díjat.

(3) A tiszteletbeli tagot ugyanazok a jogok illetik meg és kötelességek terhelik, mint az egyéni tagot, kivéve a tagsági díj fizetésének kötelezettségét.

(4) A testületi tag jogai:

a) képviselőjének szavazati joga van a küldöttközgyűlésen;

b) képviselőket küldhet az egyesület és szervezetei által tartott szakmai rendezvényekre;

c) javaslattételi és kezdeményezési joga van az egyesületet, illetve annak szervezeteit illető kérdésekben; ideértve a tisztségviselők megválasztására vagy visszahívására tett javaslatokat;

d) tájékoztatást kap és kérhet az egyesület, illetve bármely szervezetének tevékenységéről;

e) ingyenesen, illetve kedvezményesen részesülhet az egyesület kiadványaiból;

f) részesülhet minden egyéb olyan kedvezményben és juttatásban, amelyet az egyesület testületei tagjainak juttat.

(5) A testületi tagok kötelességei – értelemszerűen – megegyeznek az egyéni tagoknak a (2) bek.-ben meghatározott kötelességeivel.

III. fejezet A szervezetek

6. §. (1) Az MKE szervezetekre tagolódik. A szervezet lehet;

a) területi szervezet;

b) szakterületi szervezet;

c) testületi szervezet.

(2) A területi szervezet egy közigazgatási egységre vagy egy földrajzi térségre kiterjedő illetékességgel működik. Regisztrált tagja egyéni és testületi tag egyaránt lehet.

(3) A szakterületi szervezet a könyvtárak, illetve szakirodalmi tájékoztatási intézmények típusai, a könyvtári-szakirodalmi tájékoztatási tevékenység ágai, valamint a könyvtárosok és tájékoztatási szakemberek egyéb közös érdekeltége szerint működik. Regisztrált tagja egyéni és testületi tag egyaránt lehet.

(4) A testületi szervezet testületi tagok közös érdekeltége szerint működik.

7. §. (1) A területi vagy szakterületi szervezet megalakulását legalább húsz egyéni és/vagy testületi tag, a testületi szervezetét legalább tíz testületi tag írásban kifejezett szándé-

kával kezdeményezheti, megjelölve a létrehozni kívánt szervezet céljait és működési területét és – szakterületi vagy testületi szervezet esetén – sajátos céljait.

(2) A szervezet megalakulásának az alapszabállyal való összhangját az ellenőrző bizottság vizsgálja meg, és ezzel kapcsolatos állásfoglalását az elnökség elé terjeszti.

(3) Az elnökség csak abban az esetben utasíthatja el a szervezet megalakítását, ha a létrehozni kívánt szervezet céljai nem felelnek meg az alapszabálynak.

(4) A szervezet a taggyűlése által – az ellenőrző bizottság egyetértésével – jóváhagyott szervezeti és működési szabályzat szerint működik.

(5) A szervezet jogi személyként léphet fel illetékességi körében, ha vezetősége ügyintéző és képviselői szervként rendszeresen működik, ha szervezeti és működési szabályzata jogi személyiséget kimondja, és ha saját költségvetése van, aminek alapján önállóan gazdálkodik. Az ennek értelmében jogi személyiséggel felruházott szervezetek mindenkori jegyzéke az alapszabály függelékét képezi.

(6) A szervezet belátása szerinti bármely olyan nevet választhat, amely működési célját és területét, illetve tagságának jellegét kifejezi. Ha a választott név nem tartalmazza a „szervezet” szót, a hivatalos, teljes névhasználat során „A Magyar Könyvtárosok Egyesületének szervezete” formában kell az egyesülethez tartozásra utalni.

(7) A szervezet megszűnik, ha taggyűlése kimondja feloszlását, vagy ha az elnökség – taglétszámának tartósan húsz fő alá, testületi szervezetek esetén tíz tag alá csökkenése miatt – feloszlata.

IV. fejezet A küldöttközgyűlés

8. §. (1) Az egyesület legfelsőbb vezető szerve, a tagok összességének képviselője a küldöttközgyűlés.

(2) A küldöttközgyűlést az elnökség hívja össze.

(3) A küldöttközgyűlést össze kell hívni:

a) legalább kétévenként;

b) mindenkor, amikor azt az elnökség vagy a tanács elhatározza;

c) mindenkor, amikor a tagok legalább egy-

ötöde – az ok és a cél megjelölésével –írásban kéri.

(4) A küldöttközgyűlésen szavazati joggal vesznek részt a területi és szakterületi szervezetek egyéni tagjainak választott küldöttei, továbbá a testületi tagok képviselői.

(5) Az egyesület egészében minden hús egyéni tagot egy küldött képvisel.

(6) A testületi tagokat a küldöttközgyűlésen testületenként egy küldött képviseli.

(7) Az elnökség, a tanács és az ellenőrző bizottság azon tagjai, akiket szervezetek nem választottak, illetve testületi tagok nem delegáltak küldöttként, a tiszteletbeli tagok, továbbá az elnökség által meghívott személyek a küldöttközgyűlésen tanácskozási joggal vehetnek részt.

(8) A területi és szakterületi szervezetek pótküldötteket is választanak. A küldött, illetve az akadályoztatása esetén helyébe lépő pótküldött funkcióját nem lehet átruházni.

(9) A küldöttközgyűlés határozatképes, ha azon a küldöttek több mint fele jelen van.

(10) Ha a küldöttközgyűlés nem határozatképes, azt legkorábban az eredeti időpont után nyolc nappal, de legkésőbb az eredeti időpont után harminc nappal ismét össze kell hívni. Az ismételten összehívott küldöttközgyűlés a megjelentek számától függetlenül határozatképes az eredeti tárgysorozat szerinti kérdésekben, kivéve a (12) bek. szerinti, minősített kérdésekben.

(11) A küldöttközgyűlés minden küldöttének egy szavazata van.

(12) A küldöttközgyűlés a jelenlevők egyszerű szótöbbségével hozza határozatait. A szavazatok kétharmada szükséges azonban az alapszabály jóváhagyásáról és módosításáról, valamint az egyesület feloszlásáról vagy más szervezettel való egyesüléséről szóló határozat meghozatalához.

(13) A küldöttközgyűlés maga határozza meg tárgysorozatát. Hatáskörébe tartozik:

a) az alapszabály megállapítása és módosítása;

b) az egyesület elnökének, elnökségének, az ellenőrző bizottság elnökének és az ellenőrző bizottságnak a megválasztása;

c) az egyesület tevékenységi elveinek és irányainak meghatározása a két küldöttközgyűlés közötti időszakra;

d) az egyesület gazdálkodási irányelveinek meghatározása és a tagdíj megállapítása;

e) az elnökség és az ellenőrző bizottság beszámolójának megvitatása és jóváhagyása;

f) az egyesület feloszlásának vagy más szervezettel való egyesülésének kimondása;

g) döntés az egyesület vagyonának hovafordításáról, feloszlása esetén;

h) állásfoglalás, illetve döntés mindazon egyéb ügyekben, amelyeket az alapszabály a küldöttközgyűlés hatáskörébe utal;

i) állásfoglalás, illetve döntés mindazon egyéb ügyekben, amelyeket a küldöttközgyűlés hatáskörébe von, továbbá amelyeket az elnökség, a tanács vagy az ellenőrző bizottság megvitatásra javasolt, ha ezek megvitatását a küldöttközgyűlés a tárgysorozat elfogadásával jóváhagyja. A küldöttközgyűlés azonban nem, illetve csak a küldöttek kétharmadának hozzájárulása esetén tárgyalhat olyan ügyet, amelynek megtárgyalásáról, illetve a vonatkozó javaslatokról az egyesület tagságát (szervezeteit) a küldöttválasztás előtt nem tájékoztatták. Még ilyen jóváhagyással sem tárgyalhatók azonban a (12) bek.-ben felsorolt ügyek, ha azok megtárgyalásáról, illetve a vonatkozó javaslatokról a tagságot a szervezetek útján előzetesen nem tájékoztatták.

V. fejezet Az elnökség, tisztségviselői és bizottságai

9. §. (1) Az egyesület legfőbb ügyintéző és – két küldöttközgyűlés között – képviseleti szerve az elnökség.

(2) Az elnökségnek nyolc, a küldöttközgyűlés által választott tagja van; köztük az egyesület elnöke. További teljes jogú tagja az elnökségnek a tanács elnöke. Az elnökségnek két választott póttagja van.

(3) Az elnökség tagjai nem állhatnak egymással sem közvetlen családi kapcsolatban, sem munkahelyi főlé- és alárendeltségi viszonyban.

(4) Az elnökség a tanács véleményére, állásfoglalásaira támaszkodva végzi munkáját.

(5) Az elnökség tisztségviselői az elnök, a főtitkár és az alelnökök. Feladataikról a 10. és 11. §. intézkedik. Az elnökség meghatározott feladatok ellátására tagjait titkárokként vagy egyéb minőségben megválaszthatja.

(6) Az elnökség határozatképes, ha ülésén tagjainak több mint fele jelen van. Az elnökség ülésein a tagok közül csak a tanács elnöke képviselheti magát a tanács más tagjával.

(7) Az elnökség határozatait egyszerű szöbbséggel hozza. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt. A kisebbségi vélemény képviselőinek joguk van kérni a vitás kérdés megvitatását a tanácsban és ezt követően ismételten az elnökségen belül. E kérés csak akkor halasztó hatályú, ha ezzel az elnökség tagjainak többsége egyetért.

(8) Az elnökség ülésein – tanácskozási joggal – részt vesz az ellenőrző bizottság elnöke vagy az ellenőrző bizottság általa kijelölt tagja. Az elnök meghívására az ülésen tanácskozási joggal más személyek is részt vehetnek.

(9) Az elnökség

a) gondoskodik a küldöttközgyűlés határozatainak végrehajtásáról, és a küldöttközgyűlés állásfoglalása szerint tervezi és szervezi az egyesület országos jellegű tevékenységét, illetve koordinálja és segíti a szervezetek munkáját;

b) a tanáccsal egyetértésben jóváhagyja az egyesület ügyrendi szabályait;

c) elkészíti az egyesület tevékenységéről szóló éves beszámolót;

d) elkészíti és – a tanáccsal közösen – jóváhagyja az éves költségvetést, és beszámol annak teljesítéséről;

e) odaítéli a hatáskörébe tartozó kitüntetéseket, illetve javaslatot tesz kitüntetésekre;

f) dönt, illetve javaslatot tesz a külföldi tanulmányutakon és hivatalos utakon résztvevők, valamint az ösztöndíjban részesülők személyére;

g) határoz a jogkörébe tartozó fellebbezési ügyekben;

h) javaslatokat terjeszt megvitatásra a tanács elé;

i) megvitatja a tagok, a szervezetek, a tanács, illetve az ellenőrző bizottság által javasolt kérdéseket, és azokat illetően szükség szerint intézkedik;

j) dönt az egyesület más testületekkel, intézményekkel, szervezetekkel fenntartott kapcsolatainak kérdéseiben;

k) gyakorolja az egyesület alkalmazottaival kapcsolatos munkáltatói jogokat;

l) állást foglal, dönt, illetve intézkedik minden egyéb olyan ügyben, amit az alapszabály, illetve a küldöttközgyűlés hatáskörébe utal.

10. §. (1) az elnökség munkáját az egyesület elnöke vezeti. Akadályoztatás esetén, illetve az elnökség vagy az elnök által reá ruházott feladatok tekintetében az elnök helyett az ezzel megbízott alelnök jár el.

(2) Az elnök képviseli az egyesületet a bíróság előtt, továbbá a más szervezetekkel, intézményekkel és hatóságokkal fenntartott kapcsolatokban. E jogait – az elnökség egyetértésével – egyes képviseleti feladatokat illetően állandóan, illetve meghatározott időre az elnökség más tagjaira, az elnökség bizottságainak tagjaira, az egyesület más tagjaira vagy az egyesület jogi képviselőjére ruházhatja át.

(3) Az elnök képviseleti jogkörében az elnökség állásfoglalásai szerint köteles eljárni. Az egyesület nevében tett kezdeményezésekre csak az elnökség álláspontja szerint jogosult. Ha azonban a helyzet azonnali állásfoglalást követel, az elnök saját hatáskörében járhat el. Ilyen esetekben utólag kell kérnie az elnökség jóváhagyását.

11. §. (1) A főtitkár feladata az egyesület működésével, gazdálkodásával (költségvetésével) és nyilvántartásaival kapcsolatos szervezési feladatok ellátása.

(2) A főtitkár irányítja az egyesület ügyviteli apparátusának munkáját: az elnökség nevében eljár az egyesület alkalmazottainak munkaviszonyát érintő kérdésekben.

12. §. Az elnökség saját munkájának segítésére, továbbá bizonyos kérdések tanulmányozására, illetve gondozására – a tanács véleményével –

nyét meghallgatva – állandó vagy ideiglenes bizottságokat hozhat létre.

VI. fejezet A tanács

13. §. (1) A szervezetekbe tömörült tagság képviseleti és az elnökség tanácsadó szerve a tanács. A (7) bek.-ben meghatározott esetekben a tanács véleményének kikérése, illetve részvétele a döntésben kötelező.

(2) A tanács a területi, szakterületi és területi szervezetek taggyűlésük által egy választási időszakra megválasztott egy-egy képviselőjéből áll. A szervezet képviselőjét a tanácsban – akadályoztatása esetén – megválasztott helyettese vagy a szervezet vezetőségének egyik tagja helyettesítheti.

(3) A tanács működését annak egy választási időszakra általa megválasztott elnöke irányítja, akinek közreműködésével tartja fenn a tanács kapcsolatait az elnökséggel.

(4) A tanács egyszerű szótöbbséggel hozza határozatait. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt. A kisebbségi vélemény ismertetését – ha ezt a tanács egy vagy több tagja kívánja – csatolni kell az elfogadott állásfoglaláshoz.

(5) A tanács ülésein – tanácskozási joggal – részt vesz az egyesület elnöke és főtítkára, az ellenőrző bizottság elnöke, valamint a tanács elnöke által meghívott személyek.

(6) A tanács működésének szervezéséhez a főtítkár köteles segítséget nyújtani.

(7) A tanács minden olyan kérdést megtárgyalhat, amelyet tagjainak javaslatára napirendre tűz, vagy aminek megtárgyalását az elnökség javasolja. Az elnökség köteles a tanács elé terjeszteni:

a) az alapszabály módosítására készített javaslatokat, illetve az ügyrendi szabályokra és azok módosítására készített javaslatokat; az utóbbiakat az elnökséggel egyetértő jóváhagyásra;

b) az egyesület tevékenységi irányelveinek, terveinek, illetve az egyesület és az elnökség tevékenységéről készült beszámolóknak a küldöttközgyűlés elé terjesztendő tervezeteit;

c) az éves költségvetést, az elnökséggel közös jóváhagyásra, és a költségvetés teljesítéséről szóló beszámoló tervezetét;

d) a tanács legutóbbi ülése óta az elnökség által végzett munkáról szóló tájékoztatót;

e) a könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási politika, valamint a szakmai érdekvédelem tárgyában készült állásfoglalások és előterjesztések tervezetét;

f) a kitüntetési javaslatokat;

g) a külföldi tanulmányutak és hivatalos utak résztvevőire, valamint az ösztöndíjak odaítélésére vonatkozó javaslatokat;

h) az éves vándorgyűlés és más kiemelkedő, országos rendezvények helyére és témájára vonatkozó javaslatokat;

i) a bizottságok jelentéseit;

j) a más egyesülettel, szervezettel felvenni vagy módosítani kívánt kapcsolatra vonatkozó javaslatokat.

(8) A tanács a megtárgyalt kérdésekben állást foglal, és ezt az elnökséggel közli. Az elnökség köteles a tanács állásfoglalását megismerni, mérlegelni és – lehetőség szerint – annak értelmében eljárni. Ha az elnökség a tanács véleményével nem ért egyet, akkor erről a tanácsot értesíti. Fennmaradó nézeteltérés esetén a tanács az adott tárgyban rendkívüli küldöttközgyűlés összehívását kérheti, amit az elnökség köteles teljesíteni.

(9) A tanács tagjai kötelesek beszámolni az általuk képviselt szervezet taggyűlésén a tanácsban végzett munkájukról és folyamatosan tájékoztatni e munkáról a szervezet vezetőségét.

VII. fejezet Az ellenőrző bizottság

14. §. (1) Az egyesület – és ezen belül a képviseleti és ügyintéző szervek és az ügyviteli apparátus – alapszabály és az ügyrendi szabályok szerinti működését az ellenőrző bizottság ellenőrzi.

(2) Az ellenőrző bizottság a küldöttközgyűlés által megválasztott elnökből és négy tagból áll; egy póttagja van. Az ellenőrző bizottság tagjai sem közvetlen családi kapcsolatban, sem munkahelyi főlé- és alárendeltségi kapcsolatban nem állhatnak egymással, az elnökség, valamint az általuk ellenőrzött már testületek tagjaival, illetve az ügyviteli apparátus munkatársaival.

(3) Az ellenőrző bizottság egyetértése szükséges a szervezetek megalakulásának, szerve-

zeti és működési szabályzatainak és az ügyrendi szabályozásoknak a jóváhagyásához.

(4) Az ellenőrző bizottságnak működéséről és tapasztalatairól évenként beszámolót kell összeállítania és a küldöttközgyűlés, illetve olyan éveken, amikor nincs küldöttközgyűlés, az elnökség és a tanács elé terjesztenie. Emellett tapasztalatairól és az általa feltárt hibákról azok jellegétől függő sürgősséggel tájékoztatnia kell az illetékes egyesületi szervet. Ha észrevételeit nem követi megfelelő intézkedés, a felsőbb egyesületi szervhez fordulhat, annak eredménytelensége esetén pedig a küldöttközgyűlés összehívását kérheti a tárgyban, amit az elnökségnek teljesítenie kell.

VIII. fejezet A szervezet taggyűlése és vezetősége

15. §. (1) A szervezet legfelsőbb szerve a taggyűlés.

(2) A taggyűlést szükség szerint, de legalább kétevenként össze kell hívni. A taggyűlést össze kell hívni akkor is, ha a tagok egyharmada – az ok és a cél megjelölésével – írásban kéri.

(3) A taggyűlésen szavazati joggal vesznek részt a szervezetben regisztrált tagok, illetve a testületi tagok egy-egy képviselője. Tanácskozási joggal vehet részt a taggyűlésen az egyesület minden tagja, valamint a szervezet elnöke által meghívott személyek.

(4) A taggyűlés határozatképes a tagok több, mint felének jelenléte esetén.

(5) A tagokat – megjelenésük elháríthatatlan akadálya esetén – meghatározott tagtársaik a szervezet szervezeti és működési szabályzatában meghatározott módon képviselhetik.

(6) A határozatképesség hiánya miatt elhagyott taggyűlést harminc napon belül újra össze kell hívni. Az ismételten összehívott taggyűlés az eredeti napirendre felvett kérdésekben a jelenlevők számától függetlenül határozatképes.

(7) A taggyűlés határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza, a jelenlevők kétharmadának szavazata szükséges azonban a szervezeti és működési szabályzat megállapítására és módosítására, továbbá a szervezet más szervezettel való egyesülésének, illetve feloszlásának kimondására vonatkozó javaslatok elfogadásához.

(8) A taggyűlés hatáskörébe tartozik:

a) a szervezet szervezeti és működési szabályzatának megállapítása és módosítása;

b) a szervezet vezetőségének megválasztása;

c) a szervezet képviselőjének megválasztása a tanácsba és a képviselő helyettesítési rendjének megállapítása;

d) a szervezet küldötteinek megválasztása a küldöttközgyűlésre;

e) a szervezet álláspontjának kialakítása a küldöttközgyűlés napirendjével kapcsolatban;

f) a szervezet gazdálkodási irányelveinek megállapítása;

g) a szervezet éves költségvetésének, illetve bevételi és kiadási előirányzatának meghatározása;

h) a vezetőség beszámolójának elfogadása;

i) a szervezet más szervezettel való egyesülésének, úgyszintén feloszlásának kimondása; a szervezet feloszlása esetén döntés vagyona hova fordításáról;

j) döntés mindazokban az ügyekben, amelyeket az alapszabály, a szervezeti és működési szabályzat, illetve az elnökség és a szervezet vezetőségének határozata a taggyűlés hatáskörébe utal.

(9) A taggyűlés arra az évre, amelyben a szervezet nem tart taggyűlést, felhatalmazhatja a szervezet vezetőségét az éves költségvetés elfogadására.

(10) A taggyűlés határozhat úgy, hogy – a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott módon – a tagok által közvetlenül választott küldöttekből álló küldöttgyűlés veszi át meghatározott időszakra vagy újabb taggyűlési, esetleg küldöttgyűlési határozatig a taggyűlés hatáskörét. A küldöttgyűlésre értelem szerűen a taggyűlésre vonatkozó rendelkezések irányadóak.

16. §. (1) A szervezet ügyintéző és – két taggyűlés közötti – képviseleti szerve a vezetőség, amelyet a taggyűlés egy választási időszakra választ.

(2) A vezetőség legalább három, legfeljebb hét tagból áll. Munkáját az elnök irányítja. A vezetőség létszámáról és a vezetőségen belüli funkciókról a szervezeti és működési szabályzat rendelkezik. A vezetőségi tagok közötti feladatmegosztásról a vezetőség maga dönt.

(3) A vezetőség működési módját a szervezeti és működési szabályzat, továbbá az ügyrendi szabályok határozzák meg.

(4) A vezetőség gondoskodik a szervezeti és működési szabályzatban foglaltak, továbbá a taggyűlés határozatainak végrehajtásáról. A szervezet működése tekintetében felelős az alapszabály és az ügyrendi szabályok rendelkezéseinek, illetve a küldöttközgyűlés és az elnökség által az alapszabály szerinti hatáskörben hozott határozatoknak a végrehajtásáért. A taggyűlések közötti időszakokban dönt a szervezetet érintő mindazon ügyekben, amelyeket az alapszabály és a szervezeti és működési szabályzat nem utal a taggyűlés hatáskörébe.

IX. fejezet

A tisztségviselők választása

17. §. (1) Az egyesület és a szervezetek tisztségviselőit (ideértve képviseleti és ügyintéző szerveinek tagjait) négy évi időtartamra választják az egyesület, illetve a szervezet tagjai közül.

(2) Az egyesület és a szervezetek tisztségviselőit titkos szavazással kell megválasztani.

(3) Az egyesület elnökét, elnökségének további tagjait és póttagjait a küldöttközgyűlés választja meg, külön az elnököt és az elnökségi tagokat.

(4) Az egyesület alelnökeit és főtitkárát –

a tanács javaslatát meghallgatva – tagjai sorából az elnökség választja meg.

(5) Az ellenőrző bizottság elnökét, tagjait, valamint póttagját a küldöttközgyűlés választja meg, külön az elnököt és a tagokat.

(6) A tanács elnökét tagjai sorából a tanács választja meg.

(7) A szervezet vezetőségének tagjait a taggyűlés választja meg, külön az elnököt. Ugyancsak a taggyűlés választja meg a szervezet képviselőjét a tanácsban.

(8) A tag egyidejűleg csak egy választott tisztséget tölthet be, a tanács tagjainak és elnökének kivételével, akik megtarthatják választás útján nyert tisztségüket szervezetükben. A több tisztségre választott tag három hónapon belül köteles nyilatkozni, hogy melyik tisztségét kívánja megtartani és mely(ek)ről mond le.

(9) A küldöttközgyűlés, a tanács és a taggyűlés választási illetékességébe tartozó ugyanazon egyesületi, illetve szervezeti tisztséget a tag egymás után csak két választási időszakban tölthet be.

(10) Egyesületi és szervezeti tisztségre csak olyan tagot lehet választani, aki az egyesületnek, illetve a – nem újonnan alakult – szervezetnek legalább egy éve tagja.

(11) A tisztségviselők jelölésének és választásának további szabályait ügyrendi szabályozás tartalmazza.

18. §. (1) Az elnök, a további elnökségi tagok, az ellenőrző bizottság elnöke, illetve tagjai visszahívásáról a küldöttközgyűlés dönthet.

(2) A szervezet elnökét és a vezetőségének további tagjait, valamint képviselőjét a tanácsban a taggyűlés hívhatja vissza.

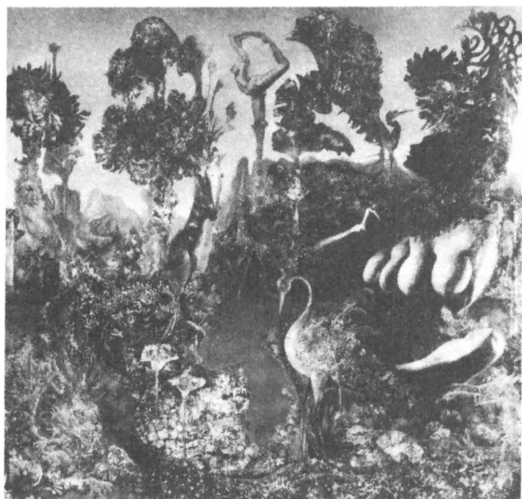
(3) Az elnökség, az ellenőrző bizottság és a szervezet vezetősége a lemondás, visszahívás vagy más ok miatt megüresedett hely betöltésére – teljes létszámának egyharmadát meg nem haladó – új tagokat hívhat be, elsőként a póttagokat.

(4) Az elnökség új tagjainak behívása kapcsán kérni kell a tanács állásfoglalását.

X. fejezet

Gazdálkodás és nyilvántartás

19. §. (1) Az egyesület bevételi forrásai:
a) az egyéni és testületi tagok által fizetett tagdíj;

b) jogi és magánszemélyek felajánlásai, hozzájárulásai;

c) költségvetési (országos vagy helyi közigazgatási szerv által folyósított), rendszeres, vagy eseti (cél jellegű) támogatás;

d) gazdasági-vállalkozási tevékenységből származó jövedelem.

(2) Az egyéni és testületi tagok által fizetendő tagdíj mértékét a küldöttközgyűlés állapítja meg.

(3) A küldöttközgyűlés dönt arról, hogy a tagdíj milyen arányban oszlik meg az egyesület egészének az országos képviselői és ügyintéző szervek által jóváhagyott költségvetése, illetve a területi, szakterületi és testületi szervezetek között.

(4) Az alaptagdíjnak a szervezetekre eső hányada egyenlő arányban oszlik meg a között a két szervezet között, amelyekben a tag alaptagdíja fejében regisztráltatta magát. Ha a tag csak egy szervezetben regisztráltatta magát, az alaptagdíjnak a szervezetekre jutó hányada teljes egészében ezt a szervezetet illeti. A további regisztrálásért fizetett tagdíj teljes egészében az(oka)t a szervezete(ke)t illeti, amely(ek)ben való regisztrálásáért fizetik.

(5) A tagdíj beszédését a területi és szakterületi szervezetek végzik. Kivételt képez a területi és szakterületi szervezetekben nem regisztrált testületi tag tagdíja, melynek beszédését az egyesület ügyviteli apparátusa végzi.

(6) Jogi vagy magánszemélyek felajánlása, hozzájárulása akkor is elfogadható, ha az egyesület, illetve támogatott szervezete nyilvánoságot biztosít a támogatás tényének, a támoga-

tó jogi vagy magánszemélynek és ezek tevékenységének. Felajánlásnak, hozzájárulásnak minősül a tagdíj meghatározott összegén felül fizetett tagdíj is. A felajánlott, hozzájárulásként folyósított összegek felhasználásának szervezeti kereteit, céljait és módját a támogató meghatározhatja. Ennek híján az összeg felhasználásáról az egyesület költségvetésének összeállítása és jóváhagyása során kell dönteni. Ha a támogató meghatározta a kedvezményezett szervezetet, a felhasználásról a szervezet költségvetésének összeállítása során kell dönteni.

(7) A rendszeres költségvetési támogatás felhasználásáról az egyesület költségvetésének összeállítása, illetve jóváhagyása során kell dönteni. A cél jellegű (eseti) költségvetési támogatás felhasználását illetően – értelemszerűen – a (6) bek. szerint kell eljárni.

(8) A gazdasági-vállalkozási tevékenység bevételeiből – elkülönítetten – mindenekelőtt e tevékenység költségeit és az ezekre jutó közös költségeket kell fedezni. A fennmaradó nyereség adózás és egyéb kötelezettségek teljesítése utáni maradványának felhasználásáról a vállalkozó, illetve a vállalkozást irányító egyesületi szerv dönt.

20. §. A szervezetnek minden nála regisztrált tagról, az egyesület ügyviteli apparátusának pedig az egyesület minden tagjáról a tagdíj megosztására és fizetésére is kiterjedő nyilvántartást kell vezetnie.

21. §. (1) Az egyesület és annak jogi személyiséggel rendelkező szervezetei a hatályos jogszabályok szerint gazdálkodnak és vezetik gazdasági nyilvántartásaikat.

(2) Az egyesület és a jogi személyiséggel bíró szervezetek éves költségvetésének biztosítania kell a működés pénzügyi feltételeit. A költségvetések jóváhagyását illetően a 9. §. (9) bek. d) pontja és a 13. §. (7) bek. c) pontja, valamint a 15. §. (8) bek. c) pontja és a (9) bek.-e az irányadók.

(3) Az önálló pénzkezelést nem folytató és jogi személyiséggel nem bíró szervezeteknek bevételi és kiadási előirányzatokat kell készíteniük.

(4) A költségvetés szerinti gazdálkodásért az egyesület elnöksége, illetve az önálló jogi személyiséggel bíró szervezet vezetősége felelős.

(5) Az egyesület és szervezeteinek pénzforgalmát pénzügyi szervezetenél (bank, takarékszövetkezet) nyitott számlán és – a szükséges mértékben – házipénztár útján kell lebonyolítani.

(6) A gazdálkodást az elnökség, illetve a jogi személyiséggel bíró szervezet vezetősége folyamatosan ellenőrzi. Emellett a gazdálkodás ellenőrzése az ellenőrző bizottság feladata.

22. §. (1) Az egyesület és jogi személyiséggel bíró szervezetei tartozásaikért saját vagyonukkal felelnek. A tagok csak éves tagdíjuk mértékéig felelősek.

(2) Az egyesület, illetve szervezet feloszlása esetén vagyonáról a 8. §. (13) bek. g) pontja és a 15. §. (8) bek. i) pontja szerint kell rendelkezni. A vagyoni hovatartozásról szóló döntést írásbeli határozatban kell rögzíteni.

XI. fejezet
Záró rendelkezések

23. §. Az egyesület jelen alapszabálya a küldöttközgyűlés által történő elfogadásával lép hatályba. Egyidejűleg a korábbi alapszabály hatályát veszti.

24. §. Az egyesület a jogszabályok és az alapszabály rendelkezéseinek keretei között ügyrendi szabályokban rendezi a választások lebonyolításának rendjét, a szavazások módját, a gazdálkodás és a nyilvántartások vezetésének szabályait, a küldöttközgyűlés lebonyolításának rendjét, valamint egyéb, a küldöttközgyűlés vagy az elnökség által meghatározott, ügyrendi szabályokban rögzítendő kérdéseket. A fentiekben felsorolt és az egyéb ügyrendi szabályokat – hacsak a küldöttközgyűlés a szabályozást nem vonja saját hatáskörébe – az elnökség és a tanács egyetértésben hagyja jóvá.

HIRDESSEN

A

Könyvtáros

BAN

Előfizetőink részére: egész oldalas hirdetés 8000, fél oldalas hirdetés 4000, negyed oldalas hirdetés 2000 Forint + ÁFA

Mindenki másnak: egész oldalas hirdetés 20 000, fél oldalas hirdetés 10 000, negyed oldalas hirdetés 5000 Forint + ÁFA

ESZTÉTIKUS TERVEZÉS ÉS KIVITELEZÉS!

A

Könyvtáros

BAN

HIRDESSEN

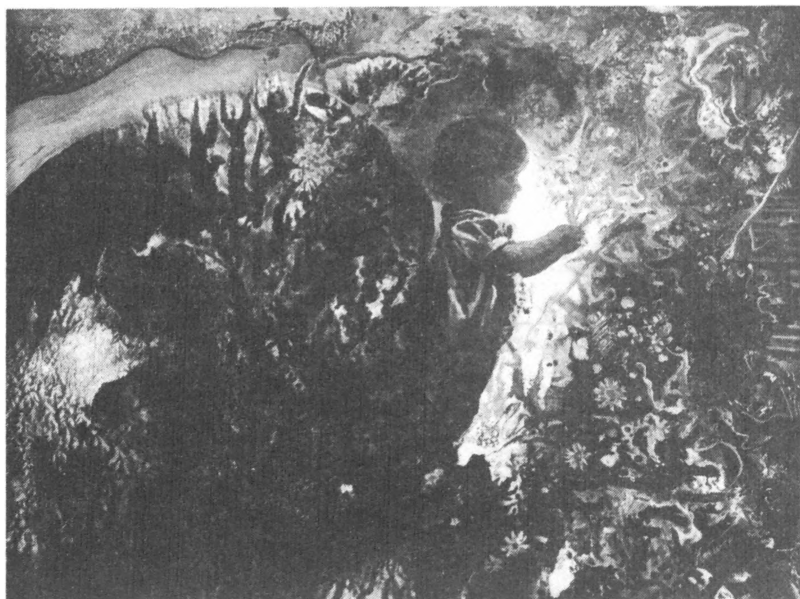
Levél a könyvtárosképzésről

Tisztelt Tanársegéd Asszony! Lenyűgözött a könyvtárosképzéssel kapcsolatos írásom iránt tanúsított érdeklődése (*Vraukóné Lukács Ilona* cikke a *Könyvtáros*, 1990/5. számában jelent meg). Annál kevésbé tetszetek intézményükkel kapcsolatos feltételezései és következtetései. Némi magyarázattal szolgálok – szokásom ellenére –, tekintve, hogy téves utat választott.

Előljáróban még elmondom, hogy a *Könyvtárosban* csak igen kivonatosan jelent meg az anyag, eredendően az Országos Könyvtárügyi Tanács számára készítettem egy kb. 40 oldalas dolgozatot. Ugyancsak előljáróban kell felemlítenem, hogy az egész anyag előre elhatározott rendeltetés szerint igen erőteljesen könyvtárcentrikus volt, a gyakorló könyvtáros szemszögéből elsősorban azzal foglalkozott, hogy mi-

lyen könyvtárosokat várunk mi a felsőoktatástól. Hozzáteszem, hogy szándékom szerint a főiskolákkal nem is akartam foglalkozni, de a minisztériumban ezt rám erőltették. Azért akartam mellőzni ezt a területet, mert úgy láttam, hogy ott a dolgok jobbra rendjén vannak, a nagyobb baj az egyetemi oktatásban van.

Ami az Ön méltatlankodásait illeti, azokkal kapcsolatban válaszaim az alábbiak: 1. Nem igaz, hogy lebecsülöm az Önök munkáját. Éppen ellenkezőleg: nagyon is jónak tartom. Az igaz, hogy részleteiben nem ismerem munkálkodásukat, de több végzett fiatal diplomást fogadtam már Nyíregyházáról, valamennyiről, kivétel nélkül igen jó véleményem van. Szakmai felkészültségük, akarásuk és magatartásuk is kifogástalan. 2. Tény, hogy szándékosan

mellőztem Önöket, ennek több oka volt. Ilyen esetben csak mintavételt lehet végezni, ezt pedig úgy alakítottam ki, hogy az ELTE egyetemi tanszékével (a főiskolaival nem!) és a szombathelyi főiskolai tanszékkel foglalkoztam. Ennek is két oka van: megtettem a Szombathely–Veszprém utat. Szombathelyen a megyei könyvtár és a tanszék, Veszprémben az egyetemi könyvtár volt a vizsgálódás célpontja. A szombathelyi tanszékkel kapcsolatban fontos tényező, hogy a tanszékvezetőkhez több évtizedes munkakapcsolat fűz, ezt Nyíregyházán soha nem tudtam kialakítani, azt hiszem nem kizárólag az én hibámból. Ezen túl volt három új blokk: Pécs, Debrecen és Budapest. Az ELTE főiskolai tanszéke nem volt a terveim között, noha *Szepesváry Tamással* is több évtizede együtt dolgozom; hogy mégis odacsapódott, az úgy történt, hogy a *Fülöp Gézával* kitűzött fél napos eszmecserére Fülöp úr meg-

hívta Szepesváryt az én megkérdezésem nélkül, és kész helyzet volt, nem volt mit tennem. Végül is Ő csak végighallgatta Fülöp úrral történt beszélgetésünket, az ő munkáját mellőztük. 3. A szegedi tanszékdarabról telefonon beszéltem *Mader Bélával* és korábban nem is tudtam, hogy az az oktatási rész Nyíregyháza-hoz kapcsolódik. Egyébként elképzelhetetlenek tartok oktatást tanszék nélkül!

Végezetül nem akarok ugyan illúzióromboló lenni, de meg kell mondanom, hogy amit Ön írt, az nem való nyomtatásra, nincsen annyi értéke, miként ez a válaszadás sem érdemes arra. Figyelem írásaimat, melyek kerülnek be az amerikai adattárakba: amelyek abszolút értelemben újat mondanak. A többit nem lett volna szabad elkövetnem. A mércét igen magasra kell tenni!! Ezt tanácsolom Önnek is. Tisztelettel:

Dr. Zsidai József

Nomen est omen?

Némi rezignációval vettem a hírt, hogy az Állami Gorkij Könyvtár levetette eddig használt nevét, s Országos Idegennyelvű Könyvtárra magyarosított. Az ember csak tűnődhet azon, vajon mi készítette az OIK-t (korábban: ÁGK) a cégtábla kicserélésére. Talán megunt a nevét? De hát nem használta olyan régen, hogy ráunhatott volna; van nem egy olyan könyvtárunk, amelyet régebben kereszteltek, mégsem kíván magának új nevet.

Talán nem érezte elég kifejezőnek? Az igaz, hogy az országos nem biztos, hogy állami, s az állami nem mindig országos; ebből következően eddig nyugodtak lehetünk afelől, hogy a szóban forgó könyvtárat az állam tartja fenn, de bizonytalanok voltunk a tekintetben, hogy csak fővárosi, vagy csak vidéki illetőségűeknek, esetleg lakóhelyi megkülönböztetés nélkül bárkinek rendelkezésére áll, ezentúl pedig megnyugodhatunk afelől, hogy a könyvtár országosan kínálja szolgáltatásait, csak azt nem tudhatjuk, kinek a jóvoltából. Tehát az állami kicserélése országosra az egyik bizonytalanság helyére egy másikat ültetett, a józan használó szempontjából pedig édes mindegy: az államiról is, az országosról is az

jut eszébe, hogy öneki bizony joga van a könyvtárat használni.

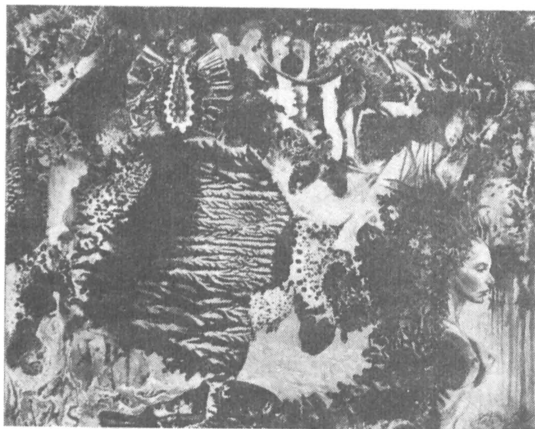
Menjünk azonban tovább, s vessük egybe a két név második elemét ebből a szempontból. Mire asszociál a használó a Gorkijról és mire az Idegennyelvűről? (Itt közbevetőleg és kommentár nélkül jegyzem meg, hogy a magyar helyesírás szabályai szerint két szóba irandó az „idegen nyelvű”.) Gorkijról – hacsak új tankönyveink nem tesznek róla – a könyvtárba járó közönségben irodalmi asszociációk ötlenek fel, az idegen nyelvűből (pardon idegennyelvűből) pedig arra következtet, hogy a könyvtár nem kínál magyarul megjelent műveket, az idegen nyelvűeket viszont minden szakterületről. Talán nem tévedünk, ha megállapítjuk, hogy a korábbi névelem keltette képzetek közelebb állnak a könyvtár állománya-hoz és szolgáltatásaihoz.

A név harmadik tagjához érve öröm tölt el: a könyvtár könyvtár maradt, holott lehetett volna belőle dokumentációs archívum, információs központ, tudományos kutatóintézet, s ki tudja, mi még. Megvallom őszintén, azért örvendek a 33 százaléknyi változatlanságon, mert legalább ennyi megmaradt az eredeti

névből. Nem tudok szabadulni attól a – bizonyára – előítélettől, hogy minél szolidabb egy intézmény, annál jobban ragaszkodik a névéhez.

Talán...? De erre gondolni sem merek. Hiszen Maxim Gorkij – mi öregek, mi tanultuk, – nemcsak a szovjet irodalom nagyja, hanem az oroszé is, ugyanis már a NOSZF előtt kezdett írni. Hiszen a mai antibolsevista írók előfutárának is tekinthetjük, tudunk a nézeteltérésekről közte és Sztálin között, tudjuk, hogy ő is elmondta: anyám, én nem ilyen lovat akartam. Hát akkor mi a hiba az öreg Peskovval, hogy már nem alkalmas védjegy egy magyar, bár idegen nyelvű könyvtár homlokán? Nem elég nagy író? Nagy író, de félrelépett? Nem lépett (nagyon) félre, de kerülendő még a gyanúja is annak, hogy egyik szomszéd ország irodalmát netán többre becsülnénk, mint a másikét? No-sza, vegyük csak le – gondolták az illetékesek –, mert ugyanolyan joggal felírhatnánk az egész világirodalom teljes névsorát; annyi helyünk pedig nincs. Apro-pó, mi lenne, ha csak annyit írnának fel: Világirodalom. Melléje meg azt: Könyvtár. A két szó egymás után olvasva nem is hangzik rosszul: Világirodalmi Könyvtár. Előttük aztán állhat akár állami, akár országos, az már nem sokat oszt vagy szoroz. S legalább megmondták a jámbor használónak, mi vár rá a pesti Molnár utcában. Ha már mindenáron nevet kell váltani.

S milyen jó, hogy nem merem arra gondolni, amire nem merem gondolni, mert csak most jut eszembe, szó sem lehet arról, hogy a névváltoztatási inger mögött valamiféle elhatárolódási szándék rejtezhetnék. Inkább a szovjet könyvtárügyi tapasztalatok hasznosításának szándéka tételezhető fel. Mint sejtjük, a moszkvai Külföldi Irodalom Össz-szövetségi Állami Könyvtára voltaképpen két tényezőnek köszönheti létrejöttét: egyfelől a pénzügyi források szűkössége nem engedte meg, hogy a külföldi szakirodalmat valamennyi ponton beszerezzék, ahol indokolt lett volna, ezért koncentrált gyűjtemények – köztük a Külföldi Irodalom Össz-szövetségi Állami Könyvtára – kifejlesztését tűzték ki célul; másfelől biztos, ami biztos, a külső metely hatását szűk és ellenőrizhető körre vélték célszerűnek korlátozni. Kérdés, tekinthető-e véletlennek, hogy a keresztapák fantáziáját a moszkvai testvérintézmény neve mozgatta meg, s annak – bár esetlenebb – változatára névadták az OIK-t (korábban ÁGK). Hiszen könnyen bekövet-

kezhet, hogy hamarosan a mi anyagi erőforrásaink sem fogják lehetővé tenni, hogy minden könyvtárunk használói igényeihez méretezve vásároljon külföldi irodalmat, s lehet, hogy egyes társadalmi csoportok azt fogják megkívnálni, a könyvtáros minden olvasónak a neki való könyvet adja a kezébe. Akkor már csak azt kell tisztázni az OIK-nak (korábban ÁGK), hogy az idegennyelvűség kategóriájába beletartozik-e a világ minden régiója, vagy csak egyik, vagy csak másik, továbbá milyen módszerek alkalmazásával érheti el a célt: a megfelelő könyvet a megfelelő olvasónak?

*

S miért bennem a rezignáció? Abban a hitben voltam eddig, hogy miként az emberek, az intézmények sem feledhetik el vagy tagadhatják le múltjukat. Legyen az dicső vagy gyászos, győzelmekkel vagy vereségekkel, kiállásokkal vagy megalkuvásokkal teli. Az OIK (korábban ÁGK) létrejötté, története közismert a magyar könyvtárórsadalom előtt. Azzal is tisztában vagyunk, hogy az elmúlt évtizedekben hatalmas változásokon ment át a könyvtár, s már semmiben sem emlékeztet a valamikori könyvhalma, sem tartalmában, sem technológiájában, sem szolgáltatásaiban. Mégis, abból nőtt ki, s ezt kár ezzel a nem föltétlenül szükséges, nem szerencsésen időzített és ügyetlen névváltoztatással elhomályosítani. Persze, beletörődöm ebbe is, mert mit is tehetnék mást, s bár eddig a Gorkijba jártam, az Idegennyelvűt sem fogom elkerülni. Csak mindig hozzáteszem: azelőtt Wampetics.

(P. I.)

Mozgalom helyett alapítvány?

Az idei ünnepi könyvhét eseményekben valóban nem szűkölködő forgatagában egy szűk körű és néhány percig tartó ünnepélyes ceremónia szerényen húzódott meg az utcai írói dedikálások, az irodalomnépszerűsítő előadások, műsorok mellett. A Fórum szálló különtermében június elsején írta alá a Kölcsey Ferenc Alapítvány okiratát *Göncz Árpád* ideiglenes köztársasági elnök, mint az alapítvány fővédnöke, *Vadász János*, a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének országos titkára, *Koczás Sándor*, a Magyar Írók Szövetségének főtíkára, *Zöld Ferenc*, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének igazgatója, *Erdély Gábor*, a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. elnöke, *Agárdi Péter*, a Magyar Kulturális Kamara alelnöke, *Szente Ferenc*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettese és *Mészáros Imre*, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának ügyvezető elnöke.

De vajon mire szövetkeztek az Alapítvány létrehozásában együttműködésre kész szervezetek, intézmények képviselői?

A Kölcsey Ferenc Alapítvány

Manapság – vállalkozásokat gyakorló kis hazánkban – egyre sűrűbben lehet találkozni különböző célú alapítványokkal. Ám ritka köztük az olyan, amely a kultúra javára, a nemzeti műveltség, művelődés gyarapításának javára köt egyezséget. A Kölcsey Ferenc Alapítvány ezért tartozik a kivételek közé, no és abban is különleges, hogy az ideiglenes köztársasági elnök – talán mert egyúttal a Magyar Írók Szövetségének elnöke, író, műfordító – vállalta a fővédnöki megbízatást.

Az Alapítvány anyagilag és szervező munkával a magyarság anyanyelvi műveltségi színvonalának emelését tekinti feladatának, a hatá-

rokon túl és a szórványmagyarság számára csakúgy, mint a Magyar Köztársaság területén. Támogatja, sőt kezdeményezi a könyvtári és könyvkereskedelmi szolgálat javítását, segíti olvasóköroket, művelődési egyetek munkáját, támogatja könyvklubok és más könyvszolgálati formák létrehozását, közösségek és egyének patronálásával.

A Kölcsey Ferenc Alapítvány kétségtelenül nemes célokat szolgál, amikor a magyar kultúra finanszírozása tekintetében bizony változatlannal ínséges időket élünk. Vonatkozik ez a magyar könyvtárakra, a nemzeti könyvtárra és a kistélepüléseken lévő, mostoha körülmények között még élő könyvtárakra is. Megteremteni a korszerű könyvtári szolgáltatások feltételeit, lépést tartani a fejlett könyvtárüggyel bíró országokkal, vagy fokozatosan leépülni, feladva a könyvtárügy oly fontos hadállásait? A kérdés így is megfogalmazható lenne, az Alapítvány csak a nemzeti művelődés szempontjából fontos mecénási kötelezettségekre hívja fel cselekvően a figyelmet, az állam helyett, annak feladatait nem oldhatja meg. Abban viszont talán lehet hinni, hogy ez az Alapítvány segítheti annak a szemléletnek a kialakítását – épp az ideiglenes köztársasági elnök személye lehet ehhez garanciális feltétel –, hogy egy nemzet kultúrájának jövőjét nemcsak a kulturális tárcának kell óvnia, segítenie, hanem ez az állam, a hatalmon lévő pártok feladata, felelőssége is. Az pedig csupán óhaj és remény, hogy mindez alkotó, fejlesztő módon történik és nem gátakat, értelmetlen rendszereket, adóterheket szaporítva érvényesül.

Az Alapítvány szerepét, szándékainak, törekvéseinek erkölcsi értékét, pénzügyi gazdálkodásának bölcsességét (az induló tőke 10 millió 430 ezer forint!) ma még megítélni nem lehet. Remélhetőleg a *Könyvtáros* folyóirat segíti majd a különféle pályázatok meghirdetését, nyomon követi azok tapasztalatait, és bizo-

nyos idő után mérlegre teszi az Alapítványt, értékeli működését.

A felmerülő kérdésekre választ adhat a kezdeményező Országos Széchényi Könyvtár, hisz az Alapítvány gondolata ott született meg, vagy a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete, mert a megszületést érdemben ő támogatta. De indokolt a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa véleményét is megismerni, hisz éppen e két szervezet támogatja jelentős mértékben (5–5 millió forinttal) az Alapítvány létrehozását. A Bank szempontjai nyilvánvalóak, de milyen érdekek alapján kapcsolódhatott be a kezdeményezésbe a Hazafias Népfront, a megmaradás vagy a felszámolás küszöbén álló tömegszervezet?

Népfront és olvasómozgalom

A lépés nem előzmények nélküli. Hozzájárult ehhez a társadalmi rendszerváltás következtében a népfront válságos helyzete, valamint az, hogy ez a szervezet, miközben saját erőit felszámolta, tisztségviselőit elbocsátotta, társadalmi pozícióit gyengítve veszélybe sodorta azokat az általa korábban támogatott mozgalmakat is, amelyek valahol a nemzeti kultúra részévé váltak. Ebben az esetben az olvasó népért mozgalomról van szó, amely a népfront megszűnése vagy egy jogutód további sorsa függvényében hasonlóképpen válaszut elé érkezett. De vajon létezik-e olvasó népért mozgalom? Ezzel a kérdéssel a *Könyvtáros* is foglalkozott korábban több alkalommal, legutóbb tavalyi augusztusi számában, amikor hírt adott arról az ünnepségről, amelyet Mezőszentgyörgyön, az 1945 utáni első „igazi” népkönyvtár alapításának negyvenedik, az olvasó népért mozgalom meghirdetésének huszadik évfordulójára rendeztek, és amelyen írók, könyvtárosok, szociológusok, közéleti emberek szóltak a könyvtárról és a mozgalomról. Az ünnepség szónoka, *Pozsgay Imre* szavaival élve, tüntetés volt ez a könyvtár mellett. A mozgalom tehát épp nagykorúsága küszöbén ítéltetett halálra? Szerepe, mert az egy pártrendszer szülötte, annak megszűnésével szintén indokolatlanná lett? Egyáltalán lehet-e az olvasó népért mozgalom eredményeiről beszélni? Mennyiben volt ez a mozgalom a közművelődés része, annak egyik – talán számottevő – területe? Milyen társadalmi – valós –

összefogás jellemezte az olvasómozgalom próbálkozásait?

Az olvasó népért mozgalom múltja természetesen nem mentes azoktól a jelenségektől, amelyek a magyar társadalom közeli múltját jellemezték. Ez viszont talán nem a mozgalomban megtestesülő szellemi erők fogyatékoságaival magyarázható, hanem azzal, hogy a számtalan különböző jó vagy figyelemre méltó javaslat oly sokszor elveszett az állami hivatalok útvesztőiben. Mert azt talán nem lehet kétségbe vonni, hogy a népfront ernyőt tartott hosszú időn át – megfelelő hatékonysággal, elsősorban *Pozsgay Imre* főtitkársága idején – az állampolgári önszerveződésnek, a közösségi alkotó szellem kibontakoztatásának. Így volt ez az olvasókörök, a művelődési egyesületek, a könyvbarát klubok, vagy az olvasótáborok esetében. A népfronternyő szétszakadása következtében – lehet, hogy csak átmenetileg – infrastruktúra nélküli vegetálásra vagy megszüntetésre ítéltetnek ezek a szabad kezdeményezések, pedig a demokratikus önkormányzati működés ezek elterjesztését és nem felszámolását kívánja.

Az olvasó népért mozgalom szervezési, tartalmi, módszerbeli tapasztalatainak függvényében is meg kellene fogalmazni a magyar kultúra társadalmi szerepét a közművelődési törvénytől napjainkig. E mozgalomtól számon lehet kérni, hogy az alapidokumentumában megfogalmazott „fehér foltok” megszüntetésének igényével szemben például 1987–1988 között miért szűnt meg 1700 könyvtár, miért nem lettünk „olvasó nép” (hisz ezt a célt népünk nem fogja és nem is akarja, de nem is tudja maradéktalanul elérni!), miért értékelődött le egyre veszesebben a kultúra presztízse, tekintélye, becsülete, és hol van az ún. jó iskola, amely nemcsak olvasni tanít meg, de egyúttal megismerteti a padokban ülőkkel a könyvet, az irodalom becsületét. Mindezt tehát számon lehet kérni a tegnapi olvasó népért mozgalomban tevékenykedett könyvtárosoktól, népművelőktől, szociológusoktól, pedagógusoktól, íróktól, de a meg nem történt intézkedésekért nem őket kell felelőssé tenni. Az olvasó népért mozgalom „népfront bábáskodás” (!) mellett tette a dolgát jól és rosszul, segítve, sürgetve új könyvtárak, könyvesboltok megnyitását, de értelmetlen olvasópályázatok meghirdetését is. Lehetővé tette, hogy az olvasótáborok – csaknem két évtizedig – más társadalmi, művelődési mozgalmak születése és elsorvadása (irodalmi színpadok, klubkönyvtárak, amatőr mű-

vészeti csoportok stb.) mellett talpon tudtak maradni és a demokrácia iskolája szellemében merték vállalni a másképp gondolkodás gyakorlatát is. Hogy a hátát ezért ki és mikor tartotta, azt most ne firtassuk.

Az olvasó népért mozgalomnak nem volt sem könyvkiadói, sem könyvkereskedelmi jogköre. Csak hirdette a jó, az értékes könyv nélkülözhetetlen szerepét, miközben a könyvszakra nehezedő pénzügyi szabályozó rendszer pontosan ellentétes irányba hatott. Az olvasó népért mozgalom véleményeket alkotott, észrevételeket tett, összeállította a standard könyvkiadás megteremtéséhez szükséges alapjegyzekeket, és a válasz legjobb esetben is csak a szóbeli egyetértés volt.

A könyvtárak százaiban rendezett számtalan program, az irodalom egy-egy ünnepnapja – amely csakis a könyvtárosok segítségével volt

lehetséges – valahol szintén a mozgalom része volt. Igaz, egyes „szakvélemények” szerint mindez a könyvtár alapfunkcióinak, szakmai tevékenységének gyakorlásában (katalógusépítés, állományrendezés, állományfejlesztés stb.) akadályozta.

Az olvasó népért mozgalom országos bizottsága idén májusban – látva a népfront helyzetét – úgy vélekedett, hogy nem az eddigi munka megszüntetését támogatja, hanem megpróbálja – az új társadalmi helyzet ismeretében – a jövőben lehetséges vállalkozásait szervezettebbé, céltudatosabbá tenni. Részlet felhívásunkból: „... abból az erős meggyőződésből kiindulva, hogy felelősek vagyunk azoknak az alázatos szívóssággal dolgozó, jóakarató elődeinknek, akik minden ellenszolgáltatás nélkül végezték közösségteremtő munkájukat humanitárius és hazafias készletéből, ezennel megalapítjuk a Könyvbarát Szövetséget (a Magyar Olvasókörök és Kulturális Egyletek Szövetségét – a Művelődési Társaságot), mint az állampolgári öntevékenység kulturális kisvállalkozásait segítő, országos jelentőségű szervezetet.” Ehhez a szándékhoz csatlakozott értelemszerűen a Kölcsey Ferenc Alapítvány támogatója, illetve létrehozása, amely – talán más elnevezéssel –, új fejezetet és örömtelibb tapasztalatokban gazdagabb időszakot jelenthet a „jogelőd” olvasó népért mozgalom történetében.

*

A minap levelet kaptam egy könyvkiadó vállalat igazgatójától. Gondolatait szomorúsággal, de azokkal egyetértve olvastam. Kérdéseit további közös gondolkodás céljából – bízva a szerző utólagos egyetértésben – közreadom: „Mi van itt? Mi lesz itt? Mi lesz veled? Mi lesz velünk? A többes szám ezúttal nem csupán azért jogos, mert nekünk is csak ez az egy nyomorult életünk van, hanem azért is, vagy éppen azért, mert – nem gőg, fennhéjázó nagyozolás a társítás –, ami most velünk történik, az a magyar kultúrával történik!? A mindenható PIAC... A piac, ahogy én látom, csak az érdek előtt hajt fejet. A Kultúra pedig így, ebben az értelemben nem érdek, hanem remény. Az pedig nem piacképes? A Kultúra se, meg az se, aki ezt képviseli?”

Talán ezért is szükségünk van egy valós érdekszövetségre, mert a tegnapi feladatok elvégzése is ezt követeli parancsolóan.

Maróti István

Egy Felhívás és Alapszabály(tervezet) elé

Maróti István cikke, kristálytisztá logikája, remek, tisztázó gondolatmenete ellenére is hagy némi kívánnivalót az olvasóban. Nyilván nem mindenki értheti a cikk egy hosszú idézetét, amely a frissen megalakult Művelődési Társaságra vonatkozik. Nos, e társaság megalakítására úgy került sor, hogy az olvasó népert mozgalom számos prominens képviselőjét (*Fekete Gyulától Füleki Mihályig, Szenté Ferenc*től *Mónus Imréig* stb.) egybehívta a Hazafias Népfront titkársága, illetve *Maróti István*.

Az összejövétel célja egy Felhívás és egy Alapszabály(tervezet) megbeszélése volt. A továbbiakban ezeket, ezeknek szövegét (szerzőjük *Szenté Ferenc*) közöljük, azzal a mentális rezervációval, hogy a társaságalapításra, alapszabály elfogadásra úgy került sor, hogy senki nem tudhatta: van-e még, lesz-e egyáltalán Népfront (az ellenkezője volt a biztosabb). A Művelődési Társaság létrejötte azonban mindenképp nagy esemény, igazán szólni róla azonban csak akkor tudhatunk majd, ha a kontúrok teljesen kirajzolódtak.

Felhívás!

Évtizedeken át működött szép eredménnyel több, országos, sőt talán nemzeti jelentőségű állampolgári kezdeményezésen alapuló kulturális mozgalom a Hazafias Népfront keretében, de annak szervezőitől függetlenül. Közülük a legjelentősebbeket említve csak, látványos lajstromot kapunk: Honismereti mozgalom, több száz kutató-alkotó közösséggel; Olvasó népert mozgalom, művelődési egyletekkel, olvasóköri szervezetekkel, a nyaranta tartott olvasótáborokkal; az anyanyelvi mozgalom; a kertbarátok mozgalma; a kistenyésztők szervezetei stb.

Ennyi is elég, hogy elgondolkozzunk, szabad-e tétlenül nézni, hogy a pártállam lebontásának lázában a Népfront szétszakadása szó szerint fedél nélkülivé tegye, infrastruktúra nélküli vegetálásra kényszerítse az említett állampolgári önszerveződésen alapuló vállalkozásokat, éppen akkor, amikor olyannyira számítani szeretnénk a közösségi alkotó szellem kibontakozására. Bizonyos, hogy nem szabad, bizonyos, hogy súlyosan vétenénk, ha nem hívánk föl a figyelmet arra, hogy most, a

szabad kezdeményezések az önszerveződésen alapuló közösségek születése előtti pillanatban nem dobhatjuk félre könnyelműen azokat a példászerű formákat, amelyeknek az elterjesztése, nem pedig az elhalatása a kívánatos cél.

A fentiek mérlegelése alapján, abból az erős meggyőződésből kiindulva, hogy felelősek vagyunk azoknak az alázatos szívóssággal dolgozó, jóakarató elődeinknek, akik minden ellenszolgáltatás nélkül végezték közösségteremtő munkájukat humanitárius és hazafias készletéből, ezennel megalapítjuk a Magyar Olvasókörök és Kulturális Egyletek Szövetségét mint az állampolgári öntevékenység kulturális kisvállalkozásait segítő, országos jelentőségű szervezetet, és aláírásainkkal megerősítve és hitelesítve közzétesszük az alábbi iratot.

Alapszabály (tervezet)

1. *A szövetség neve* : Magyar Olvasókörök és Kulturális Egyletek Szövetsége
2. *Működési területe* : Magyarország

3. Székhelye : Budapest

4. Jogállása : Jogi személyként működő országos egyesület

5. Pecsétje :

6. A szövetség célja, tevékenysége :

– A lakóhelyi állampolgári közösségek önművelődési és tájékoztatói jogának érvényesítése közkönyvtárak korszerű fenntartása érdekében.

– Együttműködést teremteni különféle önkéntes szervezetek és egyesületek között.

– A szövetség kiadványainak szervezése, a kiadással kapcsolatos teendők ellátása.

– Olvasói igények felmérése és közvetítése a művelődésirányítás, valamint a könyvkiadás, könyvterjesztés felé.

– Az olvasómozgalmi hagyományok feltárása és ezen hagyományok ápolása.

– A népfőiskolai, a polgári és gazdaköri, valamint a vallási művelődési tevékenység támogatása szakmai képzéssel és tanácsadással.

– A helyi könyvtárak bekapcsolása a szövetség feladat- és célrendszerébe.

Vállalt feladataink sikeres megvalósítása érdekében a szövetség együttműködésre lép ha-

sonló, rokon szellemű és törekvésű egyesületekkel, szervezetekkel, intézményekkel.

7. A szövetség tagsága :

a) A szövetség tagjai lehetnek a világ bármely részén, bármely államban működő magyar olvasóköri és más kulturális egyletek, amelyek a szövetség célkitűzéseit magukévá teszik, s megvalósulásukat szolgálni kívánják.

b) A szövetség tagja

– részt vehet a szövetség bármilyen rendezvényén,

– javaslatot tehet a szövetség bármilyen tervére,

– betekinthez a szövetség irataiba és pénzgazdálkodásába.

c) A szövetség tagja köteles

– megtartani az Alapszabály rendelkezéseit és a szövetség szerveinek határozatait,

– teljesíteni a szövetség céljai megvalósításához önként vállalt feladatokat,

– a belépési összeget és tagdíjat fizetni.

d) A szövetség-tagság jogutód nélküli megszűnéssel, törléssel vagy kizárással szűnik meg.

8. Pártfogó Testület :

a) Állami szervek, társadalmi szervezetek, intézmények, egyéb jogi személyek vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek, magánszemélyek pártfogóként és támogatóként vehetnek részt a szövetség tevékenységében.

b) A pártfogók és támogatók javaslatokkal, állásfoglalásokkal, helyiségek, eszközök rendelkezésre bocsátásával, pénzbeli juttatással segítik elő a szövetség céljainak megvalósulását.

c) A pártfogók és támogatók – általuk kijelölt – képviselői alkotják a szövetség pártfogó testületét.

9. A közgyűlés :

a) A szövetség legfőbb szerve a közgyűlés, amely a szövetséget érintő valamennyi kérdésben dönthet.

b) A közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik :

– Az Alapszabály megállapítása és módosítása ;

– az elnök, alelnökök, a vezetőség, a titkárság és az ellenőrző bizottság megválasztása ;

– a belépési összeg, s az évi tagdíj összegének megállapítása,

– az évi költségvetés meghatározása ;

– a vezetőség évi beszámolójának elfogadása ;

– más társadalmi szervezetekkel való egye-

A TANÁCSI ÉS A SZAKSZERVEZETI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK (SZOLGÁLTATÓHELYEK)

1989. ÉVI FONTOSABB ADATAI

Megnevezés	Az önálló- és fiók szolgáltatóhelyek száma			Az összes állomány (állományegység)			A beíratkozott olvasók száma			A kölcsönzött állományegységek száma		
	1989. XII. 31-én	Az 1988. év %-ában	10 000 lakosra jut	1989. II. 31-én	Az 1988. év %-ában	1000 lakosra jut	1989. XII. 31-én	Az 1988. év %-ában	1000 lakosra jut	1989. XII. 31-én	Az 1988. év %-ában	1000 lakosra jut
	BARANYA	296	100,3	6,8	1 881 593	102,1	4335	63 440	98,3	146	1 315 517	95,4
tanácsi	184	94,8	4,2	537 550	100,1	1239	21 039	92,3	48	311 882	96,2	719
szakszervezeti	480	98,2	11,0	2 419 143	101,7	5574	84 479	96,7	194	1 627 399	95,6	3750
összesen												
BACS-KISKUN	227	92,7	4,1	2 464 460	102,4	4481	95 087	97,1	173	2 533 557	98,4	4606
tanácsi	105	92,1	1,9	305 095	98,3	555	17 433	90,4	21	190 427	93,3	346
szakszervezeti	332	92,5	6,0	2 769 555	102,0	5036	106 520	96,3	194	2 723 984	98,0	4952
összesen												
BEKÉS	112	97,4	2,7	1 614 385	101,2	3938	78 957	95,2	193	1 706 435	97,3	4162
tanácsi	104	100,0	2,5	270 561	99,1	660	9 196	98,8	22	161 118	96,5	393
szakszervezeti	216	98,6	5,2	1 884 946	100,9	4598	88 153	95,5	215	1 867 553	97,2	4555
összesen												
BORSOD-A.-Z.	424	98,1	5,5	3 403 447	101,1	4443	118 229	94,6	154	3 208 592	94,0	4189
tanácsi	183	86,7	2,4	646 337	96,0	844	20 686	76,8	27	402 835	75,2	526
szakszervezeti	607	94,4	7,9	4 049 784	100,2	5287	138 915	91,5	181	3 611 427	91,4	4715
összesen												
CSONGRÁD	202	95,3	4,4	2 079 106	100,7	4549	80 531	95,6	176	1 994 679	95,6	4365
tanácsi	143	105,9	3,1	358 370	101,2	784	17 570	104,5	38	226 509	95,7	496
szakszervezeti	345	99,4	7,5	2 437 476	100,8	5333	98 041	97,1	214	2 221 188	95,6	4861
összesen												
FEJÉR	138	99,3	3,2	1 498 426	101,0	3517	54 398	98,9	128	1 179 520	98,0	2769
tanácsi	175	94,1	4,1	747 112	99,6	1754	32 705	106,2	77	678 530	99,0	1592
szakszervezeti	313	96,3	7,3	2 245 538	100,6	5271	87 103	97,0	205	1 857 870	98,3	4361
összesen												
GYŐR-SOPRON	196	99,0	4,6	1 707 317	102,0	4017	59 115	93,8	139	1 395 533	98,3	3284
tanácsi	176	96,2	4,1	497 358	100,6	1170	22 699	85,6	53	461 308	88,2	1085
szakszervezeti	372	97,6	8,7	2 204 655	101,7	5187	81 814	91,4	192	1 856 841	95,6	4369
összesen												
HAJDÚ-BIHAR	145	98,0	2,6	1 752 387	99,3	3192	78 626	98,3	143	2 193 451	94,7	3995
tanácsi	153	93,3	2,8	429 133	99,5	782	22 355	98,9	41	332 975	94,4	607
szakszervezeti	298	95,5	5,4	2 181 520	99,3	3974	100 981	98,5	184	2 526 426	94,7	4602
összesen												
HEVES	131	99,2	3,9	1 399 417	101,3	4177	50 740	97,0	151	1 124 057	98,9	3355
tanácsi	150	98,7	4,5	339 192	101,3	1013	15 775	103,2	47	199 718	102,2	596
szakszervezeti	283	98,9	8,4	1 738 699	101,3	5190	66 535	98,4	199	1 323 715	98,4	3651
összesen												

KOMÁRÓM	121	100,8	3,8	1 391 289	100,7	4361	46 858	103,3	147	986 354	98,6	3092
tanácsi	96	85,7	3,0	400 313	93,9	1255	15 989	75,9	50	291 308	86,0	913
szakiszervezeti	217	93,5	6,8	1 791 602	99,1	5616	62 847	94,6	197	1 277 662	95,4	4005
összesen												
NÓGRÁD												
tanácsi	156	99,4	6,9	1 260 779	103,6	5660	39 195	93,6	174	962 508	97,7	4278
szakiszervezeti	125	85,6	3,6	255 332	93,7	1735	10 863	93,9	48	189 833	95,2	844
összesen	281	92,7	12,5	1 516 111	101,8	6738	50 058	93,7	222	1 152 361	97,3	5122
PEST												
tanácsi	292	86,4	2,9	3 691 211	101,2	3717	138 023	97,5	139	3 084 351	96,6	3106
szakiszervezeti	224	94,5	2,3	607 943	98,6	612	16 566	90,5	17	249 025	82,9	251
összesen	516	89,7	5,2	4 299 154	100,8	4329	154 589	96,7	156	3 333 376	95,5	3357
SOMOGY												
tanácsi	303	99,0	8,8	1 929 095	101,3	5575	74 238	96,7	215	1 689 553	92,9	4883
szakiszervezeti	78	94,0	2,3	247 007	95,7	714	8 170	83,8	24	127 378	85,0	368
összesen	381	97,9	11,1	2 176 096	100,6	6289	82 408	95,2	239	1 816 931	92,3	5251
SZABOLCS-SZ.-B.												
tanácsi	280	98,9	5,0	2 466 918	101,6	4421	89 424	95,5	160	2 351 131	98,0	4213
szakiszervezeti	103	86,6	1,9	273 457	101,2	490	13 078	95,7	23	122 994	88,8	220
összesen	383	95,3	6,9	2 740 369	101,6	4911	102 502	95,4	183	2 474 125	97,5	4434
SZOLNOK												
tanácsi	218	92,0	5,2	2 319 113	101,0	5482	90 943	95,2	215	2 009 665	93,4	4751
szakiszervezeti	139	60,2	3,2	355 933	101,0	841	12 863	82,0	30	233 511	86,2	552
összesen	357	76,3	8,4	2 675 046	101,0	6323	103 806	93,3	245	2 243 176	92,6	5303
TOLNA												
tanácsi	132	95,0	5,1	1 373 276	101,2	5262	43 507	93,8	167	805 768	94,8	3087
szakiszervezeti	66	90,4	2,5	184 645	99,9	707	8 489	121,1	33	98 700	130,4	378
összesen	198	93,4	7,6	1 557 921	101,0	5969	51 996	98,4	200	904 468	97,7	3465
VAS												
tanácsi	253	99,6	9,2	1 508 608	99,6	5486	46 675	97,8	170	1 171 756	100,5	4261
szakiszervezeti	118	98,3	4,3	262 786	97,8	956	12 514	94,3	46	238 259	89,8	866
összesen	371	99,2	13,5	1 771 394	99,3	6442	59 189	97,1	216	1 410 015	98,5	5127
VESZPRÉM												
tanácsi	285	100,4	7,4	2 047 542	101,9	5305	74 547	101,9	193	1 604 156	95,1	4156
szakiszervezeti	114	91,9	3,0	423 983	101,4	1104	19 018	92,9	49	410 408	141,8	1063
összesen	399	97,8	10,4	2 471 525	101,8	6409	93 565	99,9	242	2 014 564	101,9	5219
ZALA												
tanácsi	278	98,9	9,0	1 735 274	101,6	5616	52 959	94,9	171	1 135 388	91,4	3674
szakiszervezeti	128	93,4	4,1	292 766	101,1	947	25 719	82,8	83	156 813	86,9	507
összesen	406	97,1	13,1	2 028 040	101,5	6563	78 678	90,6	254	1 292 201	90,8	4181
MEGYÉK ÖSSZESEN												
tanácsi	4189	97,1	5,0	37 523 643	101,3	4442	1 375 492	96,7	163	32 451 971	96,1	3842
szakiszervezeti	2564	90,8	7,4	7 436 841	98,9	880	316 667	90,7	37	5 083 371	93,6	602
összesen	6753	94,6	8,0	44 960 484	100,9	5322	1 692 159	95,5	200	37 535 342	95,7	4444
BUDAPEST												
tanácsi	95	100,0	0,5	3 278 733	101,9	1546	158 668	86,5	75	4 245 438	95,8	2002
szakiszervezeti	1367	91,4	6,5	4 643 584	96,7	2189	150 158	87,2	71	3 128 235	89,9	1475
összesen	1462	91,9	7,0	7 922 317	98,8	3735	308 826	86,8	146	7 373 673	93,2	3477
ORSZÁGOS ÖSSZESEN												
tanácsi	4284	97,1	4,1	40 802 376	101,3	3861	1 534 160	95,5	145	36 697 409	96,0	3473
szakiszervezeti	3937	97,0	3,7	12 080 425	98,1	1743	466 825	89,5	44	8 217 606	92,2	777
összesen	8215	94,1	7,8	52 882 801	100,6	5004	2 000 985	94,1	189	44 909 015	95,3	4250

sülés, vagy a szövetség feloszlatásának kimondása, s megszűnése esetén döntés a szövetség vagyonának hovafordításáról.

c) A közgyűlés évente legalább egyszer ülésezik. Össze kell hívni a közgyűlést, ha azt a tagok egynegyede írásban indítványozza.

d) A közgyűlés határozatképes, ha a tagok fele jelen van, esetleges határozatképtelenség megállapítása után, ha az ellenőrző bizottság meggyőződik arról, hogy a tagok meghívása időben és félreérthetetlenül megtörtént, a közgyűlés – elkerülendő a formális, újabb fáradságot, idő- és pénzpazarlást igénylő újabb összehívást – megtartandó.

e) Határozatait a közgyűlés szótöbbséggel, nyíltan hozza meg. Titkos szavazást akkor kell tartani, ha a jelenlévők 20%-a úgy kívánja. Egyenlő szavazat esetén az elnök szava dönt.

10. A vezetőség :

a) A vezetőség a szövetség 9–15 tagból álló ügyintéző szerve. Tagjai: az elnök, az alelnökök, a titkár + 5–11 választott személy a tagok képviselői közül. Mandátuma három évre szól. A közgyűlés azonban a megbízást visszavonhatja.

b) A vezetőség előkészíti és végrehajtja a szövetség programját, szervezi a szövetség rendezvényeit, eljár a szövetség érdekében állami, társadalmi szervek előtt, intézi a szövetség nemzetközi kapcsolatait. Dönt a tagok törlése vagy kizárása ügyében. Előkészíti a szövetség évi költségvetését. Nyilvántartja a tagságot. Felelős a szövetség pénz- és adminisztratív ügyeiért. Dönt a pecsét használatának jogosultságáról.

c) A vezetőség a szövetség jelentősebb kezdeményéseit, állásfoglalásait, javaslatait segítő röplapot, szórólapot, plakátot, újságot, füzeteket, könyvet adhat ki.

d) A vezetőség a szövetség fontosabb működési területei, akciói, kezdeményezései, rendezvényei gondozására, szervezésére és lebonyolítására bizottságokat, munkacsoportokat, munkaközösségeket is alakíthat, s utóbbiak tevékenységébe a nem szövetségi tagokat, „független szakértőket”, illetve más szervezetek szakértőit is bevonhatja, ill. az adott munkaközösség vezetésével megbízhatja.

e) Üléseit a vezetőség szükség szerint, de legalább havonta egyszer tartja. Tevékenységéről évente ad számot a közgyűlésnek.

f) Két taggyűlés között a vezetőség – munkaképességének megőrzése érdekében – létszámának egynegyede arányában vezetőségi tagokat kooptálhat.

11. A tiszteletbeli vezetőségi tagok :

a) A közgyűlés a hazai és külföldi kiemelkedő személyiségek közül tiszteletbeli vezetőségi tagokat választhat.

b) A tiszteletbeli vezetőségi tagok esetenként részt vehetnek a vezetőség ülésein, s véleményezéssel, tanáccsal, javaslatokkal segíthetik a szövetség munkáját.

12. Az elnök :

a) Az elnök – amikor esedékes – összehívja és levezeti a közgyűlést és a vezetőség üléseit.

b) Az elnök a szövetség reprezentatív képviselője.

c) Az elnököt akadályoztatása esetén az alelnökök egyike helyettesíti.

13. A titkár :

a) A szövetség titkára a szövetség képviselője.

b) A titkár készíti elő a vezetőség üléseit, s a vezetőség döntésének megfelelően irányítja a szövetség operatív munkáját.

c) A szövetség meghatározott ügyeinek intézésére a titkár és vezetőségi tagok is felkérhetők.

14. A szövetség gazdálkodása :

a) A szövetség gazdálkodását a hatályos jogszabályoknak megfelelően a jóváhagyott költségvetés keretei között végzi.

b) Bevételi forrásai:

- Egyszeri belépési összegek,
- tagdíjak,
- adományok, felajánlások, támogatások
- rendezvények, kiadványok bevételei.

c) Kiadások:

- meghívók, összejövetelek, rendezvények, közlemények, anyag-, nyomda- és postaköltségek, hirdetési díjak,
- előadói, közreműködési díjak,
- utazási költségek,
- egyéb szükséges dologi kiadások.

d) A vezetőség a gazdálkodási ügyintézésre külön felelős szakembereket kérhet fel.

15. Az ellenőrző bizottság:

a) Az ellenőrző bizottság 3–5 tagú testület, amely évente legalább egyszer megvizsgálja a

vezetőség működésének szabályszerűségét, különösen a pénzgazdálkodást és a vagyoni ügyeket.

b) Az ellenőrző bizottság vizsgálatainak eredményeiről rendszeresen beszámol a közgyűlésnek.

16. Záró megállapítások:

a) A szövetség határozatlan időre alakul.

b) Az 1990. május 3-án tartott alakuló közgyűlésen az alapító tagok kimondták a szövetség megalakulását, elfogadták az Alapszabályt, s megválasztották a szövetség ügyintéző és képviseleti szerveit, illetve tisztségviselőit.

c) A szövetség Alapszabályban nem rendezett működési feltételeire és bejegyzésére az 1989. évi II. tv. rendelkezései vonatkoznak.

Magyar neve?

(Határokon túli helységnévszótár)

A trianoni békeszerződéssel közel tízezer település került új államkeretek közé. Többségük neve megváltozott. Mivel Trianon óta több évtized telt el, s mivel a települések magyar nevét az idehaza és az odaát forgalomban lévő térképek, kézikönyvek általában nem tartalmazzák, a magyar nevek többsége nemcsak a magyarországi, de az ottani magyarok nagy része számára is ismeretlen. E tájakat akár csak térképen, akár a valóságban járva többnyire csak átsuhanunk a számunkra semmit nem mondó nevű falvakon, városokon, holott ha tudnánk a magyar nevüket, azonnal köthetnénk hozzájuk történelmi, irodalmi emlékeinket, éreznénk, hogy közünk van hozzájuk, s ha otthon talán nem is, de idegenben sem éreznénk magunkat.

A kötet ezen kíván segíteni. *A szűkebb értelemben vett történelmi Magyarország határokon kívüli részének helynévanyagát tartalmazza.*

Felépítése: – rövid történelmi bevezető; – a Trianon előtti Magyarország közigazgatási felépítése; – országoként (tehát Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia, Jugoszlávia) az érintett területek térképvázlata, az érintett tájegység Trianon óta bekövetkezett fontosabb közigazgatási változásai, kiejtési tájékoztató, ábc-sorrendben az érintett települések mai (hivatalos) neve és magyar megfelelője, feltüntetve az egykori megyebesorolást is (amely településnek két, három vagy több neve is van, mint pl. a Szepességben német, szlovák, magyar, Burgenlandban német, horvát, magyar, Erdélyben román, német, magyar stb.) ott természetesen mindegyiket közöljük; – névmutató (ábc-sorrendben szedett magyar településnevek és mai hivatalos megfelelőjük).

Megjelenik augusztusban. Terjedelme kb. 340 oldal. Ára (ragasztókötés, színes, lakkozott borítóval) kb. 190,- Ft.

Megrendelhető: az Arany Lapok Kiadónál
1055, Bp., Szalay u. 10–14., Tel.: 112-3098; 112-7870.

A Magyar Kulturális Kamara nyilatkozata az Osvát Alapítványról

A Magyar Kulturális Kamarát 1990. február(já)ban felkérte a művelődési miniszter, hogy hat másik társadalmi szervezethez hasonlóan küldjön delegátust az Osvát Ernő Alapítványra beérkezett pályázatok elbírálására alakuló bizottságba.

A bírálóbizottság február 22-i előkészítő megbeszélésén a kamarát képviselő főtitkár részletesen elmondta a kamarai véleményt és különféle kérdésekre kért választ.

Miután az „Osvát Ernő emlékére” rendelt alapítvány része a Pro Cultura Hungariae művelődési minisztériumi – mintegy egymilliárdos – alapítványnak, szükségesnek mutatkozott előzetesen tisztázni, többek között, az alapító okiratot, a szervezeti, működési szabályzatot. Különösen az alapítványi vagyon forrása, annak felosztási módja és rendeltetése váltott ki bennünk érdeklődést, mert lényeges és nehezen változtatható beavatkozásnak tekintettük a kultúra finanszírozás rendszerében.

Ugyancsak fontos kérdés volt számunkra az Arany János Kiadó, mibenléte és viszonya az alapítványhoz. Egyrészt kíváncsiak voltunk, hogy lapgazdai minőségében a Művelődési Minisztérium és a Pallas Könyv- és Lapkiadó Vállalat a lapok szempontjából a legjobb megoldást választotta-e, elsősorban az anyagi feltételek szempontjából. Másrészt lapfenntartásból eredő minisztériumi kötelezettség és az alapítványból igényelt kiegészítő támogatás kapcsolata volt fontos. Hangsúlyoztuk, hogy a kulturális lapoknál – szakmai és gazdasági értelemben egyaránt – súlyos gondok vannak. Fokozottan érzékeny a terület, veszélyekkel terhes viszonyok uralkodnak, ezért most különösen nagy a felelősség.

Kévesnek tartjuk a jó szándékot és a bátor tettet. A gyors, határozott döntések mellett nélkülözhetetlen a megfontolt, körültekintő – a nyilvánosságot bevonó – előkészítés, a döntés hatásmechanizmusának alapos vizsgálata. A rendelkezésre álló információk és az anyagi eszközök ismeretében állításuk szerint most

nem lehet jó döntést hozni, legfeljebb a legkisebb rosszat vállalva az együttműködő, érintett partnerek bevonásával konszenzus elvén lehetséges átmenteni, részleges megoldás.

Javasoltuk, hogy a Művelődési Minisztérium válassza ketté a problémát:

1. Meghagyva a lapgazda lapfenntartási feladatát és felelősségét, az Arany Lapok Kft.-be tömörült lapok megmaradásának gondját az idén viselje közvetlenül az MM, ez most ne legyen az alapítványi kuratóriumnak még áttételesen sem feladata.

2. A többi pályázónál többlépcsős döntési megoldást kezdeményezzünk, hangsúlyozottan addicionális jellegű alapítványi támogatásként, a költségek részbeni fedezetéül szolgáló hozzájárulásként kezelve az odaitéendő összegeket.

Ennek értelmében a bíráló bizottság *ne hirdessen ki véleményt* a pályázati felhívásban közzétett március 10-i időpontban.

A március 5-i ülésén a bíráló bizottság kizárólagosan arról döntsön, hogy mely pályázatok nem felelnek meg a kiírásnak (tematikájában, tárgykörében) és a bizottság által elfogadott alapelveknek.

Az elbírálás szakszerűbbé tétele érdekében második menetben szerkesztői, kiadói és gazdasági szakemberek bevonásával kell feldolgozni a beérkezett pályázatokat.

A meglehetősen hátrányos, összehasonlításra többnyire alkalmatlan pályázatokat ki kell egészíteni szakmai információkkal gazdasági, költségvetési adatokkal, lehetőség szerint egységes, előre megszerkesztett nyomtatványok kitöltésével. Ahol szükséges, ott személyes konzultációk tegyék lehetővé az addigi működés és a jövőbeni szándékok megismerését.

Építsünk be garanciális elemeket az odaitélt összeg rendeltetésszerű felhasználása érdekében, illetve teremtsük meg a felhasználás ellenőrzésének lehetőségét (beszámolás, helyszíni vizsgálat).

A döntés még *demokratikusabbá* tétele érde-

kében az MM bővítse a bíráló bizottság körét. Ez főleg az irodalmi, művészeti folyóiratok túlhangsúlyozottságának csökkentése és a közművelődési, illetve a kultúrát tágabban értelmező periodikák relatív felértékelődése céljából fontos.

Felajánlottuk, hogy lehetővé tesszük az összehasonlító adatok számítógépes feldolgozását, ami 130 pályázó mintegy 10–15 értékelési szempontjánál és 100 millió forint felosztásánál nem mellékes technikai segítség.

Összegezett kamarai véleményként a kuratóriumi döntés előtt elmondtuk, hogy

- a pályázat meghirdetési módja, formája;
- a beérkezett pályázatok alakja és tartalmi milyensége;

- ezek szakértői szintű előzetes feldolgozottsága;

- az ügyrendben egyértelműen rögzített konkrét értékesítési módszerek kidolgozatlan-sága, egyértelmű értékskála, pontos preferenciasorrend, szakmai – kulturális – gazdasági kritériumok összhangjának hiánya következtében előtérbe kerülnek a szubjektív elemek.

A kuratóriumi tagok egyenkénti lelkiismerete, szakértelme, tapasztalata összességében nem elégséges ahhoz, hogy támadhatatlan, jó döntés születessen.

A nyilvánosság mércéjén keresztül a tisztességes szándékú bíráló bizottság könnyen minősülhet felelőtlen, elhamarkodott döntést hozó testületnek.

A Magyar Kulturális Kamara úgy látta, hogy a kulturális lapok problémája olyan döbbenetes súlyos és szerteágazó, hogy önmagában ez a pályázati módszer nem jelent lényegi megoldást, inkább elfedi a gondot, sőt paradox módon ártalmas is lehet. A döntés arról szólt, hogy melyik ágazatot támogatjuk jobban: a papíripart, a nyomdát, a terjesztést, holott magát a szellemi terméket, az alkotókat és rajtuk keresztül az olvasókat kellene kedvező helyzetbe hozni.

Megítélésünk szerint *nem elosztási* problémaként kellene kezelni a helyzetet, hanem átfogó részletes felmérés és elemzés után szinte szanálás jellegű strukturális működésbeli átalakítás, általános rendezés szükséges.

A kamarai véleményt a Művelődési Minisztérium vezetői és a kuratórium tagjai tudomásul vették, lényegileg nem cáfolták indokoltságát. Ennek ellenére az eredeti elképzelés szerint született meg a 100 millió forint felosztásáról a döntés. A demokratikus játékszabályok tiszteletben tartásával a kamara képviselője – kisebbségben maradván – részt vett a bíráló bizottság munkájában az egyes szavazatoknál általános tartózkodását kifejezve, illetve néhány lényegi kérdésben a fontos kamarai szempontokat kinyilvánítva.

Budapest, 1990. március 13.

Magyar Kulturális Kamara Elnöksége

Lapozgató

A Kultúra és Közösség Művelődéstudományi folyóirat ez évi második számában megjelent írások három blokkot alkotnak. A *Kultúra-felfogások* rovatcím alatt *David Koigen* század eleji német politikai teoretikus 1903-ban írt tanulmányát olvashatjuk, melynek címe *A szocializmus kultúraszemlélete*. Ezt követi *Klaus Edernek*, a düsseldorfi egyetemen dolgozó ugyancsak német szociológusnak meglepő címet viselő írása, mely ekként fogalmazódott meg: *Vissza a természethez?* (Korunk vitája az ennivalóról – *A természetes táplálkozás*); a dolgozat a kultúra kérdésének sajátos megközelítési módjára enged következtetni. A második blokk a Magyar kultúra 1945.

összefoglaló címet kapta. Két írást tartalmaz: *N. Szabó József*ének címe és témája Magyarország kulturális kapcsolatai 1945-ben, *Tokaji András* írásának alcíme értelmezi a „blikkfangos” főcímet, a kettő együtt a következőképpen hangzik: *A „vörös ék”*. (Az MKP behatárolása a művelődésbe 1945–1946). Ugyancsak értelmezi, illetve megnevezi a harmadik blokk címe az utána sorolt cikkek témáját. A közös „főcím” ugyanis a következő: *Régi magyar szórakoztató film, s Király Jenő Fenn az égben az angyalok vigyáznak ránk, majd Balogh Gyöngyi* Nevető és síró polgári mozi címmel közreadott írását kínálja olvasásra az érdeklődőknek.

Háromnapos nemzetközi könyvtáros konferencia színhelye volt az Országos Széchényi Könyvtár. Tizenhat országból mintegy száz résztvevő tanácskozott a budai várpalotában a könyvtárgépesítés, az adatfeldolgozás, a nemzetközi könyvtári együttműködés fogas kérdéseiről. A kelet- és délkelet-európai könyvtári és dokumentációs kutatások munkaközösségének (ABDOSD) konferenciája azonban nem pusztán könyvtári tematikájú volt, számos előadás foglalkozott a Duna-térség és a Balkán nemzetiségi, kisebbségi problémáival, szakértők számoltak be a résztvevőknek a legfrissebb finn-ugrisztikai, szlavisztikai és turkológiai kutatásokról, beszámolók hangzottak el az NSZK-beli, a finn, az észt, a brit, a holland és az amerikai könyvtárakban és intézetekben található hungarica gyűjteményekről.

Könyvtári Minerva kiadásán dolgoznak a Nyíregyházi Megyei Könyvtár munkatársai. A megye valamennyi könyvtáráról friss, naprakész, megbízható adatokkal szolgálni kívánó összeállítás a tervek szerint a magánkönyvtárakat is fel kívánja ölelni. A jelentős magánkönyvtárakkal bírók, inkognitójuk megőrzésével adhatják közre „házi” könyvtáraik adatait.

Az Olasz Kulturális Intézet igazgatója, *Giuseppe Manica* úr a Népszabadságnak nyilatkozott a vezetése alatt álló intézményről, annak történetéről, mindennapjairól, szolgáltatásairól, látogatottságáról stb. Nyomatékosan felhívta a figyelmet az Intézet könyvtárára

is: „Viszonylag gazdag *könyvtárunk* van, 13–14 ezer kötetes. Lényegében mindenféle műfajt fellel: regények, elbeszélésgyűjtemények, történelmi és művészet-történeti kiadványok egyaránt megtalálhatók benne. Megállapo-

dást kötöttünk egy nagy római könyvkereskedéssel, a Bonaccival, amely havonta szállítja nekünk az olasz könyvkiadás újdonságait. Ezekről rendszeresen tájékoztatjuk állandó meghívottainkat a műsorfüzetben. Ezúton szeretném felhívni minden érdeklődő figyelmét

arra, hogy könyvtárunk mindenki-
nek a rendelkezésére áll”.

Hová tűnt az újság a könyvtárból? – tette fel a kérdést a *Békés Megyei Népiújság* munkatársa *Balogh Györgynek*, a Mezőkovácsházi Városi Könyvtár igazgatójának. Az igazgató válasza pontos, korrekt és lehangoló volt: „A könyvtár könyv és folyóirat beszerzésére az elmúlt években 100–150 ezer forintot fordított. Ez évben már csak 60 ezer forint jut könyvre. Világosan látszik, hogy a keretszámok csökkenésével az eddigi eredményeket és színvonalat nem tudjuk tartani. A sajtótermékeknek pedig igen fontos szerepük van a könyvtárban. Az elmúlt években 160–180-féle újság járt, ami 1990-ben 70-re csökkent. Az ez évi előfizetési keretünk a mai árak mellett is mindössze 25 ezer forint. Jelenleg 50 ezer forint póthitelre lenne szükségünk, ellenkező esetben félétől az összes heti-és napilapot kénytelenek leszünk lemondani. Ez azt jelenti, hogy az országban egyetlen olyan városi könyvtár lennénk, ahová nem jár sajtótermék. Arról nem is beszélve, hogy milyen oktatási, művelődési hátrányt jelentene az itt élők számára”. A következő kérdésre, „Van-e remény a változásra?” – így hangzott *Balogh György* igazgató válasza: „Pillanatnyilag nincs”.

Hetedik alkalommal nyílt meg Gyulán az országos román olvasótábor. A Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége és a Gyulai Városi Könyvtár által két évente szervezett olvasótábornak most félszáz lakója van, közülük tizen Arad megyéből, Világosról jöttek. A három, románok által is lakott hazai megye, Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar tizenkét településéről, valamint a Romániából érkezett általános iskolás diákok néprajzi, irodalmi és nyelvi előadásokat hallanak a táborban, s közösen ismerkednek a román irodalom legszebb alkotásaival. A magyarországi tanárok és könyvtárosok munkáját két világo-

si román tanár is segíti. A gyulai táborozás után a legjobban felkészült tíz magyarországi román diák egy hetet a világosiak vendégként Arad megyében tölthet.

A Békéscsabai Megyei

Könyvtárban találkozott három aradi kulturális szakember békéscsabai kollégáival, hogy egy lehetséges magyar-román, két város közötti könyvkereskedelem formáit előzetesen megbeszéljék. Aradról *Rodica Herlo*, az ottani könyvkereskedelmi vállalat igazgatója, *Gheorghe Schwartz*, az Arad megyei művelődési tanács igazgatója és *Juhász Zoltán*, a romániai *Magyar Szó* aradi szerkesztője, magyar részről pedig *Rakonczai János*, a megyei tanács tudományos titkára, *Ambrus Zoltán*, a megyei könyvtár igazgatója, *Cs. Tóth János*, a Tevan Kiadó igazgatója és *Gyeraj Andrásné*, a békéscsabai Radnóti könyvesbolt vezetője tárgyaltak a több javaslattal érkező vendégekkel. Javaslataik közül különösen érdekes, hogy Aradon Barátság elnevezéssel magyar nyelvű könyvek árusításával foglalkozó boltot szeretnének nyitni, ehhez elsősorban a Tevan Kiadó segítségét kéri. Szó esett arról is, hogy kidolgozzák a magyar, illetve a román nyelvű könyvek kölcsönös árusításának módozatait. Tervezik, hogy a Gyulai Városi Könyvtár (mint román nyelvű báziskönyvtár) Aradon vásárol állományát kiegészítő műveket, és – amennyiben ez is megoldható – a könyvtárban román nyelvű és kiadású könyveket árusítsanak. A tanácskozó felek megállapították, hogy az elképzelések megvalósíthatók. Néhány hét múlva *Cs. Tóth János*, a Tevan Kiadó igazgatója és a Gyulai Városi Könyvtár egy munkatársa Aradra utazik, a további tennivalók megbeszélésére.

Hétmillió forintot osztott fel a Bács-Kiskun Megyei Tanács közművelődési alapjának kuratóriuma. Hetvenhárom művészeti és egyéb közösség, illetve személy kapott pénzt a közművelődési alpból. A legtöbbet, kétmillió forintot

a X. Dunamenti Folklórfesztivál megrendezésére adták. A kalocsai érseki hatóság könyvtárának és levéltárának bővítésére 450 ezer forint jutott, a bácsalmási gyűjtemények háza helytörténeti anyagának gazdagítására harmincezer. Pénzhez jutott nem egy táncgyűttes,

ragtime-zenekar, képzőművészeti kör, leánykar, kulturális egyesület, természetbarát klub, nyugdíjas-klub stb. Részesült az alap pénzéből kegyhelyfejlesztő, népzenei gyűjtő, régész, amatőr író, túracsoport is. Összesen 216-an pályáztak, mintegy 48 millióra lett volna

szükség ahhoz, hogy mindenki megkapja a kívánt összeget. Forrásaink nem teszik lehetővé, hogy megállapítsuk: a könyvtárak nem is nagyon kértek a pénzből, vagy elbírálásuk volt kedvezőtlen. Tény, nem sokat markoltak a hétmillióból.

Mai kamasz – mai kamasz-regény címmel rendezett tanácskozást a Magyar Írók Szövetsége. A kétnapos összejövetel résztvevői, írók, gyermekkönyvtárosok, olvasáskutatók, pedagógusok, pszichológusok stb. azt vizsgálták, mit kínál a magyar könyvkiadás a kamaszoknak, illetve, hogy mit olvasnak, mit olvasnának az érintettek. A könyvtárosok azt állították, hogy a legkeresettebb szerzők az adott korosztályban Jókai, Verne, Rejtő, Móra, Fekete István, May, Nemere István. Igen sokan azonban kétségbe vonták a könyvtárosok állításait, mondván, listáik azért is korlátozott érvényűek, mivel csak arra a törpe minoritásra vonatkoznak, amely egyáltalán eljut a könyvtárba. Mint a hasonló tanácskozások általában, ez az ankét is leginkább abban excéllált, hogy felhívta a figyelmet a téma fontosságára, további kutatások elvégzésének szükségességére, valamint kegyes óhajokat fogalmazott meg: kívánatos lenne, hogy a kamaszok minél nagyobb tömege olvasson lehetőleg minél jobb, kamaszoknak való, kitűnő regényt.

A zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár

igyekezete nyomán Zala megyében a közeli jövőben lehetővé válik, hogy a Könyvtári Információs Rendszerbe a nagyobb városi könyvtárak – a zalaegerszegi, nagykanizsai, keszthelyi és lenti – is bekapcsolódhassanak. A bekapcsolódás gépi feltételeit a Megyei Informatikai Bizottság és a helyi intézményfenntartók közösen biztosítják. A közkönyvtári szolgáltatások városi szintjére ilyen fejlesztése, korszerűsítése a jövőben kedvezően befolyásolhatja a zalai kistéleplések könyvtári ellátásának színvonalát is.

Az összevont művelődési intézmények

Az összevont művelődési intézményekről szóló 30/1989. (XI. 19.) MM rendelet várható káros hatásainak elemzéséről a közelmúltban számos tanulmány jelent meg. A szerzők a könyvtárak védelmében, szakmai önállóságuk féltése miatt törtek pálcát a rendelet felett abban a meggyőződésben, hogy a közművelődési intézményhálózat elsorvasztását fogja kiváltani a jogszabály.

Ez a cikk nem vállalkozik annak elemzésére, miként alakulnak azok a társadalmi-gazdasági viszonyok, amelyeknek a keretei között a tanácsoknak, illetőleg az önkormányzatoknak működtetniük kell intézményeiket. Nem vállalkozik arra sem, hogy megjósolja a helyi döntéshozatal hatékonyságát az önkormányzatok kiépülése után, s ez mennyire fogja segíteni az új helyi irányítást az oktatási, kulturális és közművelődési intézményhálózat fejlesztésében.

Ez az írás nem kíván választ adni az említett feltevésekre sem. Csupán annyit tűz ki célul, hogy röviden ismerteti a rendelet megszületésének előzményeit, összefüggéseit, előírásait, rábízva az olvasóra a következtetések levonását, az „igazság” kiderítését.

*

A rendelet meglévő helyzetet alapul véve szabályoz. A tanácsok ugyanis – jól, rosszul – kiépítették az oktatási, közművelődési és kulturális feladatok ellátásához szükséges intézményhálózatukat. Ebben a rendszerben megtalálhatók és sajátos helyet foglalnak el azok, amelyek feladatkörükben többféle szolgáltatás biztosítására kötelesek, a közös igazgatású intézmények, illetőleg az általános művelődési központok. Ezeknek a működését, feladatellátását megnehezítette, hogy a különböző tevékenységek ellátását szabályozó rendelkezések

számos kérdést egyáltalán nem vagy egymásnak ellentmondóan szabályoztak.

Azok a jogszabályok, amelyek alapvetően gazdasági szempontok alapján lehetővé tették (kierőszakolták) a művelődési otthonok és a közművelődési könyvtárak közös fenntartását (4/1965. (VI. 15.) MM rendelet); a tanácsok által fenntartott óvodák és alsófokú nevelési-oktatási intézmények összevonását (105/1979. (M. K. 7.) OM utasítás); a középfokú nevelési-oktatási intézmények szervezeti összevonását (202/1979. (M. K. 12.) OM–MüM együttes utasítás); továbbá az óvodák, az alsófokú nevelési-oktatási és közművelődési intézmények, valamint a sportintézmények szervezeti összevonásával az általános művelődési központok létrehozását (119/1981. (M. K. 13.) MM utasítás) tartalmukban elavultak, s nem adtak választ egyértelműen a vezetői, vezetőhelyettesi besorolásra, a különböző munkakörben foglalkoztatott dolgozók alkalmazási kérdéseire, az egymás mellett működő intézményegységek kapcsolatára.

A társadalmi-gazdasági változások, a tanácsok működést korlátozó rendelkezések felülvizsgálatát és feloldását elrendelő minisztertanácsi intézkedés mellett az ellentmondásokat „bőrükön” érző művelődési központok (közel háromszáz működik az országban) érdekeit képviselő szakmai szervezet is hosszú ideje szorgalmazta a rendelet megalkotását, és végig együtt is működött a minisztériummal a munkálatok során.

*

A jogszabály-ismertetés a könnyebb eligazítás kedvéért a rendelet felépítését követi és a tárgyalta paragrafus számozását is közli.

Összevont művelődési intézményt bárki hiába is keres. Ez a fogalom jogi kategória.

Alapítani ugyanis csak – több, különböző tevékenységet folytató művelődési intézmény jogszabályban meghatározott feladatait egységes intézményként ellátó – általános művelődési központot (1. paragrafus (3.) bekezdés), vagy – több különböző tevékenységet folytató művelődési intézmény jogszabályban meghatározott feladatait szakmai tekintetben önállóan ellátó szervezeti egységből álló – közös igazgatású művelődési intézményt (1. paragrafus (4.) bekezdés) lehet. A rendelet az összevont művelődési intézmény fogalmat akkor használja, amikor olyan rendelkezéseket állapít meg, amelyeket alkalmazni kell mind a két intézménytípusra.

Részletes előírásokat a jogszabályban csak az általános művelődési központokra lehet találni. A közös igazgatású művelődési intézmény működésével kapcsolatos rendelkezések megállapítását rábizzá a rendelet a létesítőre (13. paragrafus (1.) bekezdés) azzal a megkövetéssel, hogy köteles megtartani a közös rendelkezések címszó alatt található előírásokat, és természetesen biztosítani köteles a dolgozók és

a vezetésben való részvételre jogosult más közösségeknek az őket megillető egyetértési, véleményezési jog gyakorlását.

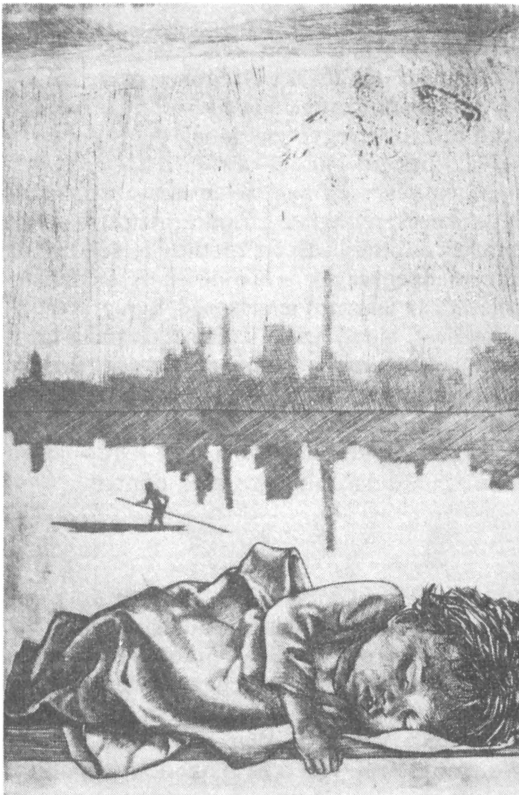
*

Az összevont művelődési intézmény létesítésénél a gazdasági szempontok nem lehetnek meghatározók. Ilyen intézmény ugyanis csak akkor létesíthető, ha a létesítés és a működés anyagi, tárgyi, technikai és személyi feltétele valamennyi intézmény jogszabályban meghatározott feladatának ellátásához biztosítva van (2. paragrafus (1.) bekezdés). Természeteszerű, hogy a szervezetenként összevont intézmények működtetése eredményezhet költségmegtakarítást. A közös épületben való „együttélés” szükségszerűen csökkenti a fűtés, a világítás, a takarítás kiadásait. Nyilvánvaló az is, hogy a feladatok sokszínűsége lehetőséget biztosít a munkáltatónak az ésszerű munkaerő foglalkoztatáshoz, a munkavállalónak pedig képességeinek kibontakoztatásához, ha különböző szakképesítéssel rendelkezik a különböző mesterségekben való jártasságának elmélyítéséhez.

Igyekszik a rendelet megelőzni az indokolatlan, a dolgozók közösségének érdekeit sértő összevonásokat, illetőleg szétválasztásokat azzal is, hogy véleményezési jogot ad e kérdésben a dolgozók közösségeinek (2. paragrafus (2.) bekezdés).

Csak az a vezető tudja igazán értékelni a bérigazgatásra és igazgatásra vonatkozó rendelkezéseket, akinek „alkalma” volt olyan intézmény élén állni, amelyben a költségvetés kezelését az intézményen kívüli gazdálkodó szervezet látta el. Ezt akadályozza meg az az előírás, amelyik kizárva a létesítő rendelkezési jogát úgy rendelkezik, hogy az összevont művelődési intézmény gazdálkodási és bérigazgatási jogköre szerint önálló költségvetési szerv (2. paragrafus (3.) bekezdés). Ez a rendelkezés lehetőséget nyújt az ésszerű, takarékos igazgatásra, érdemessé teszi a vállalkozást, módot nyújt a feladatok ellátásához leginkább megfelelő igazgatás kialakítására, a dolgozók érdekltségének növelésére.

Nem „feledkezett meg” a rendelet arról sem, hogy garantálja a szakszervezeteket megillető jogosítványok érvényesítését, függetlenül attól, hogy az összevont művelődési intézmény működésével, munkáltatói és vezetői jogkör gyakorlásával összefüggő kérdésekben egyszemélyi vezető, vagy vezetői jogkörrel rendelkező testület jár el (2. paragrafus (4.) bekezdés).

Kerülve a túlszabályozást, a rendelet nem tér ki azokra a kérdésekre, amelyeket az egyes intézményekre irányadó jogszabályok rendeznek. Csupán akkor nyúl a szabályozás eszközéhez, ha a különböző jogszabályok ellentmondásainak feloldása ezt szükségessé teszi, illetőleg olyan sajátos kérdést kell rendezni, amely nem oldható meg a már kiadott jogszabályok alapján. Ezért az új rendelet csak „kiegészítő” szabályozás, és nem teszi feleslegessé a különböző művelődési intézmények működésére vonatkozó szabályokat, amelyeket a rendeletben foglalt eltérésekkel alkalmazni kell (2. paragrafus (5.) bekezdés).

*

A rendelet tudatosan törekedett arra, hogy az összevont művelődési intézményekben működő művelődési intézmények közül egyet se hozzon kiemelt helyzetbe. Függetlenül a dolgozók létszámától, a szervezeti egység feladatától és nagyságától, azonos a jogállása az összevont művelődési intézményekben megtalálható valamennyi szervezeti egységnek, illetőleg azok szakalkalmazottainak és dolgozóinak.

*

Az összevont művelődési intézmény igazgatói megbízásával kapcsolatos rendelkezések régi problémát oldanak meg a határozott időre szóló igazgatói megbízás bevezetésével. A rendelet hatálybalépésekor működő általános művelődési központok ugyanis jogszabály rendelkezése alapján az általános iskolára épültek. Az általános művelődési központok igazgatói egyidejűleg ellátták az általános iskola igazgatói feladatát is. Az ellentmondás abból adódott, hogy míg az oktatási törvény rendelkezései alapján az általános iskolák igazgatóinak megbízása az egész országban öt évre szült, addig az általános művelődési központ általános iskolájának vezetését is ellátó ÁMK-igazgatói megbízás határozatlan idejű munkaszerződés alapján jött létre.

Az új rendelkezések az intézmények egyenjogúsításának elvét figyelembe véve lehetővé tették, hogy igazgatói megbízást kapjon minden olyan dolgozó, aki rendelkezik olyan főiskolai vagy egyetemi végzettséggel, amellyel az összevont művelődési intézményben működő intézmény (óvoda, iskola, könyvtár, művelődési otthon) igazgatói feladatát elláthatja. To-

vábbi követelmény, hogy a jogszabályban meghatározott képesítési előírásokban meghatározott egyéb feltételeknek is meg kell felelnie a jelöltnek. Így például, aki általános iskolai pedagógusi oklevél birtokában pályázza meg az összevont művelődési intézmény igazgatói állását, legalább öt éves megfelelő szakmai gyakorlattal kell hogy rendelkezzen ahhoz, hogy pályázatát el lehessen bírálni (3. paragrafus (1.) bekezdés).

Az összevont művelődési intézmény igazgatójának megbízására és a pályázati eljárásra az óvodavezető, egyes nevelési-oktatási intézmények, valamint a nevelőotthonok igazgatóinak megbízásából és az állás betöltésével kapcsolatos pályázati eljárás szabályairól szóló 27/1986. (VIII. 31.) MM. rendeletben foglaltakat kell alkalmazni. E szabályozásból következik, hogy az összevont művelődési intézmény igazgatója csak az lehet, aki a szakalkalmazotti értekezlet egyetértését megkapja a kinevezéséhez (3. paragrafus (2.) bekezdés).

*

Az általános művelődési központ egységes működését hivatott biztosítani a rendelet 4. paragrafusa (1) bekezdésének az az előírása, hogy az egyes művelődési intézmények jogszabályban meghatározott feladatait egymással együttműködő, tevékenységüket összehangoló, az általános művelődési központ részét képező intézményegységek látják el (4. paragrafus (1.) bekezdés).

Az egységesség nem jelentheti azonban az egyes tevékenységhez kötődő sajátos szakmai érdekek elfojtását. Ezért kötelező létrehozni az intézményegységek működésének összehangolására az igazgató tanácsot (4. paragrafus (2) bekezdés), amelynek felépítése garancia arra, hogy valamennyi intézményegység érdeke „szóhoz jusson” a vezetői döntések kialakításánál. Létrehozható a vezetés segítésére más vezetői és szakértői testület is, e kérdésekben azonban a dolgozók jogosultak dönteni.

*

Az általános művelődési központ egységes működésével kapcsolatos rendelkezések „enyhítését” szolgálják azok a rendelkezések, amelyek széles körű döntési lehetőségeket biztosítanak a dolgozóknak az intézmény szervezetének, működésének meghatározásában. Ez a jogositvány a szervezeti és működési szabályzat

elfogadásában (6. paragrafus a/ pont) ölt testet, miután ebben a szabályzatban lehet, és kell rendezni a működés és feladatellátás legfontosabb kérdéseit.

A szervezeti és működési szabályzatban kell meghatározni a vezetési szerkezetet, a vezetők közötti feladatmegosztást. (5. paragrafus (2.) bekezdés a/-b/ pont) figyelembe véve a rendelkeznek az igazgatóra, az igazgatótanácsra, az intézményegységek vezetőire, továbbá a szakalkalmazotti értekezletre meghatározott előírásait. E szabályozás körében van lehetőség arra, hogy az igazgató felelősségének meghatározása mellett széles körű intézkedési jogot kapjon az intézményegység irányításában az intézményegység vezetője.

A szervezeti és működési szabályzat készítésekor kell mérlegelni és dönteni arról is, hogy a feladatok nagyságától függően szükség van-e az igazgatótanács mellett más vezetői vagy szakértői testületre. Ha a dolgozók megítélése szerint igen, meg kell határozni létesítésének módját, működésének elvét és jogkörét (5. paragrafus (2.) bekezdés b/ pont).

Ugyancsak szabályozni szükséges azt is, hogy az igazgatótanácsban az egyes intézményegységeket, illetőleg a vezetésben részvételre jogosult közösségeket (például nevelőtestület) és a munkahelyi szakszervezeti szervet hány dolgozó képviseli (5. paragrafus (2.) bekezdés c/ pont). A szervezeti és működési szabályzat rendelkezéseinek megállapításánál természetesen a rendelkeznek a 9. paragrafus (1.) bekezdésében meghatározott előírásaitól nem lehet eltérni. A képviselők számát azonban mindenképpen úgy lehet megállapítani, hogy az intézményegységek arányos képviselete megvalósuljon.

Az együttműködésre vonatkozó előírások megállapítása (5. paragrafus (2.) bekezdés e/ pont) adja a legnagyobb lehetőséget az általános művelődési központ tartalmi munkájának továbbfejlesztéséhez, kiteljesítéséhez. Az intézményen múlik ugyanis annak megálmodása, meghatározása, hogy milyen módon segíti egymás munkáját az óvoda, az általános iskola, a középiskola, a könyvtár és a művelődési központ.

Amikor a dolgozók az általános művelődési központ létesítményei használati rendjét határozzák meg (5. paragrafus (2.) bekezdés g/ pont) gondolniuk kell arra is, hogy a település lakosságának igényeit kell figyelembe venniük akkor, amikor olyan létesítményekről döntenek (például könyvtár, művelődési otthon,

vagy sportudvar), amelynek igénybevételére a lakosság is jogosult.

Az igazgatótanácsra vonatkozó előírások (9. paragrafus) nem tartalmaznak részletes szabályokat. A szervezeti és működési szabályzatban kell dönteni az igazgató tanács létrehozásának és működésének szabályairól is (5. paragrafus (2.) bekezdés h/ pont).

*

A törvényes keretek között történő szabad működés biztosítása, hogy a szervezeti és működési szabályzat, illetőleg módosítása jóváhagyását csak jogszabálysértés esetén tagadhatja meg a művelődési szakigazgatási szerv (7. paragrafus (4.) bekezdés). Az igazgató és a dolgozók helyzetét könnyíti meg, hogy az intézménynek nincs több „gazdája” akkor sem, ha az általános művelődési központban két, három, vagy még több intézményegység működik. Az irányítással kapcsolatos valamennyi jogkör a fenntartó tanács végrehajtó bizottságának művelődési feladatot ellátó szakigazgatási szervét illeti meg (7. paragrafus (1.) bekezdés) függetlenül a feladatok sokaságától.

*

Nem képzelhető el jól irányított intézmény felelős vezető nélkül. Ezért a 8. paragrafus biztosítja az általános művelődési központ igazgatójának a döntési jogot az általános művelődési központ működésével, dolgozóinak munkaviszonyával kapcsolatos ügyekben. Az igazgató hatáskörébe tartozik továbbá a képviselő jog is. Természetesen döntési jogának korlátját jelenti a vezetői testületek ilyen jogosítványa, függetlenül attól, hogy azt a rendelet vagy a szervezeti és működési szabályzat állapítja meg. Az sem lehet kétséges, hogy jogkörét a szakszervezet munkahelyi szervét, a dolgozók közösségét, a szakalkalmazotti értekezletet, illetőleg a vezetésben való részvételre jogosult más közösségeket megillető egyetértési, véleményezési jog megtartásával gyakorolhatja.

Az általános művelődési központban folyó munka tervezése, szervezése és ellenőrzése szintén az igazgató feladata, tevékenysége során azonban köteles a szakalkalmazotti értekezlet által elfogadott munka- és feladattervet végrehajtani. Az igazgatótanács vezetése, és az igazgatótanács jogkörébe tartozó döntések előkészítése, végrehajtásának megszervezése és

ellenőrzése szintén az igazgató feladatkörébe tartozik.

*

Az igazgatótanács összetételével kapcsolatos rendelkezések biztosítják azt a kiegyenlítő, érdekegyeztető szerepet, amelyről már korábban is szó volt. A szakmai területek képvisellete ezen a vezetői szinten oldódik meg, hiszen a 9. paragrafus (1.) bekezdése alapján az általános művelődési központ igazgatója mellett valamennyi intézményegység-vezető is tagja az igazgatótanácsnak (9. paragrafus (1.) bekezdés). A képviselét további alakítása a dolgozóktól függ, akik a szakalkalmazotti értekezlet által elfogadott szervezeti és működési szabályzatban megállapítottak szerint választják meg képviselőiket.

Az igazgatótanács döntési jogkörének skálája ugyancsak a helyi szabályozás kérdéskörébe tartozik (9. paragrafus (2) bekezdés d/ pont). E jogosítványokat oly módon kell meghatározni, hogy be tudja tölteni feladatát, az intézményegységek munkájának összehangolását.

A rendelet alapján az igazgatótanács jár el az intézményegység-vezetői megbízással kapcsolatos pályázatokkal és az intézményegység-vezetői megbízással kapcsolatos ügyekben. Ez a hatáskör nemcsak a demokratikus működést segítheti elő; hanem megelőzi azt is, hogy az általános művelődési központ igazgatója saját ügyében dönthessen, hiszen a 10. paragrafus (1.) bekezdése szerint intézményegység-vezető megbízást az általános művelődési központ igazgatója is kaphat.

Az igazgatótanács véleményezési és javaslat-tételi jogköre lehetővé teszi, hogy az egyszemélyi vezetés mellett érvényre jusson a kollektív bölcsesség elve is (9. paragrafus (3.)–(4.) bekezdés).

*

Nem lehet vitás, hogy az egységes intézményen belül is jól elkülöníthetők azok a szervezeti egységek, amelyek az egyes feladatokat ellátják. Az óvoda, az általános iskola, a művelődési otthon, a könyvtár az egységes intézményen belül is jól elhatárolható egységként funkcionálnak. Nem véletlen tehát, hogy az intézményegység élén annak tevékenységéért, működéséért felelős vezető, az intézményegység-vezető áll, akinek a munkáját intéz-

ményegységvezető-helyettes segítheti (10. paragrafus (1.) és (5.) bekezdés). A rendelet nem határozza meg az intézményegység-vezető és helyettesének feladatkörét azért, mert e kérdés eldöntése jelentős mértékben függ az általános művelődési központ felépítésétől, nagyságától és feladataitól. Rábizna tehát – mint ahogy már szó volt erről – a szabályozást a szervezeti és működési szabályzatra.

Az intézményegység-vezetői megbízás feltételeire vonatkozó rendelkezések nem teszik lehetővé olyan személynek a kinevezését, aki nem rendelkezik megfelelő szakképesítéssel és nem bírja a dolgozók bizalmát. Csak olyan személy kerülhet ugyanis az intézményegység élére, aki az alaptevékenységre előírt felsőfokú iskolai végzettséggel, valamint a képesítési előírásban meghatározott további feltételekkel rendelkezik (10. paragrafus (2.) bekezdés a/ pont). A megbízásnál és a pályázati eljárásnál ugyancsak alkalmazni kell az óvodavezetők, egyes nevelési-oktatási intézmények, valamint a nevelőotthonok igazgatóinak megbízása és az állás betöltésével kapcsolatos pályázati eljárás szabályaira vonatkozó 27/1986. (VIII. 31.) MM rendeletben foglaltakat, amelynek alapján az intézményegységben dolgozók egyetértését a kinevezéshez be kell szerezni (10. paragrafus (3.) bekezdés).

A rendelet 11. paragrafusa egyértelműen meghatározza az intézményegység-vezető és az intézményegységvezető-helyettes munkajogi helyzetét azáltal, hogy besorolásukra, pótlékukra és munkaidejük megállapítására az intézményegység tevékenységének megfelelő művelődési intézmény igazgatójára, illetőleg igazgatóhelyettesére vonatkozó rendelkezések alkalmazását írja elő.

*

Az általános művelődési központ dolgozóinak foglalkoztatását, több munkakörben való alkalmazását, besorolását, szabadságát meghatározó előírások megállapítására vonatkozó döntések meghozatala nem a vezető elhatározásától függ. Ha ugyanis az általános művelődési központ dolgozója munkakörében több különböző művelődési intézmény feladatkörébe tartozó tevékenységet lát el – például tanít és könyvtáros – munkaviszonyára annak a művelődési intézménynek a rendelkezéseit kell alkalmazni, amelynek feladatai ellátására a törvényes munkaidő nagyobb hányadát fordítja. Ezeknél a dolgozóknál különösen fontos ezért,

hogy a munkaszerződés elkészítésére a munkáltató és a dolgozó is nagy figyelmet fordítson. A heti törvényes munkaidőt a kollektív szerződés határozza meg negyven vagy negyvenkét órában. Az előző példa alapján, ha a pedagógus munkakörére jogszabály kötelező órát állapít meg, a munkaviszonyra vonatkozó rendelkezések meghatározásánál a következők szerint kell eljárni: nyolc óra tanítás esetén (a munkaszerződésben fel kell tüntetni, hogy a dolgozó a húsz kötelező óraszámú szaktanítást végző beosztott pedagógusi munkakörben nyolc kötelező órát köteles teljesíteni) a heti nyolc óra kiegészül a nevelő-oktató munkával szorosan összefüggő tevékenységre, felkészülésre fordítandó további tíz órával, és a könyvtárosi feladatok ellátására heti huszonnég (huszonkét) óra jut. A dolgozót könyvtárosi munkakörbe kell besorolni. Ha az egyes mun-

kaörökben a munkaidő ötven-ötven százalékát teljesíti a dolgozó, jelen példánkban tíz órát tanít, a munkaszerződésben a felek megállapodása alapján kell meghatározni, hogy munkaviszonyára melyik művelődési intézményre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. Abban az esetben, ha a dolgozó munkaköri kötelességeit úgy módosítják, hogy amiatt a munkaviszonyára vonatkozó jogszabály is megváltozik (például a nyolc óra tanítást tizenkét órára emelik) munkaszerződését módosítani kell. A munka törvénykönyve alapján pedig a munkaszerződés megkötéséhez, megváltoztatásához, módosításához a felek közös akarata szükséges (Mt. 22. paragrafus, 24. paragrafus (1.) bekezdés).

*

A rendelet elkészítése során gondolni kellett azokra a vezetőkre is, akiknek munkajogi helyzete a bevezetőben vázoltak szerint nem volt összeegyeztethető a magasabb szintű jogszabállyal, nevezetesen az oktatási törvénnyel. Ezért olyan megoldást kellett találni, amely egyrészt biztosítja a törvényes helyzet viszonylag rövid időn belüli elérését, ugyanakkor nem hozza méltánytalan helyzetbe az érdekelteket. Átmeneti rendelkezésként azért teszi lehetővé a 14. paragrafus (2.) bekezdése, hogy a határozatlan időre szóló vezetői megbízásokat, külön pályázati eljárás nélkül a munkaszerződés módosításával három évre szóló megbízássá változtassák át.

*

A rendelkezések áttekintése után illene összegzőképpen egy rövid értékelést is adni. Ez azonban ellentétes lenne azzal a kitűzött céllal, hogy minden olvasó saját maga vonja le a következtetéseket a tekintetben, valóban a jogszabály miatt fogják felszámolni a könyvtárakat, e jogszabály fenyegeti a könyvtárak szakmai önállóságát. Ezért ez az írás adós marad az összegzéssel. Egy kérdést azonban mindenképpen szükségesnek látszik közzétenni: a rendeletnek nem állt szándékában sem ösztönözni, sem visszafogni az intézményösszevonásokat; ha ilyen rendelkezés található benne, az ellentétes az eredeti szándékkal, s a rendelkezések áttekintését, újragondolását elengedhetetlenné teszi. Mindenképpen indokolt ezért ezeknek a jelzése.

Dr. Szüdi János

A Rotterdami Központi Könyvtár

Beszélgetés P. J. Th. Schoots úrral, a könyvtár igazgatójával

Princz Oszkár : Két évvel ezelőtt – az Eszperantó Világkongresszus résztvevőjeként – a közeli szállodában laktam. Reggel és este, a kongresszusi központba menet és jövet ismét és ismét megcsodáltam a kultúra e modern palotáját. Egyik napon az előcsarnokba is bepillantottam, de akkor időm szűkös volta miatt nem tudtam volna alaposan megismerkedni a könyvtárral, pedig már akkor sejtettem, nem mindennapi látóivalók rejtőznek a falak mögött. Ezért is nagy öröm számomra, hogy ma fogadni tudott. Igazgató úr, hadd kezdjem egy kézenfekvő kérdéssel : mikor alakult az első könyvtár itt Rotterdam-ban?

P. J. Th. Schoots : A dokumentumok szerint városunk első könyvtárát 1604-ben alapították. Kezdetben tudományos célokat szolgált, s csak jóval később vált mindenki által látogatható közkönyvtárrá. A következő évszázadban több magán- és nyilvános könyvtár is működött városunkban. Közvetlen elődkönyvtárunk, mely tőlünk száz méterre működött, annak ellenére, hogy történetének utolsó évtizedeiben folyamatosan bővült, s területe már elérte az 5000 négyzetmétert, a kiegészítő négy épülettel együtt pedig a 8000-et is meghaladja, nem tudta kielégíteni a növekvő igényeket. 1974-ben fogalmazódott meg egy új könyvtári központ építésének terve. Már abban az időben is anakronisztikus lett volna könyvtárát hagyományos könyvkölcsönzőként építeni. Nyilvánvaló volt, hogy a fő profil megtartásával kulturális központ lehet csupán a megoldás. Tervkoncepciókat a városközösség vezetősége elfogadta, s megkezdődhetett a több éves tervező-előkészítő munka. A terv elkészítésébe a kulturális és társadalmi élet számos szakembere bekapcsolódott, hisz széles érdeklődő réteg számára kívántuk felépíteni a kulturális központunkat. Az 1983-ban felavatott, 23 ezer négyzetméter összalapterületű intézményben a központi könyvtáron kívül helyet

kapott többek között egy 180 férőhelyes színházterem és egy kiállítási szalon is. Kisebbségi termeinket ingyenesen bocsátjuk az önszerveződő, nem profitcélú szervezetek rendelkezésére (gyűjtők, különböző hobbi szervezetek stb.). Természetesen olyan társadalmi szervezetek is használhatják helyiségeinket mint a környezetvédők, az eszperantistáké, vagy a holland–kinai baráti köré.

P. : Ma hétfő van, s így a könyvtárat a nagyközönség nem látogathatja, mégis a földszint egy részén sokan álltak a különböző pultok előtt. Milyen részleg működik ott?

Sch. : Információs centrumunk minden nap reggeltől estig működik, így a különböző munkaidőbeosztásban dolgozók is fel tudnak keresni bennünket. Tizenöt témában adunk folyamatosan tájékoztatást: jogi, oktatási-nevelési kérdések, munkavállalási lehetőségek, vállalkozási tanácsadás, külföldi származásúak beilleszkedési problémái stb.

P. : Miképp szerzik meg a szükséges információkat?

Sch. : Az információs osztályunkon dolgozó valamennyi kollégánk sokoldalú, művelt ember. Kapcsolatban állnak területük minden fontos intézményével, így a részinformációkat összegyűjtve komplex tájékoztatást tudnak nyújtani.

P. : Hányan dolgoznak a könyvtárban?

Sch. : Több mint négyszázan, a technikai személyzetet is beleértve.

P. : Ki finanszírozza ezt a hatalmas létesítményt?

Sch. : 1975-ig a város fizetett minden költséget, ekkor azonban új törvény született a kultúráról. A törvény szerint az alkalmazottak teljes bérét és az egyéb költségek 20 százalékát állami költségvetésből fedezik. E kedvező állapot azonban nem tartott sokáig, mert kiderült, hogy ezt a nagy terhet az állami költségvetés nem tudja elviselni. A néhány éve életbe lépett

új törvény szerint mi 15 millió gulden támogatást kapunk évenként, a többi 20–25 milliót a várostól kapjuk. (Egy gulden kb. 35 forint).

P. : Rajtuk kívül más nem járul hozzá a költségvetéshez

Sch. : Nem. Így a legnagyobb terhet a város viseli.

P. : És a kapott összeg elégséges az ellátandó feladatokra?

Sch. : Sohasem elég. A központi könyvtáron kívül ugyanis 28 fiókkönyvtárunk is működik, költségeiket is mi fedezzük. Tavaly csupán 32 milliót kaptunk, két évvel ezelőtt pedig 40 milliót. A gazdasági helyzet rosszabbodása miatt a mi támogatásunkat is csökkentették, de reméljük már túl vagyunk a holtponton. A gondok ellenére az elmúlt években sikerült felépítenünk egy új kerületi könyvtárat. Sajnos még ma is léteznek lakótelepek, ahol nincs könyvtárunk.

P. : A támogatás összegénél figyelembe veszik az inflációt?

Sch. : Nálunk az infláció gyakorlatilag elhanyagolható, a mi területünkön nem érte el az egy százalékot sem.

P. : Kérem, mondjon néhány szót magáról a könyvtárról. Milyen osztályozási rendszert alkalmaznak?

Sch. : Hollandiában az ETO speciális rendszerét alkalmazzuk, ez lényegében téma szerinti osztályozást jelent. Mindezt a számítógépeknek köszönhetően teljesen automatizálni tudtuk. Az olvasók a maguk által használt té-

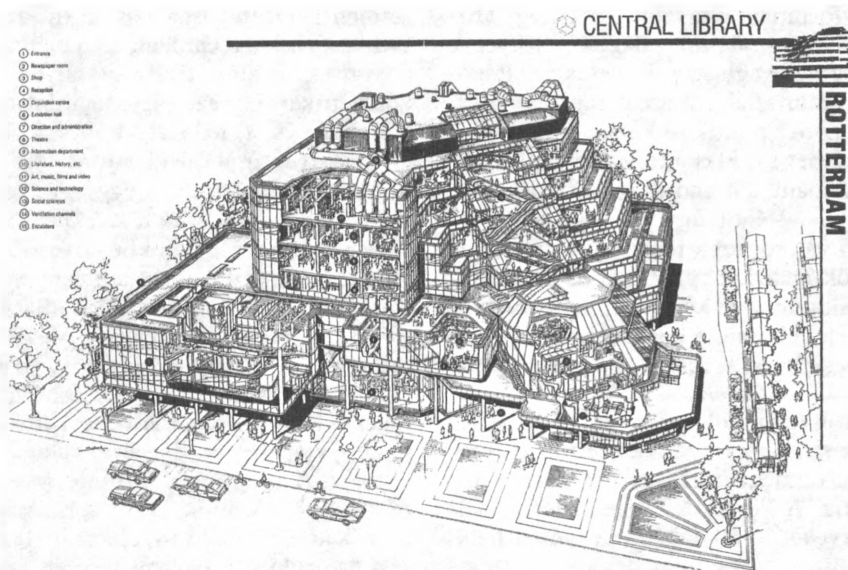
mákat beírják a számítógépbe és a géptől megkapják a választ: a keresett könyv hol található. Amennyiben a számítógépben a beírt téma nem szerepel, a gép kérdéseket tesz fel az olvasónak és így közösen megtalálják a könyvet. Mivel könyvtárunkat a legszélesebb publikum látogatja, ezért igyekszünk olyan tájékoztatói rendszert kidolgozni, amely a lehető legegyszerűbb és minél több ember számára érthető. A könyveken azonosító rajzok és színek találhatóak, melyek kinagyítva minden emeleten láthatók a tájékoztatósi táblákon. A tájékoztatósi szisztéma a potenciális használókhoz igazodik: a regényeknél egyszerű szimbólumokat használunk. Pl. családregényeknél stilizált házat, krimiknél pisztolyt stb., a fiatalok által kedvelt zenei gyűjteményünknel színekkel különböztetjük meg a stílusokat, a szakkönyveknel betű és számkódokat használunk.

P. : Hányan látogatják a könyvtárat?

Sch. : Tavaly fogadtuk a tízmilliomodik látogatót. Évente több mint 2 millióan lépik át intézményünk küszöbét. Ez azt jelenti, hogy naponta 8 ezren keresnek fel bennünket a legkülönbözőbb célokból: van aki információt kér, van aki csak kellemes környezetben kíván szórakozni, vagy csupán felfrissülni jön hozzánk, mások tanulnak, különböző témákat kutatnak.

P. : Miképp szerzik be az új műveket?

Sch. : Minden fiókkönyvtár egy bizonyos összeget kap, amellyel szabadon rendelkezik. Minden részlegünk hetente megkapja az új

könyvek annotált jegyzékét, melyen mintegy 300 új cím található. Az igények összeállítása és megrendelése itt a központi könyvtárban történik. A megrendelendő könyvek kiválasztása nagy felelősségtudatot igényel, hisz rendkívül sokféle igényt kell összehangolniuk az illetékes vezetőknek. A döntésnél el kell kerülni bárkinek a diktátumát, jöjjön az akár jobbról, akár balról. A döntés mentes kell legyen bármiféle előítélettől. Szerencsére nem sok bírálatot kap intézményünk e vonatkozásban, annak ellenére, hogy néha extrém esetek is előfordulnak. Nemrég például a városközösség különböző fórumain vita folyt arról, hogy Hitler Mein Kampfja megtalálható legyen-e könyvtárunkban vagy sem. Egyesek az eltávolítását szorgalmazták, mások úgy érveltek, hogy bizonyos politikusoknak, kutatóknak szükségük lehet rá. Hasonló vita alakult ki az apartheid témájú, a homoszexualitást tárgyaló könyvekről is. Végül úgy döntöttünk, hogy ugyan nem válunk ezen témák gyűjtőjévé, de ha az ellenük ágáló könyveket nálunk is megtalálják, minimum egy-két ilyen könyvnek is fellelhetőnek kell lennie könyvtárunkban.

P. : A megjelenést követően hány nap múltán kerül az új könyv az olvasó elé?

Sch. : Attól függ, hol jelent meg a könyv. Az új könyvek szakok és nyelvek szerinti jegyzékét minden részlegvezető egy héten át tanulmányozhatja. A következő héten megrendeljük a könyveket, s általában egy héten belül meg is kapjuk őket. Egy-egy hét áll a katalogi-

zálás, illetve a kötészet rendelkezésére. A Hollandiában kiadott könyvek általában négy héttel a megjelenés után az olvasók kezébe kerülhetnek.

P. : Milyen az irányítás és a vezetés struktúrája?

Sch. : A könyvtár felügyeletét a városközösség vezetősége látja el, amely kinevezi és szükség esetén leváltja a személyes felelősséggel felruházott vezetőt, az igazgatót. Az igazgató feladata a könyvtár képvisellete a külső szerveknél, valamint a városi könyvtárhálózat felügyelete. Helyettesem hat beosztott osztályvezetőjén keresztül irányítja az intézményhálózatokat: ezek a technikai, a személyzeti, a gazdasági és adminisztratív osztályok vezetői, a közös titkárság vezetője, valamint a központi könyvtár és a hálózati könyvtárak vezetői. Olyan struktúrát alakítottunk ki, amelyben 6–7 alstruktúra tartozik egy-egy vezetőhöz.

P. : Hogyan történik a kölcsönzés?

Sch. : A gyűjtőkörünkbe tartozó 23 nyelven félmillió könyv található a polcokon. Az olvasók ezekből közvetlenül válogathatnak. A további 1,5 millió könyvtári egységből (benne mintegy 15 ezer gyermekkönyv, 10 ezer kompaktlemez, 2000 folyóirat) elsősorban a számítógépes katalógusok, másodsorban a tájékoztató könyvtárosok segítségével válogathatnak az olvasók. A kölcsönzés adminisztrációja is számítógéppel történik, így naprakészen látjuk, melyik könyv kinél van, mikor jár le a kölcsönzési határidő stb. Ha egy keresett könyv nincs

a könyvtárban, természetesen előjegyezzük, s beérkezésekor értesítjük az olvasót. Ha pedig a mi könyvtárunkban nem található, meghozatjuk hazai vagy külföldi könyvtárakból.

P. : Rendelkeznek-e valamilyen könyvritkassággal?

Sch. : Kevés egyiptomi kéziraton kívül csupán néhány 17. századi Erasmus-mű és -kézirat van birtokunkban. Róluk is saját restaurátor műhelyünkben gondoskodnak.

P. : Tapasztalata szerint miben egyedi az Önök könyvtára?

Sch. : A már érintetteken túl talán a komplexitásra való törekvésünket emelném ki: komplex szolgáltatást nyújtunk az olvasónak. Ha olvasás közben megéhezik, ehessen a büfében, ha elfelejtett valamit elintézni, telefonálhasson az itt működő postahivatalban, küldhessen pénzt a bankból, tarthasson összejevetelt azonos érdeklődésű barátaival, hogy legyen kedve máskor is visszajönni.

Köszönöm az interjút.

Princz Oszkár

A lapokban olvastuk

Anyanyelven olvasni

A könyvtáros küldetése

Szenc kisváros, Pozsonytól 25 kilométerre található. Jelenleg 14 000 lakosa van, ennek 32 százaléka magyar anyanyelvű. Gyorsan gyarapodik a lélekszám, 1980-ban még csupán 11 ezret számlált a város. Pozsony közelsége is hatással van Szencre, könnyen el lehet érni a főváros munkahelyeit. De a korábban nem fejlesztett községekből is jelentős volt a betelepülés. A népmozgás megbontotta a népesség hagyományos szerkezetét: 1945-ig színmagyar település volt a város. Az elmúlt évtized „városfejlesztési” elképzelései Szenc külső képét is megváltoztatták, pontosabban elrondították. A mezővárosi jelleg eltűnőben, piszkos toronyházak éktelenkednek a városközpontban, egész házsorokat döntöttek romba. Most is bontják a belváros régi házait. A legenda szerint, a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején magas beosztású román küldöttek tanulmányozták Szlovákiában a „városrombolást”, s a tapasztalatokat fölhasználva hirdették meg odahaza a hírhedt falurombolási tervet. Mindenesetre az erősebb szlovák zöld mozgalmak már hallatják hangjukat, magában a fővárosban is ellenzik a régi házak, lakóépületek eltüntetését.

A Szenc központjában található Művelődési Házban lelt helyet a könyvtár. Maga a ház akár idehaza is állhatna: hatalmas, semmire nem való előcsarnok, parányi termék. A könyvtár majdnem 50 000 kötete is több kis szobában

kapott helyet. Az állomány 30 százaléka magyar nyelvű, ez a lakosság arányát tükrözi. *Polák Margit* a magyar anyag szerzeményezője így vall: – Tavaly 12 ezer koronát fordíthatunk magyar könyvek vásárlására. A beszerzési keretet negyedévente kapjuk, s az itteni könyvesbolt választékából válogathatunk. De kapom a magyarországi kiadói terveket is, jár a Könyvvilág, s a prágai Magyar Kultúra negyedéves tájékoztatója. Ha valamit nagyon meg akarok szerezni, az sikerül, de sok utánjársába kerül.

A könyvtár évente kölcsönzési tervet készít, megtervezik a kölcsönzendő dokumentumok számát, megoszlását. Durván számítva évente 60 000 kötetet kölcsönöznek. – Érdekes módon, kimutatható, hogy a lakosság 30 százaléka kölcsönöz magyar nyelvű könyveket – mondja *Polák Margit*. – De szerintem többen olvasnak magyarul. Azt nem tudjuk, hogy egy-egy kivitt könyvet odahaza elolvas-e más is. De sejtjük. Már csak azért is, mert így egy családból egy személynek kell beiratkozási díjat fizetni. A gyerekirodalom kihasználtsága a legnagyobb. De nagyon számít az, hogy ki milyen iskolába jár. Sok szülő iratja szlovák iskolába a gyereket, így sok nebuló elveszik, se szlovákul, se magyarul nem tud rendesen. Aztán a kudarcélmény szépen leszoktatja az olvasásról. De korábban ajánlatos volt betartani a kölcsönzési arányokat, egy szlovák nemzetiségű

olvasónak nem nagyon szabadott magyar nyelvű könyvet adni, mégha kérte is azt. Beiratkozáskor följegyezzük, hogy ki milyen anyanyelvű.

A könyvtár magyar könyvtárosa nem csupán könyvkölcsönzéssel foglalkozik; küldetést teljesít akkor, amikor mesedélutánokat szervez, rendhagyó irodalomórákat tart, s igyekszik a magyar nyelvű lakosságot magyarországi lapokkal ellátni. Pedig munkáját nem igazán ismerik el, szlovák kollégái sem nézik mindig jó szemmel serénykedését. Tavaly például plakátragasztásért (!) kapott jutalmat. Sőt, a Nemzeti Bizottság volt elnöke a könyvtár legeldugottabb helyiségébe akarta száműzni a magyar könyveket, mondván, nehogy belépve valaki azt gondolhassa, hogy ez kizárólag magyar könyvtár. Pedig magyar nyelvű feliratok sehol nem igazítanak el bennünket.

A novemberi fordulat utáni „változásokról” kérdezzük végül Polák Margitot. – Még nem

sok minden változott – mondja. – Nem érzékelünk a napi munkában semmit. Ugyanúgy elkészült az idei évre a kölcsönzési terv, ugyanazok a normák, ugyanaz a szemlélet. A gyengéd forradalom még csak deklarativ szinten hozott újat. Egyébként is nagyfokú a bizonytalanság az itteni magyarokban. Nagyon képlékeny állapotban vannak a dolgok. Könyvtárosként aggaszt a magyarországi könyvek árának gyors emelkedése, félek, hogy egyre kevesebb könyvet tudok beszerezni. Szívesen elfogadnánk könyvadományokat! Tudjuk, hogy ezen a téren rosszabb a helyzet Romániában, de jól esne, ha Magyarországon ránk is figyelnének. Hiszen magyarok vagyunk, s azok is akarunk maradni, s anyanyelvünkön szeretnénk művelődni. Hiszem, hogy csak így tudunk igazán hasznos polgárai lenni Csehszlovákiának.

Böröndi Lajos

(Kisalföld, 1990. március 7.)

Kérdezz – felelek

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a fizetés nélküli szabadságnak és a munkaviszonyban töltött idő tartamának összefüggéseiről:

„Tudomásom van arról, hogy a harminc napot meghaladó fizetés nélküli szabadság a munkaviszonyban töltött idő tartamába nem számítható be, és erre az időre nem jár rendes szabadság. Az egyik könyvtárosunknak – családi körülményeivel indokolt kérelmére – 1990. március 1-jétől június 30-ig (négy hónapra) fizetés nélküli szabadságot engedélyeztem. Kérdezem, hogy idén hány munkanap szabadság jár neki (az egész évre ugyanis 19 munkanapra lenne jogosult), és munkaviszonyának eddigi, 1976. augusztus 1-jei kezdő időpontja hogyan változik? Módosul-e a háromévenkénti kötelező alapbéremelésre való jogosultságának az időpontja (a következő jelenleg: 1991. január 1-je)? Tekintettel arra, hogy az említett korlátozó rendelkezések a harminc napot meg nem haladó fizetés nélküli szabadságra nem vonatkoznak, a szóban forgó könyvtáros esetében a fizetés nélküli szabadság egy hónapon felüli részére (három hónapra)

vagy ennek teljes tartamára (négy hónapra) kell-e alkalmazni a korlátozásokat?”

Válasz:

A levélben említett korlátozások a megszakítás nélkül kivett, harminc napot meghaladó fizetés nélküli szabadságra vonatkoznak. (Lásd a 17/1979. (XII. 1.) MüM-rendelet 11. paragrafusának a) pontját és az 5/1981. (XII. 29.) ÁBMH-rendelet 1. paragrafusa (1) bekezdésének d) pontját. Mindkét jogszabály megjelent a Művelődési Közlöny 1982. évi 11. számában.) Az ilyen fizetés nélküli szabadság teljes tartama az, ami után nem jár rendes szabadság, illetve, ami nem számítható be a munkaviszonyban töltött idő tartamába.

Ez a fizetés nélküli szabadság a kérdezett esetben négy hónap. Az érdekelt könyvtáros 1990-ben kiadható rendes szabadsága tehát 19 munkanap helyett 13 munkanap lesz. Munkaviszonyának kezdő időpontja pedig 1976. augusztus 1-je helyett 1976. december 1-je lesz. A háromévenkénti kötelező alapbéremelés időpontjait ez a változás nem módosítja, a legközelebbi ilyen dátum tehát továbbra is 1991. január 1-je.

Pápai Páriz Ferenc és a Pax Corporis példája

Pápai Páriz Ferenc szellemi helyét és könyveket termő műhelyét már *Dézsai Lajos* kijelölte *Apáczai Csere János*, *Misztótfalusi Kis Miklós* és *Bod Péter* társaságában. Erdély rövid aranykorától hosszas haldoklásáig terjed azon másfél száz esztendő, amelyet viharos életük átfog, ám tevékenységük már az önálló erdélyi államiság hanyatlásának idejére esik, amikor szellemi bástyák építésével erősítették a romló falakat, anyanyelvi tornyokkal világították a sötétlő horizontot, hogy máig érvényes üzeneteket továbbítsanak a megmaradás mikénti módzatainak példázatára. Mert az erdélyi szellem őrzése Pápai Páriz idejében sem volt könnyebb, mint ma. A dési parókia, majd *II. Rákóczi György* udvari papjának nagyreményű fia kilenc éves gyermekként élte meg 1658-ban a török szultán büntető tatár-expedícióját, melyet a nagyravágyó fejedelem felelőtlen lengyelországi beavatkozása váltott ki és amelynek során a magyar etnikum többé ki nem heverhető sebeket kapott. Az életmentő menekülés akkor is mindennapos volt, viharosabb vidékről védettebb helyekre. A történelem pörgésében a centripetális erő érvényesült. Ha valaki tehetséges peregrinust a centripetális törvény kirepített, a kiszámítható pálya állomásai a nyugat-európai protestáns egyetemek voltak, ahonnét tudással megrakodva szekerезtek vissza az anyaföld őrhelyeire, ahol csak a feladatokban nem szűkölködtek.

Pápai Páriz Ferenc tanulmányait azon kollégiumban kezdte, melyet a Nagy Fejedelem (tudniillik, *Bethlen Gábor*) alapított 1622-ben a központnak számító Gyulafehérvárott, majd miután a tatár hadak 1658-ban felperzselték, kis kolozsvári kitérővel került a nyugalmasabb Nagyenyedre, ahová 1662-ben *II. Rákóczi György* eme főiskolai szintű középiskolát áthelyezte. Diákéveiről nem feladatunk részletesen szólni, bár a helytállás axiómáit már akkor megtanulta. A fejedelmek (*II. Rákóczi*

György, *Kemény János*, *Barcsai Ákos*) gyors egymásutáni halálával nemcsak a szorongatott ország lett árva, hanem az iskolák is. Pápai Páriz 1667-ben pedig az édesapját is elveszítette, így a családi gyámolítás lehetősége is megszűnt. Az alig 18 éves ifjú családfővé lépett elő, mert mostohaanyjára aligha számíthatott. Ő istápolta két öccsét és egy húgát, természetesen a református egyház védőszárnyai alatt. *Pápai Páriz Ferenc* 1664 és 1672 között nyolc esztendőt töltött pályafutása kezdő szakaszának első részeként a Nagyenyedi Kollégiumban, ahol az ifjú diákból a diákság nevelője lett, hogy majd kiérdemelve egy fejedelmi alumniát (ősztöndíjat), esélye legyen külföldi egyetemre eljutni. Universitasról akkor sem Erdélyben, sem az anyaországban nem beszélhetünk, legföljebb csak előkészületi iskolákról, a latin nyelv kitűnő elsajátításáról, melynek segítségével zökkenésmentesen sorra látogathatta a kultúrvilág akkori híres egyetemeit.

Elsősorban az orvosdoktor pályafutásáról szólunk. A medicina iránti érdeklődésének első fennmaradt bizonyítéka egy 1665-ös jegyzet (*Tractatus de conservanda sanitate*), amely annak az *Enyedi Sámuel* enyedi tanárnak az előadásait tartalmazza, aki Hollandiában a híres Regius professzornál szerezte orvosdoktori képzettségét. Igazat kell adnunk a kitűnő biográfus és bibliográfus *Nagy Géza*nak, aki *Enyedi Sámuel* hatását és előkészítő buzgalmát véli felismerni Pápai Páriz pályaválasztásában. Oklevélszerző vándorútjára 1672 tavaszán indult el, a régi hagyományok alapján a protestáns Szászország felé. Példaképe *Szenczi Molnár Albert* volt, akitől naplóját, naplóirói módszerét és szótárkészítő buzgalmát örökölte, ám minden valószínűség szerint felismerte, hogy van már Erdélynek minden tudható foglalatát tartalmazó kiskönyve, „isteni igazságra vezérlő kalauza”, a latin nyelv rejtelseibe beavató

szótára, de még nincs „egészségre vezérlő” magyar nyelvű kalauza. És hát tapasztalhatta eleget, mily kevés a „szegény ember keze-ügyében lévő értelmes orvos”, ezért dönthetett Lipcsében a medicina mellett. Lipcse, Marburg (Árpádházi Szent Erzsébet városa) és Heidelberg után így került 1673 április végén Paracelsus és Erasmus városába, Bazel egyetemére, ahol 1674 kora őszén orvosdoktorrá avatták. Noha kecsgettő ajánlatokkal marasztalták Svájctól Schaffhausen át Debrecenig, naplója szerint 1675 december elején megérkezett Enyedre. Az 1677. esztendőben már a fejedelemszony, *Bornemissza Anna* meghívott udvari orvosa, de rövidesen visszatér a nagyenyedi alma mater kebelébe, egyelőre csak egy kollégiumi gyógyszerért berendezésére. A fejedelemszony után *Petrőczy István* bihari főurat kezelte, majd a kor egyik legnagyobb formátumú államférfiát, *Bethlen Miklóst*, akit gubacsos gyógyteával kúrált ki makacs hasmenéséből. 1680-ban iktatták be a nagyenyedi tanári karba, ahol életének legtermékenyebb negyedszázadát töltötte.

Pápai Páriz orvosi műveként az elsőbbség csak akkor illeti meg az 1690-ben, tehát 300 éve megjelent könyvét, ha a „test békéjének helyreállítása” a tét. Ugyanis az 1680-as kiadású *Pax Animae*, azaz a „lélek békéje” is orvosi munka, mivel felismerte benne a lélek bajainak befolyását a testi nyavalyákra. Az indulatoknak hippokrateszi magyarázata: „Mikor... epe-sár a vér közzé elegyedik, ottan a harag is beférkezik a lélekbe”, tehát a testi és lelki betegségek között fordított hatás is tapasztalható.

Miskolczi Ferenc löcsei tipográfus írta a Pápai-Páriz-szótárt köszöntő versében: „A’ jó Békességnek leg-első Traktáját / A’ Lelken kezdi-el kegyesség munkáját / PAX ANIMAE, mellyen elméjét’ pennáját / Folytatja, ’s ki-tész tzipmeres zászlóját”. A *Pax Animae*, azaz „a lélek békességéről és az elme gyönyörűségéről való Tracta” eredetileg *Molinarius*, azaz *Dumoulin* francia teológus író vallásbölcseleti műve. Noha hugenotta a szerző, idézettjei között békésen megfér a bibliai bölcs Salamon, a pogány sztoikus Seneca és a katolikus Szent Ágoston. Ezt költötte magyarrá Pápai Páriz a Károli-biblia nyelvi szintjén. Egyben sejtetni enged, miért írnak *Sütő Andrásék* oly gyönyörűen magyarul. A bibliai idézeteket – mivel dőlt betűkkel szedettek – csak a szem veszi észre, a fül nem.

A *Pax Corporis* 1690-ben jelent meg, íródott „N.Enyeden, Szent Jakab Havának 24.

napján, 1687 siralmas Esztendőben”. A siralmas jelző olyan szomorú sztereotípia, melynek őszinteségét és indokoltágát többszörösen igazolta a történelem. Szellemtörténeti szempontból a *Pax Corporis* azon szépművű híd, amelynek első pillére a *Magyar Encyclopaedia*, a másik a *Magyar Athenas*, vagyis nyelvünkön az első tudományos lexikon, illetve az első irodalomtörténeti összefoglaló. Nyelvnek kifejező szépsége máig elbűvöli olvasóját. A *Pax Corporis* ihlető forrása egy elemi hiányérzet, „ezek indítottak arra, hogy rend szerint való dolgaim között e’ Könyvet írjam, tudtomra e’ matériáról való Írás a’ mi nyelvünkön nem lévén.” Szakmai előzménye viszont a bázeli tartózkodás, ahol 1674 őszén *Glaser*, *Bauhin* és *Platter* tanítványként orvosdoktorrá avatták. Hazaszeretete „mentette meg” a világhírtől, ahogy az kitűnő életrajzából kikövetkeztethető. Magyarországi elődei közül ugyanis *Balsarati Vitus János V. Pál* pápa, *Gyulai Pál Báthory István* erdélyi fejedelem és lengyel király, *Jessenius János* Rudolf császár és király, *Zsámboki János* pedig Bécs udvari orvosa lett. Mint említettük, Pápai Párizt az *Erasmus*, *Paracelsus* és *Glaser* nevével fémjelzett helvéciai egyetem marasztalta, praktizőri és professzori kilátásokkal egyaránt. Nem kétséges, hogy neve a bázeli iskola révén bekerült volna az egyetemes orvostörténetbe. Helyette 1675 végén a haldokló Erdély (Transylvani moribunda) zürzavarában kötött ki, hogy osztozzék végzetében.

Pápai Páriz Ferenc naplójából tudjuk, hogy 1672-ben Lipcse egyetemén került kapcsolatba a medicinával. Ahogy írta: „elunvta a némaságot”, beiratkozott az orvosi fakultásra és öt hónapig látogatta az előadásokat. Ekkor kezdte módszeresen vásárolni az orvosi könyveket, széljegyzetekkel ellátni azokat, bekötetni és megvetni a majdani könyvirás alapjait. *Pápai Páriz Ferenc* könyvtárát jól ismerjük. *Nagy Géza* életrajza 141 művet sorol fel, nagy részük korabeli klasszikus orvosi munka. Így mindjárt *Paul Ammann* lipcsei professzornak *Parainesis circa institutionum medicarum emendationem* (Lipcse, 1673) című műve, melyet a szerző küldött Bazelbe nagyreményű tanítványának, 1674 tavaszán. Viszonosságai rokonszenv alapján ifjú orvosunk a disszertációját a bázeliel mellett *Ammann* professzornak ajánlotta. A dán *Bartholinus* tanár négy könyvvel képviseli magát, közülük kétségtelenül a *Responsio de experimentis anatomicis* (Hafniae, 1661) című bonctani munkája a legfontosabb.

Pápai Páriz emlékérem. Borsos Miklós alkotása (Csonka Mária felvétele)

Még Bartholinust is felülmúlja *Casparus Bauhinus* öt művével, melyek közül az anatómiai és botanikai egyformán a tankönyve volt. Megtalálható Dioscorides botanikája, Hippocrates egyik könyve és aforizmagyűjteménye, Galenust viszont csak Fallopius függelékeként olvashatjuk, holott Pápai Páriz a klasszikusok közül a Pax Corporisban elsősorban Galenusra hivatkozik. A praxist főleg Platter könyvéből tanulta, akinek előadásait szerencséje volt hallgatni. Alapműnek számított az angol Willis: *Diatribae de fermentatione, de febribus* című munkája (London, 1662), és nem hiányozhatott a francia Fontanus belgyógyászati összefoglalója, a *De morbum internorum curatione...* (Lyon, 1574) sem, amelyet az erdélyi *Fogarasi Jánostól* kapott ajándékba. Akkoriban persze még a százéves szakkönyvek sem voltak elavultak (Hippocratestől Jesseniusig sorolhatók a példák).

De vajon igaz-e a Nagy Révai Lexikon azon megállapítása, miszerint a Pax Corporis „mind kompilációk v. fordítások” lennének? Ez a sommás ítélet alapvetően téves. A mű sokszor idézett előszava szerint: „Nem akartam én itt az ebben tudósoknak értelmeket megfogni, nem is azoknak írom: hanem a házi cselédes gazdáknak és gazdaasszonyoknak és az ügyefogyott szegényeknek, akiknek nincsen mindenkoron kezük ügyében értelmes orvos: kivált-

képp falukon, hol hamarabb talál segédet a beteg barom, mint a beteg ember.” Vagyis népszerűsítő művet írt, elsősorban csak anyanyelvünkön tudó nemorvosok számára. Így azután nem összeollózott, hanem jól összefogott kis orvosi könyv, *Kótay Pál* professzor szerint: „benne válik a fejedelmi kor Erdélyének színes és izes népnyelve a magyar orvosi műnyelv gyökerévé és törzsévé.”

A Pax Corporis első kiadását Pápai Páriz – naplója szerint – 1683-ban fejezte be, amikor Esztergom már felszabadult a török félhold uralma alól, Budán viszont még lengett a lófarkas lobogó. A „test békéje” itt hét könyvből áll, első a „főnek nyavalyáiról”, a második az érzékszerveké, a harmadik a tüdő és szív betegségeit tárgyalja, a negyedik a gyomor és belek bajait, az ötödik a máj, lép és vesék nyavalyáiról szól, a hatodik szülészeti és nőgyógyászati fejezetnek számít, a hetedik a lázzal járó betegségeket tárgyalja. Az első kiadás méretre kétszer akkora, mint a későbbiek.

Nyelvének eredeti szépségére és maradandó voltára már *Csapodi István* szemész tanár rámutatott. A tüneti-diagnosztikai kifejezések közül a sugorodás, olt-var, nyavalya-törés, merevedés, hasszorulás, kipárlás, orbáncz, rüh, köröm-méreg, hurut, tsuklás, geleszta, vér-pökés, valamennyi él a mai terminológiában. Úgyszintén a testrészek megnevezése: agyvelő, orra lika, szeme héja, nyelv csapja, fodor háj, térd kalácsa, vég-hurka (ma is így nevezik a székelyek), csecs-bimbója, hogy csak a legismertebbeket említsük. Az éhomra fáj, csipázik és viszketeggel terjed, szintén a Pax Corporis szótárából valók.

A Pax Corporis megjelenésére hét évet kellett várni, s a szerzőt hét kiadás élte túl. Közben elhagyta a szebeni nyomdát a *Rudus redivivum* (1684) és felszabadult Buda. Mire az első magyar nyelvű orvosi munka Kolozsvárra kikerült *Némethy Mihály* műhelyéből, elhunyt *Bornemissza Anna* fejedelemsasszony és *I. Apafi Mihály* erdélyi fejedelem. A Pax Corporis bölcsője mögött felfeketéllett Erdély korporsója, örökre eltemetett függetlenségével.

Három évszázad távlatából jó lenne csak a mű jelentőségére emlékezni, és az orvosi helytállásra, melyre Pápai Páriz mutatott máig érvényes példát, noha övétől is kapott sebeket. A Pax Corporis, a Dictionarium és a Nagyenyedi Kollégium őrzi emlékét, míg nyelvünkön lesznek emlékezők. Szelleme soha nem volt időszerűbb.

Szállási Árpád dr.

Mátyás-évforduló

Tudományos emlékülés volt 1990. május 4-én az egyetem (ELTE) aulájában, Mátyás király halálának 500. évfordulóján. Az ünnepi megemlékezésen a Magyar Történelmi Társulat tagjaként vehettem részt.

*

Kardos József rektor megnyitó beszédében nagy királyunk uralkodói érdemeit méltatta. Két éve, tudományos emlékülésen Szent Istvánt ünnepeltük (*Könyvtáros*, 1988/8. sz.), a méltó utód országát, a nagy elődhöz hasonlóan, Európához igazította. *Bodor Imre* művészettörténész Mátyás király birodalmi címerei címmel vetített képes előadást tartott. Néhány királyi pecsét bemutatása után a magyar államcimerben történő változásokra hívta fel a figyelmet: 1369-ben *Nagy Lajos* Kassa városának új címert adományozott. A címer vörössel és fehérrel kétszer osztott pajzs, kék pajzsfőben három arany liliummal. A címer azonos Magyarország Anjou-kori címerével. A szent korona a pajzs felett *először* Mátyás idejében fordul elő. A legelső adat a pajzs feletti koronára I. Ulászló idejéből való, de ez nem a szent korona, hanem leveles, nyílt korona. A *zárt* korona Mátyás uralkodása alatt tűnik fel a címerpajzs feletti részben. Mátyás előtti királyaink felségi pecsétjein főhelyen a kettős kereszt volt. Mátyás király felségi pecsétjén a vágásos pajzs kerül főhelyre és jobbra mellette a kettős kereszt. (Mátyás címere látható a budavári Nagyboldogasszony templom déli tornyán.) Kállay professzor – az emlékülés levezető elnöke – hívta fel a hallgatóság figyelmét arra, hogy Mátyás uralkodása óta van a címerpajzson a szent korona; és nem Mária Terézia uralkodói gesztusaként került oda.

Szent István uralkodása óta Mátyás király viselte a legtöbb hadjáratot. Ezek a harcok általában sikeresek voltak. Mátyás legyőzte a

cseh támadókat, a trónkövetelő Frigyes császárt és visszaverte a török támadásokat. Sikereinek titka a jól felszerelt, nagy létszámú hadsereg, kezdte érdekes, *Fegyverek Mátyás király korában* című előadását *Pandula Attila* egyetemi adjunktus. Nagy királyunk jeles hadvezér volt, aki hadseregét maga teremtette meg. Mátyás híres serege, a fekete sereg, a katonák feketére égetett vérteszeteről kapta a nevét. (Az égetést az ún. edzést azért végeztették a páncélok, hogy jobban ellenálljanak az időjárás viszontagságainak.) Az állandó hadsereg három rendre tagozódott: a nehéz lovaságra, a könnyű lovasságra, valamint a gyalogságra. Új fegyvernemként alkalmazta még a tüzérséget is, nagyszámú ágyúteleppel. Ágyúi 50 fontos köveket „lőttek ki”. Feljegyezték

egyik ágyújáról az ún. „varga mozsárról”, hogy 80 ló alig bírta elhúzni. A fő fegyverzet a kard volt Mátyás seregében. Híres volt Mátyás 16 ezer fős pajzsos, lándzsás székely lovasága is.

Az emlékülés legérdekesebb előadását *Csapody Csabától* hallották a megjelentek. A professzor, az Akadémiai Könyvtár kéziratárának vezetőjeként már a harvtanas években érdekes tanulmányt tett közzé, *Mi lett Mátyás király könyvtárának sorsa?* címmel. Ebben a XVI. és XVII. századi kútfőket elemezve, a közhiedelemmel ellentétben megállapítja: a gyűjteménynek az vetett véget, hogy Buda eleste után Konstantinápolyba hurcolták. Az 1927-ben megjelent Irodalmi lexikon szerint: a nagy király halála után „a Bibliotheca Corviniana” rohamosan pusztult. A mohácsi vész idején a legértékesebb kódexek már kézen-közön eltűntek. Miksa császár budai követe, Cuspinianus szinte rendszeresen „mentette” Bécsbe a nagy értékű ritkaságokat. Csapody professzor, megvizsgálva az 1686-ban elvitt 300 könyv jegyzékét, megállapította, hogy

ezek nem lehettek Mátyás király könyvtárának darabjai. Sok ugyanis közöttük a nyomtatott könyv, holott a Corvinák pergamenre másolt, kecskebőrbe, vagy selyembársonyba kötött könyvek voltak. Hiányzik róluk a Mátyás könyvein levő Corvin-cimer. A Bécsben talált könyvek kétharmada egyházi mű, míg a Corvina-könyvtárban a művek nagyobb része antik irodalom, valamint történeti, filozófiai és földrajzi mű. Csapody Csaba így arra a következtetésre jutott, hogy a Mátyás által alapított papi testület könyvtárának maradványait találhatták meg. A professzor előadásában tényként állapította meg, hogy a könyvtár pusztulása Mátyás halálával elkezdődött. A követek sok könyvet kértek el a méltatlan utódoktól. Buda felégetésekor a királyi palota – amelyben Szulejmán is tartózkodott – épen maradt. Tehát ez nem okozhatta a könyvtár pusztulását. A zsákmánnyal együtt – nagy valószínűséggel – a szultán Konstantinápolyba vitette a Corvinákat is, ahol nagy részük megfelelő gondozás híján tönkrement.

V. Bárány Éva

A kultúra legyen ismét az emberek ügye!

Interjú Kóh Zoltánnal, a Magyar Vagon- és Gépgyár szakszervezeti titkárával

Hónapok óta riasztó hírek érkeznek az országból szakszervezeti könyvtárak megszüntetéséről, hálózati központok felszámolásáról, drasztikus csökkentésekről és „csonkításokról”. Mészáros Józsefnétől, a szakszervezetek győri központi könyvtárának igazgatójától kapott információ szerint Győr-Sopron megyében és a szomszédos dunántúli megyékben nincs ok a pánikra. Néhány életképtelen kis letéti könyvtáron kívül csak a GYSEV önálló könyvtárát szüntették meg, s a soproni körzeti könyvtár került kedvezőtlenebb körülmények közé. No, meg a hálózat legnagyobb tagkönyvtárát sújtotta tavaly a támogatások csökkentése. A vagongyár szakszervezeti könyvtára kényszerült rögtön az

év elején 50%-os létszámcsökkentésre (3 könyvtárostól kellett megválniuk), s a költségvetése zsugorodott az előző évi egyharmadára. Az indoklás szerint a kényszerintézkedésre a vállalati támogatás csökkenése készítette a szakszervezeti bizottságot, a tájékozottabbak azonban tudják, hogy az apparátus védelme vezérelte a szakszervezetet. Pedig a szakszervezeti könyvtár négy letétjével együtt ma is közel 8700 dolgozó ellátását biztosítja, természetesen a szolgáltatások némi „karcsúsításával”. Tavaly a csökkentett nyitvatartások ellenére 2354 olvasó (27%) 92 000 könyvet kölcsönzött ki a 75 000 kötetes állományból.

1989 júniusa óta új szakszervezeti titkár tevé-

kenykedik a Rábában. Kóh Zoltánt Horváth Ede vezérigazgató akarata ellenére választották e posztra. A vezér, aki nem szokott az ellenvéleményhez, válaszul kilépett a szakszervezetből, s híveivel együtt igyekezett az új titkár nyakába varrni a gyár lezüllesztését és a mosonmagyaróváriak önállósodási törekvéseit. A történetekre még emlékszem az akkori újságokból, érthető hát, hogy első kérdésemmel a kezdetekről faggatom Kóh Zoltánt.

– *Mi készítette arra, hogy elvállalja ezt a hálatlan, s akkoriban még veszélyes tisztséget?*

– *Horváth Ede nem tudta fölmérni tömegbázisát, túlbecsülte saját erejét, s el sem tudta képzelni, hogy a gyáron belül ellenfele akad. Tévesen ítélte meg a politikai változások irányát, és pozícióját erősen gyengítette a romló gazdasági helyzet. Én nem akartam totális támadást indítani az addigi gyakorlat ellen, de kisebb lépésekkel javítani szerettem volna a vállalat fokozatosan rosszabbodó állapotán. Várakozásaimat azóta fölülmulta az idő.*

– *Hogyan ítéli meg Horváth Ede „kulturpolitikáját”?*

– *Horváth Ede sohasem volt igazi reformpárti, s ezt bizonyítja a sporthoz és a kultúrához való viszonya is. Látványosan nagy összegekkel támogatott néhány kulturális beruházást, a gyárban szép új fiókkönyvtárat alakított ki. Általában hagyta élni a területeket. Ugyanakkor a támogatások az ő egyéni elképzelései szerint alakultak, többnyire nem találkoztak a munkások, alkalmazottak kulturális törekvéseivel, s emiatt nem is érezték magukénak a létrejött intézményeket. Persze nemcsak a Rábában volt így, országszerte felülről találták ki, hogy mi kell az embereknek.*

– *Bíráló megjegyzéseiből már sejtem a művelődésről vallott ars poeticáját. Kérem, hogy foglalja össze nézeteit!*

– *Sem szakmámnál, sem végzettségemnél fogva nem vagyok szakértője a humán területnek, de egész életemben a kultúra barátjának vallottam magam. A kultúra nekem: közelebb kerülni az emberekhez. Azért nem szabad rájuk erőszakolni valamit, mert nem érzik magukénak, idegenként viszonyulnak hozzá. Szeretném, ha a nemes szórakozás, a művelődés és a művészet ismét az emberek belső, személyes ügye lenne. Ha igényük van rá, megteremtik a formát, sőt a forrásokat is.*

– *Mi lehet a szakszervezet feladata ebben?*

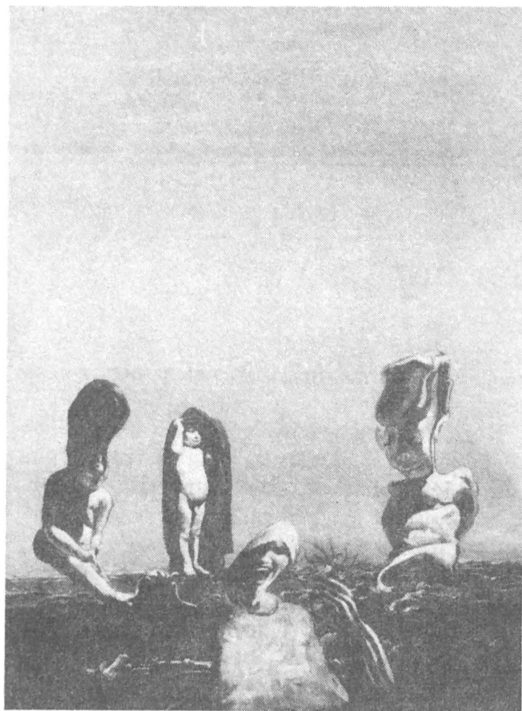
– *Talán ki kell ábrándítanom, de nem tekinthetem első feladatommak, hogy a széthul-*

lóban lévő művészeti csoportoknak, a személyzetében és költségvetésében megszorított könyvtárnak és a kluboknak, művelődési intézményeknek több pénzt ígérjek. Lehetőségem sincs rá. De azt mindenképpen feladatommak tekintem, hogy a tisztességes szándékok megmaradjanak, a nemes törekvéseket fölkaroljam addig is, amíg újabb támogatókat szerzünk. Ha sikerül valamire elemi igényt támasztani, vagy ezt az igényt megismerni, előbb-utóbb létrejönnek a feltételek. Nem egészen világos az üzemen belüli és gyárkapun kívüli művelődés funkciója, aránya, célja, s persze a finanszírozás módja sem, de a szakszervezetek dolga a kultúra ápolása is, mert az teszi elviselhetővé, szebbé az életet. Segítség lehet az üzemi légkör javításában, az emberekkel való kapcsolatteremtésben.

– *Talán kényes kérdést teszék föl, hiszen erről éveken át nem illett beszélni: hogyan viszonyuljon a szakszervezet és személy szerint Ön a gyáron belüli munkaidő alatti művelődéshez? Konkrétan is: egyes üzemekben elnézték, másutt tiltották a munkaidő alatti könyvtárba járást. Mit tegyünk most?*

– *Természetesen azt tartom, hogy a gyárban*

mindenekelőtt termelni kell, keményen dolgozni, hogy csökkenjen a munkaidő, s több szabadidő és pénz legyen a kultúrára, az emberibb életre, de a könyvtárba járást kategoriku-

san megtiltani nem lenne célszerű. Az alkalmazottak ma is találnak módot a kölcsönzésre, az újságok átfutására, a fizikai munkások pedig főleg műszak előtt és után kölcsönöznek, vagy megkérnek valakit a könyvcserére. Ma nincs olyan erő, amelyik munkaidő után az üzemi könyvtárban marasztalná az embereket hosszabb ideig. Arra kell törekednünk, hogy ott-honos légkört alakítsunk ki a gyáron belül, s megteremtjük a lehetőségét annak, hogy a dolgozók önszántukból itt maradjanak társalogni, könyvet venni, olvasni stb. Ma még a lopásoktól való félelem és a bizalmatlanság miatt alig lehet oldani a munkahelyek zártságán, de e téren is van bőven teendőnk.

– *Bevallom, hogy idejövetelem előtt már jártam a Rába szakszervezeti könyvtárában, s a könyvtárosok szeretettel és tisztelettel emlegették Önt. Megtudtam, hogy régebben is járt könyvtárba, s ha arra visz az útja, ma is beugrik érdeklődni, tájékozódni, kölcsönözni. Magánéletében milyen szerepet játszik az olvasás?*

– Bár munkaköri kötelességem is a könyvtárba járás, ez nekem ma sem munka, hanem igazi öröm. Az olvasás segít megújulni, gazdagítja a személyiséget. Számomra is az olvasás pihenés, szórakozás és felkészülés egyben. Persze a mai hajtásban, s az ötvenedik éven túl már nem olyan friss az ember, mint szeretné, de az olvasás megéri a fáradságot, új világokra nyit kaput.

Tuba László

Lapozgató

A Társadalmi Szemle májusi száma sajnálatosan időszerű témával „nyit”. Egytized Magyarország? sokkoló címmel interjút közöl, amelynek résztvevői: *Ferge Zsuzsa*, a kinos igazságokat mindenkor, sőt mindenhol (még a tv nyilvánossága előtt is!), eufémizáló szinonimákat nem keresgélve, bátran kimondó s emiatt méltán népszerű szociológus és *Soós Károly Attila* közgazdász, valamint *Hovanyecz László* újságíró szegénységről és gazdagságról, piaci viszonyokról és esélyegyenlőségről beszélgetnek. Nem szívderítő olvasmány, de hasznos.

A folytatás sem vigasztalóbb: a Munkanélküliség címmel összefogott cikkcsoport címei témájukat értelmezik. Íme: Rugalmas foglalkoztatás, aktív munkaerőpiac; Foglalkoztatás egy új Rubicon közelében; Munkaerő-piaci helyzetkép 1989–1990. A *Műhely*-rovat sem vált témát: *Zám Mária* A szegénység. Egy társadalompolitikai kategória vizsgálata címet viselő dolgozatában arra a kérdésre keresi a választ, vajon a szegénység fogalmához kapcsolódó szavak kinek-kinek mit is jelentenek. Végül egy szubjektív megjegyzés, ha szabad: ez a lap profilt váltott?!

Hartung Sándor

Művein túlcserélő színek világa, s burjánzó formákéi. Mindenütt virágfüzerek, a természet kincsestárának felfokozott izzású tobzódása. Fotószerűen képes árnyékolni, arcvonásokat elővarázsolni. Képeit a nagy mesterektől már ismerős formák és motívumok is gazdagítják. Majdnem a könnyeláradásig romantikus, de mégsem. Ezzel hívta fel magára a figyelmet ilyen fiatalon. Sikeres művész. Huszonnyolc évével már kiállítások sorát tudhatja maga mögött. Képei megtalálhatók német, norvég, svájci, amerikai és osztrák magángyűjteményekben.

Pesterzsébeten született s azóta is ott él, ott dolgozik. Kötődését *Kárpáti Kamil* erzsébeti ihletésű könyvének szöveghű illusztrációival is bizonyítja. Kéz ügyességével már egészen kicsi korában felhívta magára a figyelmet. Az általános iskolában külön foglalkoztak rajzkészsége fejlesztésével. A képzőművészeti gimnázium grafika szakán *Csohány Kálmán* és *Bognár Árpád* tanítványa volt, a rézkarckészítés tudományába pedig *Rékassy Csaba* vezette be. Már ekkor megtanulta a papírmerítés technikáját, s azóta is saját vízjelű lapjaira dolgozik. Rézkarcnyomó gépét pedig édesapja készítette el számára.

A metszésen kívül egyre inkább foglalkoztatta a színek varázslatos világa, s igyekezetére mindig megkapta a szakmai visszaigazolást. Még abban is, hogy elsőre felvették a képzőművészeti főiskolára. Addigra a szitanyomáson kívül szinte mindent megtanult. Így mesterségbeli tudása gyarapításához nem hoztak sokat azok az évek, melyeket a főiskola grafikai szakán töltött. *Kokas Ignác* gondolkodásmódjának és művészetének hatására a harmadik évtől átpártolt a festészetbe. Ki akarta próbálni, hogy témái, motívumai közül mit is tud színekkel és festőecsettel megvalósítani. Mesterének expresszivitását azonban nem érezte

magáénak, s más módszert választott az ecset kezelésére is.

Kezdetől fogva legszívesebben zenehallgatás közben fest. Talán ez is egyik titka képeinek. Megszületik a vezérgondolat, s utána, mint mondja: „el kell találni azt a pillanatot, amikor ki kell szállni a képből, hiszen az alkotást nem lehet befejezni, csak abbahagyni”. Építkezése egyszerű. Előbb – gondolatban – csak vázlatot készít, majd hagyja, hogy a zene keltette érzések diktáljanak. Mindig arra törekszik, hogy a boldogságot, a szerelmet, a természet csodáit ábrázolja.

A főiskola utolsó éve már előrevetítette a jövőt, pályája egyenes fölfelé ivelését. A buktatóktól és a gyötrelmekről addig megkímélte őt az élet, méltán hihet hát a csodákban. Vallja, hogy ma is élnek madonnák, akiknek tisztasága, szépsége fényt visz életekbe, akiknek gyöngédsége, szeretete perspektívát mutat. Ezért szerepelnek gyakran gyermekek is képein; kisfiúk és kislányok, mosolygósak és gömbölydedek.

Főiskolai diplomamunkája – Mária mennybemenetelének 20. századi feldolgozása – az acsai római katolikus templom oltárát díszíti. Első egyéni kiállítását (1985) még három követte, s mintegy tizenhárom hazai és külföldi csoportos tárlat alkotói között szerepelt. A tavaly decemberben nyílt rotterdami kiállításán hetven munkáját láthatta a holland közönség. 1986-ban (három évre) elnyerte a Szőnyi István-ösztöndíjat; több kiállításon díjazták festményeit, illetve grafikáit.

Hartung Sándor világa nem a dekadencia. Azok közé tartozik, akik észreveszik az élet biztatásait. A természet csodáit ünnepli színesen és gazdagon, kialakult és erőteljes ábrázolásmóddal. Sokat és fáradhatatlanul dolgozik, önmagából merítve életerőt. A megtalált úton öntudattal és sikerrel halad tovább.

Józsa Ágnes

Iskolai ajánló bibliográfia – egy sorozat első darabja

Dicséretes vállalkozásba fogott a Debreceni Tanítóképző Főiskola: az elmúlt évben megindította *Tantárgyi ajánló bibliográfiák* című sorozatát. Az első füzet *Balogh Tibor* munkája: *Környezetismeret. Annotált irodalomjegyzék az általános iskola 1–2. osztálya számára.*

Az előszó hangsúlyozza a többnyelvű oktatás előnyeit, kiemeli a bibliográfiák rendszeres használatának fontosságát. Éppen ezért jó lett volna, ha tájékoztat az előzményekről is: így a Debreceni Megyei Könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár által kiadott tantárgyi bibliográfiákról, amelyek ugyan más szerkezetűek, de műfajelőzmény okán azért nemcsak megemlíthetők lettek volna, de támpontul is szolgálhattak a válogatáshoz, szerkesztéshez.

A bibliográfia anyagát 1988 februárjában zárták le, s az elmúlt 15 év könyvterméséből valóban gazdag válogatást sorakoztat fel a szerző: 138 művet 253 tételben! A válogatás szintjével azonban baj van. Túlságosan sok a felnőtteknek való, pedagógusok kezébe illő könyv, ugyanakkor fontos, gyerekek számára készült ismeretterjesztő munkák kimaradtak. Az erdő életéről és lakóiról Gondolat, KJK és akadémiai kiadványok szólnak, de hiába keressük az erdőkről, madarokról igényesen mesélő, gazdagon illusztrált könyveket (*Varga D. : Erdői esztendő, Kiss D. : Mesélnek a fák, Prisvin : Az erdő emeletei* stb.), nem beszélve *Varga Domokos* nagyszerű *Ég és Földjéről*, vagy *A világ és az ember* című gyermekenciklopédiáról, amelyet a mű csak egy helyen említ, holott számos témakört tárgyal. A válogatás minden szerkesztőnek szíve joga, de miután hangsúlyozottan az első-második korosztályról és minél több könyv használatáról van szó, szívesebben látnánk volna több kötetet, például a *Mit mesél a természet?* sorozatból.

A gyors tájékozódáshoz fontos segítséget ad az annotációkban a lapszámra való hivatkozás,

de ebben is következetlenséget tapasztalunk: alig 50–70 lapos könyveknél lapszám szerint közli az anyagot, több száz oldalas könyveknél pedig sokszor elmarad ez a tájékoztatás. Ez különösen akkor zavaró, ha visszaül egy korábbi tételszámmra, nyilvánvalóan más témakörhöz (pl. 119., 170. tételszám). Ugyanakkor lexikonnál lapszámot közöl, ahol tudvalevően elegendő lenne a szócikk megemlítése. (Mellesleg jobb lett volna a nemzetközi *p.* rövidítést használni – gépirásban az *l* összetéveszthető és összefolyik a számokkal – s a bevezetőben *ezt* magyarázni a megjelenés éve vagy a Bp. helyett.)

Hasznos gondolat volt az annotációk kiegészítő jelzése, mely utal a felhasználás módjára vagy a felhasználók körére. Sajnálatos módon kimaradt a bevezetőből a „Gy” (= gyerekeknek is alkalmas) rövidítés feloldása. Egy helyen mégis fölösleges átfedést érzek: a Gy és T (= tehetség gondozásban hasznosítható) jelzéseknel, hiszen ami a tehetség gondozásban használható, az a gyerekek számára mindenképpen alkalmas, és viszont: amit gyerekeknek ajánlunk, az többnyire differenciáltan, az egyéni képességekhez igazítva is javasolható.

A raktári jelzetek feltüntetése feltétlenül erénye a bibliográfiának – ilyenrel eddig egyetlen bibliográfiában és mintakatalógusban sem találkoztunk – ez nemcsak a pedagógusokban tudatosítja a szakjelzetek szerinti tájékozódás szükségességét, hanem a könyvtárosnak is segítséget nyújt az állományfeltárás hiányosságai felismeréséhez, esetleg az állománygyarapításhoz is. Kár, hogy a raktári szakjelzetek szinonimájaként használja a bevezető az ETO-szakszámot, melyet a bibliográfiai részben egyetlen helyen (220. tételszám) jelöl, így még a könyvtárosnak is némi fejtörést okoz, mit is lát maga előtt, hát még az ETO rejtjelmeit nem ismerő tanítónak!

Fontos és korszerű válogatási szempont – lenne! – a megfelelő folyóiratok anyaga a bibliográfiában, ha néhány konkrét cikket sorolna fel az említett folyóiratokból. Így azonban csak – több-kevesebb változtatással – ugyanazoknak a folyóiratoknak az általánosságokban mozgó ismertetését, illetve ezek címeit találjuk szinte minden egyes téma előtt. (Ilyen megközelítésben elegendő lett volna az egyszerű felsorolás, ami amúgy is megtalálható a füzet végén.)

A bibliográfia szerkezete a tanmenet, vagyis témakörök szerint tagozódik. Ezt tükrözi a tartalomjegyzék is, így többször ismétlődik ugyanaz a túlságosan általános fejezetcím, pl. Az élőlények és környezetünk, Az élő és élettelen természet. Hiszen a tantárgy nagy részének tulajdonképpen ez a tárgya! Eltekintve attól, hogy az új tantervi koncepció szerint több iskolában már nem is tanítanak ilyen címmel tantárgyat, másutt pedig más elrendezésben tanítják, mindenképpen szerencsétlen dolog volt ennyire ragaszkodni a tanmenethez. Így a témák rengeteg apró egységre oszlanak, s elkerülhetetlenné válik a hozzájuk tartozó könyvek állandó ismétlése nemcsak az 1. és 2. osztályban (pl. a közlekedésre vonatkozó irodalom), hanem egy-egy osztály anyagán belül is. Ebből következik, hogy egyes művek ötször-hatszor is ismétlődnek, sokszor ugyanazon az oldalon (pl. *Grée A.: Rovarlesen*). Sokkal célravezetőbb lett volna nagyobb, de jól körülhatárolha-

tó témakörök szerint rendezni az anyagot, ezeket a tartalomjegyzékben és/vagy előfejlben felüntetni, pl. család, évszakok, madarak stb. Így elkerülhető lett volna a sok redundancia, s könnyebben visszakereshetővé váltak volna a nagyobb egységek.

Bizonyos fokig ezt a célt szolgálja a tárgymutató, de ennek sem egyértelmű a szerkezete. A tárgyszavak hol hierarchikusan, hol az egyedi fogalmak szerint rendeződnek, így azután a tárgymutató fele utalás, sőt többszörös utalás a másik helyre. A legjobban használható a betűrendes címmutató, bár ezt nyugodtan össze lehetett volna vonni a névmutatóval.

Általában jobban kellett volna építeni a tanárok önálló elképzeléseire: nemcsak a nagyobb egységekből való válogatás lehetőségének megadásával, hanem azzal is, hogy a rendelkezésére álló évi órakeretet (56–64) a saját belátása szerint használhassa fel. Mindenképpen nagy szükségük van a pedagógusoknak egy-egy ilyen tematikus bibliográfiára, de talán átgondoltabb szerkesztéssel, a funkcionális szempontot jobban szem előtt tartva.

Az esztétikus külsejű füzet a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár sokszorosítottjában készült. (*Balogh Tibor: Környezetismeret. Annotált irodalomjegyzék az általános iskola 1–2. osztálya számára. Szolnok, Debreceni Tanítóképző Főiskola – Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár, 1989.*)

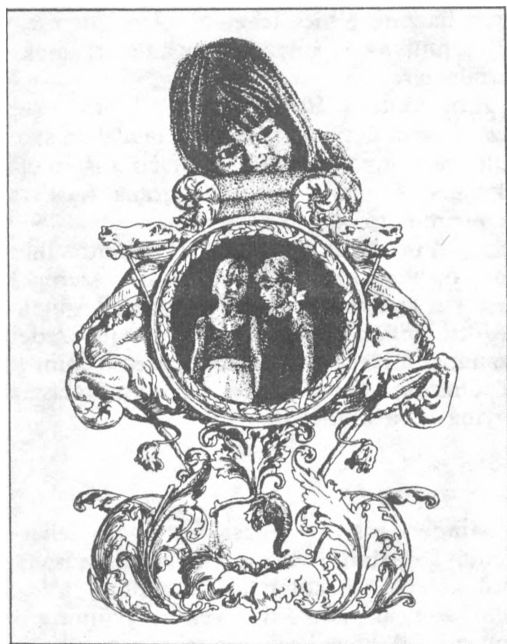
Sáráné dr. Lukátsy Sarolta

Radnóti Miklós. Bibliográfia

A Petőfi Irodalmi Múzeum közel húsz éve jelenteti meg a szerényen csak füzeteknek nevezett bibliográfiai összeállításait. Az Irodalomtudományi Intézetben készülő retrospektív bibliográfiai szintézissel szemben a múzeum munkatársai elsősorban a források: az irodalmi művek sokoldalú feltárására vállalkoznak. Az irodalmi folyóiratok, egyes napilapok, gyűjteményes kötetek és a magyar irodalom első kiadásai (bár ez utóbbi vállalkozás a jelek szerint elakadt) feltárására vállalkozó füzetek mellett új alsorozatot indított útjára *Botka Ferenc és Láng József sorozatszerkesztő, „XX. századi magyar írók bibliográfiái”* címmel. Valójában nem teljesen előzmény nélkül, hiszen

Krúdy Gyula személyi bibliográfiáját *Gedényi Mihály* összeállításában már 1978-ban megjelentette a Petőfi Irodalmi Múzeum. Az új vállalkozás célja – mint *Botka Ferenc* írja az előszóban –: „...a már megindult vagy a jövőben meginduló kritikai kiadások és gyűjteményes összeállítások teljességének és hitelességének az elősegítése, szolgálata”. Elsőként *Radnóti Miklós* személyi bibliográfiáját vehetjük kézbe.

A személyi bibliográfia feladata – *Kőhalmi Béla* klasszikus tömörségű megfogalmazásában – „...hogy ne járulékos kiegészítője legyen egy nagy író vagy jelentős tudós születése év-

fordulójára megjelent tanulmánykötetnek, hanem kiindulása, serkentője új kutatásoknak”. A bibliográfia összeállítójának áttekintést kell nyújtania a személy publikációkban, illetve művekben megnyilvánuló életútjáról és a róla szóló szakirodalomról. Hogy e cél elérhető legyen, a személyi bibliográfiák szerkezetének számos típusa alakult ki az idők során. Nem hiszem, hogy létezik olyan egyedül üdvözítő megoldás, amelyik minden egyelőrtóra, a primer és szekunder irodalomra tökéletes szerkezetet nyújt. Az utóbbi időben a kronológikus szerkezet vált általánossá a személyi bibliográfiák szerkesztésekor. Kétségtelen, az időrend a maga történetiségével alkalmas arra, hogy egységes keretbe foglalja a bibliográfiába összegyűjtött különféle műfajú irodalmat, megbízható tájékozódást adva a kutatóknak. Az időrend azonban nem hozza össze a tartalmilag egy csoportba tartozó műveket – persze ez elsősorban a szekunder, vagyis a személyről szóló szakirodalomra vonatkozik, mintsem egy szépíró műveire. Bizonyos határig természetesen az időrend önmagában is alkalmas lehet a tájékozódásra; 800–1000 tétel körül azonban mindenképpen célszerű a szakirodalom tartalmi feltárását is lehetővé tevő megoldást választani. Ha a szakirodalmat is időrendben közöljük, akkor tárgymutatót kell készíteni; nélküle

bizony nagyon nehéz a bibliográfia használata. Hiszen hiába kapcsolja össze az alkotó személye, az íróról szóló szekunder irodalom tárgyalhatja életrajzát, elemezheti stílusát, ismeretheti műveinek kiadástörténetét stb. Ha valaki csak egy aspektusból kíván foglalkozni az illetővel, főleg arra kényszeríteni, hogy az egész, számára éppen akkor nem szükséges irodalom átrágha magát.

A most megjelent Radnóti-bibliográfia hiányának a szakirodalom tartalmi feltáratlanságát tartom. A bibliográfiát *Nagy Mariann* állította össze, a kötetet *Varga Katalin* szerkesztette, egyes részek összeállításában *Kelemen Éva*, *Urbán Katalin*, *Papp Anna* és *Hegyi Katalin* voltak segítségükre.

A bibliográfia gyűjtőköre csak az önálló, a gyűjteményes kötetekben és az időszaki kiadványokban megjelent művekre, valamint a megzenésített Radnóti-versek kottáira terjedt ki. A képzőművészeti alkotásokra és a filmekre nem; mégis, azáltal, hogy az ezekről a művekről szóló cikkek adatai megtalálhatók az összeállításban, valójában róluk is tájékoztatást kapunk. (Nehéz elképzelni, hogy például egy filmről sehol se írtak volna kritikát.)

A 2626 számozott tételből álló bibliográfia az egyes leírásokat három részre osztja. Az I. rész Radnóti műveit gyűjti egybe, két fejezetben: külön az önálló műveket és az időszaki kiadványokban megjelent írásokat. Mindkét fejezet időrendben sorakoztatja az egyes tételeket. Jobb megoldás lett volna egy fejezetben, a formai elkülönítést mellőzve közölni a bibliográfiai leírásokat. Annál is inkább, mivel az egyes kötetek analitikus feltárása – tehát művenkénti felsorolása – a 2. fejezetben található, ám a kötet teljes címleírása nélkül, a cím egy soros közlése után. Az önálló kötetek és az időszaki kiadványok közötti formai különbséget valamilyen tipográfiai jellel is érzékeltetni lehetett volna.

Az egyes tételek a műre vonatkozó különböző információkat is tartalmaznak. A recenziók az önálló kötetek után, a megjelenés időrendjében szerepelnek. A versek, elbeszélések stb. első közlésének adatait követően a további publikációk leelőhelyét találjuk, szintén időrendben. Itt szerepelnek, nyelvenkénti bontásban, a Radnóti-művekről készült műfordítások is. Érdeemes lett volna egyébként az önállóan kiadott idegen nyelvű Radnóti-köteteknél – legalább az egzotikus nyelvek (azerbajdzsán, hindi, héber stb.) esetében – a magyar címet is

kinyomozni. Nyilván a műfordító az esetek egy részében valamelyik vers címét választotta kötetcímül; nem lenne tanulság nélküli ezek ismerete.

A II. rész tartalmazza a Radnótiról megjelent szakirodalmat, külön az önálló műveket és a tanulmányokat. Az időrendi részben utalás-ként az önálló kötetekről írt kritikák is megtalálhatók. A II. részt – mint utaltam rá – azért érzem problematikusnak, mert hiányzik hozzá a tárgymutató. Több mint ezer tételről – a 890–2017. számúakról – van szó. Túl sok ahhoz, hogy csak időrendben lehessen közreadni. Radnóti és a magyar könyvkiadók kapcsolatát néhány írás dolgozta fel, de ha a kutató nem tudja, hogy *Gaál István* és *Voit Krisztina* publikáltak erről a kérdésről, nagyon nehezen találja meg a számára szükséges tanulmányokat.

A III. rész tárja fel Radnóti utóéletét 5 fejezetben: irodalom, zene, képzőművészet, film, kultusz. Ebben a részben csak a „film” és a „kultusz” fejezet tételei találhatók időrendben. Az irodalmi műveket feltáró fejezet külön veszi az egyes műfajokba tartozó publikációkat: újra kezdődő betűrendben találjuk a Radnótiról írt regényeket – helyesebben regényt, hiszen csak egy regényt írtak róla –, esszéket és a legtöbb tételben felsorolt verseket. Jobb lett volna ezt a fejezetet is együtt közölni, a különböző műfajú műveket pedig tipográfiai jellel elkülöníteni (ha egyáltalán szükséges). A zene címet viselő fejezet (*Kelemen Éva* állította össze) a Radnóti-versek címéhez rendeli a megzenésítéseket, amelyek között kéziratossá kották leírásai is találhatóak. A Radnótit ábrázoló képzőművészeti alkotásokról írt cikkek a képzőművészek nevének betűrendjében sorakoznak. A filmeket ismertető írások és a „kultusz” bibliográfiai leírásai időrendben találhatóak.

A kötetet a rövidítések jegyzéke (*Urbán Katalin* munkája), valamint a mutatók zárják. A mutatók közül nagyon hiányzik – mint már említettem – a tárgymutató. A címmutatót *Papp Anna* állította össze. A választott megoldás erősen vitatható. Műfaji bontásban – versek; elbeszélések; önéletrajzi írások; cikkek, tanulmányok, ismertetések; átköltések; műfordítások (ezen a csoporton belül külön vers, próza, színmű); kötetek; Radnótinak tulajdonított művek – tízszer indul a betűrend. Mindenképpen egységes címmutató kellett volna; a műfaji tájékoztatást – mely egyébként na-

gyon hasznos – meg lehetett volna oldani egy olyan mutatóval, amelyik csak a tételszámokat tartalmazza.

A névmutatót *Hegyi Katalin* állította össze. Az álnevek, betűjelek feloldása általában sikerült – a hiányok feloldása nyilván a Radnóti-filológia, és nem egy bibliográfia feladata. A névmutató kapcsán egy észrevételt lehet tenni. A nevek utáni számok tételszámmra, illetve – ha tételszám nélküli utalóban szerepelnek – a lapszámmra utalnak. A kétféle jelölés közötti különbséget más típusból szedett számmal jobb lett volna érzékeltetni, mint az alkalmazott gondolatjellel, amely elválasztja egymástól a számokat.

*

Mindent összevetve, csak üdvözölni lehet a Petőfi Irodalmi Múzeum új vállalkozásának első kötetét (és külön az összeállítót, *Nagy Mariann*t, aki közel tíz éven át gyűjtötte az anyagot). A következő kötetekben azonban – várhatóan *Németh László*, *Szabó Dezső* és *Babits Mihály* személyi bibliográfiája követi a most megjelentet – a szekunder irodalom tartalmi feltárását is lehetővé tevő mutatók elkészítése feltétlenül szükséges. (*Radnóti Miklós. Bibliográfia. Összeáll. Nagy Mariann. 1989. Petőfi Irodalmi Múzeum. 479 l. 90 Ft.*)

Pogány György

Szakmai folyóiratok – Hálózati híradók

A **Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka** idei első számának élén nagyívű, szépen kidolgozott könyvtártörténeti tanulmány áll: *Bancsi Erzsébet* dolgozata a Bethlen Gábor Közgazdasági és Postaforgalmi Szakközépiskola elődintézményei könyvtárainak történetéről 1858–1918 között. Az írás nagy érdeme, hogy adatait nem hagyja a levegőben lógni, hanem lehorgonyozza azokat az intézménytörténet biztos talajába. Válságban, krízisben lévén a könyvtárügy, egyre fontosabbaknak tűnnek a történeti feldolgozások. Hosszú folyamatok áttekintése során mérhető be igazán, milyen „ágban” van is valójában a könyvtárügy, merre tart, milyen struktúrák szabnak mozgásának törvényt. Örömmel regisztrálunk hát minden „hosszú tartamot” átvizsgáló írást, kivált az ilyen Bancsi-féléket, amelyek időben tág keretek közt mozognak, tárgyilag azonban maximálisan körülhatároltak. Igen örültünk annak is, hogy *Bancsi Erzsébet* nem igyekezett hosszú adatsoraiból azonnal valamiféle tanulságot is levonni. Ilyesmire majd csak sok-sok hasonló tanulmány után kerülhet sor, de ezeknek a dolgozatoknak mindenképp szükség elkészülniük.

Gellér Ferencné kis írása (*Számítógép a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárban*) azt mondja el valamivel bővebben, amit a *Könyvtárosban* közölt kis írásában is (1990/4. sz.). Szerettük volna, ha beszámolója sokkal terjedelmesebb. Mindenekelőtt azért, mert *Gellér Ferencné* kitűnően ért ahhoz, hogy a számítógépesítés procedúráját úgy írja le, hogy egyúttal érzékelteti, mi is a helyes sorrend, miért és miképp kell mindenekelőtt a fontos könyvtári feladatokból kiindulni, meglátni bennük azokat a részleteket, amelyek szinte már „kiáltanak” a számítógépesítés után, hogyan kell azután ezekhez szoftvervariációkat keresni, majd a hardverigényt felmérni. (A szokásos, minden számítógépes szaktiltakozás ellenére, ma még azért általában a fordított út: van, kaptam egy

ilyen-és-ilyen hardvert, mihez kezdjek vele?) A nagyobb terjedelemre, a bőségesebb kifejtésre azért lett volna szükség, mert a szerző által vázolt kiinduló helyzet igen sok könyvtárban hasonló-azonos, a további lépések számbavétele is tenger tanulságot rejteget mindenki számára, nem érdemes hát spórolni a szóval. Hasonló beszámolók sokasága teremthet majd konszenzust számos olyan könyvtárgépesítési ügyben és problémában, amelyekben ma még meglehetősen bizonytalanok. Fokozottabban érvényes mindez *Várterész Cecilia PC-lemezűtség. Információs újság – számítógépen* című alig másfél flekkes kis beszámolójára. Ebből az olvasó szinte semmi mást nem tudhat meg, mint magát a tény, a Debreceni Városi Könyvtár – mint a Közhasznú Információs hálózat tagja – 1989 óta előfizetője az Országos Közművelődési Központ gondozásában megjelenő PC-újságnak. Itt természetesen nem arra lett volna szükség, hogy e központi szolgáltatást ismertesse a szerző, az az OKK dolga, hanem arra, hogy alaposan, töviről hegyire beszámoljon, mit ér ez a szolgáltatás, hogyan hasznosítható a Debreceni Városi Könyvtárban, mik az előnyei, pozitívumai, mik a háttulütői stb. Szóval, hogy e cikk alapján dönthessenek esetleg más városi könyvtárak, megéri-e beszállni a rendszerbe, előfizetni a PC-lapra. Épp csak megemlíthjük *Bényei Miklós és Jékel Pál Informatikus könyvtáros szak a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen* című cikket. Birjuk *Bényei Miklós* ígérését arra nézve, e témát a *Könyvtáros* számára is megírja.

A **Csongrád Megyei Könyvtáros** idei első száma duplaszám. Élén *Hajdú Gézánek Tóth Bélát* köszöntő-búcsúztató írása áll. A megyei könyvtár éléről nyugdíjba vonult *Tóth Béla* könyvtári életművének a feldolgozása, tanulságainak levonása nyilván csak épp megkezdődött ezzel a szép, színes kis cikkel. Nyilvánvaló, hogy a *Csongrád Megyei Könyv-*

táros elsőrendű kötelessége foglalkozni *Tóth Bélával*, a könyvtárossal. Reméljük, rövidesen több hosszabb tanulmányt, interjút, visszaemlékezést olvashatunk majd a megyei könyvtár olyannyira meghatározó jelentőségű igazgatójáról, a vezetése alatt eltelt könyvtártörténeti korszakról. *Baricz Zsolt* tanulmánya (*A Bethlen Gábor Gimnázium bibliotékájának évszázadai*) gondos, lelkiismeretes, nagy tudásról és önálló kutatómunkáról tanúsodó beszámoló, sajnos – ahogy szerzője is írja –, inkább csak „fátyollebbentgető írás”, „étvágyat ébreszthet anélkül, hogy azt ki tudná elégíteni”. A lap, amelyben megjelent, a hálózati híradók közül talán a legterjedelmesebb, van, lett volna hely bőven arra, hogy *Baricz Zsolt* adatokban, értékelésekben még gazdagabb, valóban tudományos jellegű tanulmányt publikáljon benne témájáról. Kár, hogy valóban inkább csak étvágyat keltett. Még a *Csongrád Megyei Könyvtárhoz* képest is igen gazdag ezúttal a *Módszer* című rovat anyaga, ami nagy szó, mivel a műhelykérdéseket görcső alá vevő folyóiratrészt mindig is a lap erőssége volt. Két hosszabb tanulmányát ajánlanánk azoknak is, akik nem rendszeres olvasói a híradónak. *Kokas Károlyt* (*Számítógépes adatfeldolgozás a szegedi egyetemi könyvtárban*) és a *Molnár Mária, Nagy Rozália* szerzőpárosát (*Vizsgálódás egy ajánlójegyzék ürügyén*). Az első nem kíván kommentárt, a címben jelzett témakör roppant igényes, kiváló feldolgozása. A második példa lehet arra, hogyan kell igazán komoly állományvizsgálatot végezni. *Molnár-Nagy* értenek hozzá, hogy beszéltessek, megszólaltassák számszerű adataikat. Aki csak belelapoz a cikkbe, azt is vélhetné, valamely statisztikai felmérésüket tesz közzé a szerzők, amúgy nyersen, feldolgozatlanul, aki azonban végigolvassa az írást, indítást érezhet arra, hogy saját könyvtárhálózatának kézikönyvellátását hasonló módszerrel vizsgálja felül (és fogalmazza meg utána az adódó tennivalókat).

A Könyvtári Figyelő legfrissebb (dupla) száma az 1989/5–6-os. Kiemelkedően, szinte zavarbaejtően gazdag és „zsúfolt” összeállítás. Első cikktanulmányát, *Szente Ferenc* Modell vágás – modell váltás című írását minden könyvtárosnak olvasnia kellene. A szerző a jogszabályok felől kísérli meg felmérni a magyar könyvtárak helyzetét, az 1976. évi 15. tvr. és a végrehajtásáról intézkedő kormányrendelet könyvtárképét vizsgálja, majd veti össze a

valósággal. A szerfölkött bonyolult mai magyar könyvtárügyi modellt azután annyi szempontból próbálja meg felrajzolni, amennyit a tárgy egyáltalán megbírhat. Az így egymásmarétégződő modellvázlatok sokaságából tengernyi tanulság adódik, sokkal több is, mint amennyire a szerző felhívja a figyelmet. *Szente Ferenc* ezúttal sem veszi el olvasóitól azt az örömet, amit a saját, önálló felismerések okozhatnak. Persze ügyesen vezérli is a felismeréseket, excellál a láttató erejű, aforisztikus megfogalmazásokkal, az olyanféle heurisztikus megállapításokkal, mint az alább idézendő néhány passzus: „Abból a sarkalatos tényből kiindulva, hogy a könyvtári-információs bázis és a ráépülő tudományos-információs szolgálat a maga helyén mindenütt a szellemi élet infrastruktúrája, azt találjuk, hogy ez a hazai infrastruktúra egy aszimmetrikusan fejlődött manufaktúrális korszak karakterjeit viseli magán, egy megkésett lumpenpolgári fejlődést, amely a világ élvonalához képest a tegnapot jelenti, a tegnapi emberi környezet és a tegnapi szolid értékek nélkül”; „A lakossági könyvtárak erőnléte és keresettsége szorosan korrelációban van és azt mutatja, hogy az ellátó hálózat a széleknél elvékonyodik és letéredezik” stb.

Igen fontos írás *Ambrus Zoltáné* is (*A Könyvtárak Gazdasági Társasága az együttműködés egy lehetséges formája*). Természetesen sokkal többet tartalmaz, mint amennyit címe ígér. Azoknak is el kell olvasniuk, akik inkább csak hallottak eddig e társaságról, de azoknak is, akik a könyvtárszervezés makroszintű problémáira kíváncsiak. *Fejős László* tanulmánya (*A közművelődési könyvtárak számítógépesítési helyzete 1989-ben*) írásműnek ugyan fölötte száraz, a szerző nemigen keresi olvasói kegyét, megtakarítja az értelmezőmunka jó részét is, ám adatai, adatsorai sokszor magukért beszélnek, az egész felmérés pedig megkerülhetetlen mindenki számára, aki maga is lépni kíván ezen a területen, akár mint számítógépesíteni vágyó közművelődési könyvtáros, akár mint a közművelődési könyvtárak helyzetével, teljesítőképességével foglalkozó „külső” szakember. Alapvető információkkal szolgál egy igen fontos „intézményről!” *Rácz Ágnes* dolgozata (*A K + F Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program*). Nemigen értheti meg épp a legfontosabb, legkorszerűbb könyvtári reflexiókat, téziseket, projekteket az, aki nincs tisztában azzal, amit *Rácz Ágnes* jól összefogott, információdús cikkéből megismerhet.

**HARTUNG SÁNDOR műveiből
(Cikkünket lásd a 498. oldalon)**

